

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет міжнародної політики, логістики та менеджменту
Кафедра міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту

Зеліч (Яцко) Вікторія Вікторівна

ЕКОНОМІКА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ

Навчально – методичний комплекс з дисципліни

Для студентів IV курсу денної та заочної форм навчання
факультету міжнародної політики, логістики та менеджменту
напряму підготовки: 6.030601 «Менеджмент»

Ужгород 2016-2017 н. р.

ББК – 65.8(4 Укр)
УДК – 339 (477)
Е – 45

Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України: навчально-методичний комплекс з дисципліни / уклад. В.В. Зеліч (Яцко). – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2016. – 104 с.

Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України» для студентів денної та заочної форм навчання, факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу за напрямом підготовки 6.030206 «Міжнародний бізнес», «Країнознавство»

Розробник

Зеліч (Яцко) Вікторія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту ДВНЗ «УжНУ».

Рецензенти:

Дроздовський Я.П. – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, заступник декана з навчально-виховної роботи факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ».

Дюгованець О.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу.

Відповідальний за випуск

Черленяк І.І. – доктор наук державного управління, професор та завідувач кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту ДВНЗ «УжНУ».

Схвалено до друку рішенням кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту ДВНЗ «УжНУ» як навчально-методичний комплекс з дисципліни
Протокол № 1 від «29» серпня 2016 р.

Схвалено до друку рішенням факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «УжНУ» як навчально-методичний комплекс з дисципліни
Протокол № 1 від «__» вересня 2016 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Опис навчальної дисципліни «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України».....	5
Методичні вказівки щодо вивчення дисципліни	6
Структура навчальної дисципліни «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України».....	8
Програма навчальної дисципліни «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України».....	9
Теми лекційних та семінарських занять.....	13
Контрольні питання з дисципліни. «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України».....	14
Теми індивідуальних науково-дослідних завдань.....	15
Тестові завдання з дисципліни «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України».....	17
Приклади типових задач з дисципліни.....	21
Методичні рекомендації щодо виконання індивідуального науково-дослідного завдання (написання реферативної роботи).....	24
Критерії оцінювання знань студентів з курсу.....	25
Контроль успішності знань студентів.....	26
Короткий конспект лекцій до дисципліни	27
Словник понять і термінів.....	71
Список рекомендованої літератури.....	87
Додатки.....	92

ВСТУП

Економічний розвиток у сучасному світі відбувається під впливом низки факторів, найважливішими серед яких є прогрес наукової думки, технологій, інтернаціоналізація багатьох сфер суспільного життя, перехід багатьох країн світу до моделі ринкових відносин. Поглиблюється взаємна залежність країн та господарських агентів, розвиваються процеси інформатизації традиційних видів бізнесу та становлення нових виробничих систем на базі комп'ютерних технологій.

Уже наприкінці ХХ століття на економічній діяльності людства кардинально позначився вплив тенденцій до глобалізації та регіоналізації, які посилювалися зрушеннями у сфері технологій, лібералізацією валютно-фінансових відносин.

Об'єктивна необхідність інтеграції України у світове господарство і розвитку її міжнародних відносин безпосередньо впливає передусім з потреб використання у національній системі відтворення міжнародного поділу праці для прискорення переходу до ринкової економіки країни з метою її розвитку і зростання багатства суспільства. Така необхідність сприяє формуванню ефективної структури економіки країни.

Поряд з об'єктивною необхідністю інтеграції України у світове господарство та розвитку її зовнішньоекономічних відносин існують і об'єктивні можливості для таких процесів. До них насамперед належить економічний потенціал нашої країни. Об'єктивною ж можливістю, в свою чергу, для інтеграції у світове господарство є вироблення механізму зовнішньоекономічних зв'язків, по-перше, на макrorівні – загальнодержавному; по-друге, на мікрорівні підприємств. Поєднання об'єктивної необхідності та можливостей входження України у світове господарство робить цей процес закономірним.

Загалом у наш час потрібно всебічно розглядати зовнішньоекономічні зв'язки не тільки міжнародним економістам та науковцям, прогнозуючи глобальні тенденції ринків зарубіжних держав, але і національним виробникам, продукція яких має потенціал виходу на міжнародні ринки збуту. Зовнішньоекономічні зв'язки України в сучасних умовах стають могутнім засобом прискорення науково-технічного розвитку та інтенсифікації економіки.

Формування національної економіки України як незалежної держави передбачає активне її включення в систему світових господарських зв'язків на основі міжнародного поділу праці і рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва. Зовнішньоекономічні зв'язки встановлюються суб'єктами господарської діяльності України та інших держав щодо їх зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами.

Держава регулює зовнішньоекономічну діяльність як економічними методами, так і методами правового, адміністративного та оперативного регулювання. Суб'єкти господарської діяльності України все більше включаються в світогосподарські зв'язки і розвивають зовнішньоекономічну діяльність.

Не розв'язавши завдань оптимізації усієї системи зовнішньоекономічної діяльності України, не можна сподіватися на успішне реформування економіки держави в цілому, оскільки така діяльність є, по-перше, значним компонентом господарювання, а по-друге, його потужним каталізатором.

**ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ECTS)
«ЕКОНОМІКА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ»**

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: денна форма – 3 заочна форма – 3	Галузь знань 0302 Міжнародні відносини	Професійно орієнтована вибіркова дисципліна за переліком освітньо-професійної програми	
	Напрямок підготовки 6.030206 Міжнародний бізнес		
Модулів – 1		Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання:		Семестр	
Загальна кількість годин: денна форма – 90 заочна форма – 90		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	Лекції	
		28 год.	12 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	–
		Лабораторні	
		–	–
		Самостійна робота	
		46 год.	78 год.
Індивідуальні завдання: –			
Вид контролю: залік			

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Під час вивчення даного курсу особлива увага буде приділена функціональній та суб'єктній специфіці міжнародної сфери господарювання, провідним тенденціям глобалізації, регіоналізації, розвитку відкритих економік, а також участі в цих процесах України.

Актуальність навчальної дисципліни «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України» полягає у системному підході до організації економічної діяльності в галузі міжнародних економічних відносин та зовнішньоекономічних зв'язків України. В основі курсу покладено сучасні тенденції інтеграції України до світового господарства. Розглядаються процеси становлення сучасної економічної системи України, формування її структурної та територіальної організації, вибір стратегії розвитку, місце у міжнародному поділі праці, трансформація торговельної політики в контексті вступу України до СОТ і подальшої інтеграції в систему світової економіки.

Об'єктом вивчення у цьому курсі є:

- а) економіка України;
- б) зовнішньоекономічні зв'язки України;
- в) зовнішньоекономічна політика України

Предметом вивчення у даному курсі є:

- а) природно-ресурсний потенціал України;
- б) структура економіки України;
- в) грошово-фінансова і банківська системи України;
- г) інструменти зовнішньоекономічної політики України

Метою засвоєння навчальної дисципліни є:

- а) ознайомлення з сучасною економічною системою України;
- б) вивчення структурної та територіальної організації економіки України;
- в) вивчення структури національної економіки та зовнішньоекономічних зв'язків

України на сучасному етапі розвитку світової економіки та в умовах глобалізації світового господарства, поглиблення міжнародних інтеграційних процесів

Відповідно до визначених предмету і мети вирішуються такі **завдання**:

– дослідити умови розвитку та функціонування національної економіки України, фактори впливу на її формування у взаємозв'язку і формуванням зовнішнього економічного сектору;

– вивчити теоретико-методичні основи зовнішньоекономічних зв'язків, умови та фактори формування та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України;

– ознайомитися з сучасною зовнішньоекономічною політикою країн та системою регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні;

– провести аналіз експортно-імпоротної діяльності, охарактеризувати особливості географічної та товарної структури зовнішньої торгівлі України товарами та послугами, виявити країни, з якими Україна має найтісніші зовнішньоторговельні зв'язки;

– охарактеризувати інвестиційні зв'язки України з іншими країнами світу та показати їх значення для розвитку економіки держави;

– окреслити проблеми та перспективи інтегрування економіки України у світове господарство.

У результаті вивчення дисципліни студенти мають

знати:

- основні сучасні концепції економіки та зовнішньоекономічних зв'язків України;
- методологію зовнішньоекономічної діяльності;
- конкретні методики та методи ЗЕЗ України та підготовки аналітичних матеріалів;
- основи організації та функціонування ЗЕЗ України;
- роль і місце України в міжнародних економічних відносинах;
- структурні, функціональні та аналітичні моделі зовнішніх економічних відносин;

- особливості формування сучасної економічної системи України;
- структуру господарства України;
- пропорції, що існують між секторами економіки України;
- фактори виробництва і ступінь їхнього впливу на економічний розвиток України та окремих її регіонів;
- місце і роль зовнішньоекономічного сектора в національній економіці;
- товарну та географічну структуру зовнішньої торгівлі України;
- сучасну кон'юнктуру світових ринків та позиції на них вітчизняної економіки;
- основних зовнішньоекономічних партнерів ;
- переваги України у формуванні експортоорієнтованої економіки;
- стратегічні напрями інтеграції країни у світове співтовариство;
- механізм зовнішньоекономічної політики нашої держави;
- особливості регіональних зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами СНД, ЄС, НАФТА, Азійсько-Тихоокеанського регіону, Латинської Америки, Африки;

вміти:

- застосовувати набуті знання у практичній діяльності;
- використовувати на практиці методики і методи обробки економічних інформаційних потоків ЗЕЗ України при підготовці аналітичних досліджень;
- розробляти аналітичні моделі міжнародних відносин для дослідження конкретних міжнародних ситуацій;
- аналізувати чинники формування національної економіки країни;
- характеризувати сучасний стан і перспективи розвитку економіки України;
- проводити аналітичний огляд галузевої структури національного господарства;
- проводити регіональний аналіз соціально-економічного розвитку України;
- давати оцінку зовнішньоекономічним зв'язкам нашої країни з країною-партнером;
- визначати пріоритетні напрями розвитку двосторонніх зв'язків;

володіти:

- методикою визначення місця України в сучасних геополітичних та гео економічних просторах;
- методикою оцінки економічних ресурсів країни;
- методику визначення місця ролі і стратегії держави в міжнародному поділі праці в умовах глобальних трансформацій;
- інструментарієм регулювання міжнародної економічних зв'язків України

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Нормативна навчальна дисципліна «Економіка та ЗЕЗ України» є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», базується на навчальних дисциплінах «Вступ до спеціальності», «Економічна теорія», «Світова економіка», «Міжнародні економічні відносини» і є основою для вивчення навчальних дисциплін бакалаврської підготовки «Міжнародна торгівля», «Менеджмент ЗЕД підприємств», «Бізнес міжнародних економічних організацій».

Основні поняття:

економіка, експорт, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічні зв'язки, імпорт, міжнародна економічна інтеграція, мито, товар, транснаціоналізація, міжнародні економічні відносини (МЕВ), рівні МЕВ, форми МЕВ, економічні контакти, економічне співробітництво, економічна взаємодія, економічна інтеграція, світова економіка, міжнародна торгівля товарами та послугами, міжнародна інвестиційна та виробнича діяльність, міжнародні науково-технічні відносини, міжнародна міграція робочої сили, міжнародні валютно-фінансові відносини, міжнародні кредитно-грошові відносини, світовий ринок, внутрішній ринок, національний ринок, міжнародний ринок, сукупний попит та пропозиція, світове господарство, міжнародна економіка, міжнародна мікроекономіка та макроекономіка, валовий світовий продукт, транснаціональні корпорації, інтеграційні

об'єднання, міжнародні економічні організації, класифікації країн в МЕ, показники рівня економічного розвитку країн.

Програма дисципліни передбачає необхідну самостійну роботу студентів із використанням рекомендованої літератури.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України»
за робочим навчальним планом 2016/2017 н.р.
за штатним навантаженням 2016/2017 н.р.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	Ла б	інд	с.р.		Л	п	Л аб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1												
Тема 1. Національна економіка та зовнішньоекономічні зв'язки	5	4	2	–	–	5	5	2	–	–	–	8
Тема 2. Сучасний стан економіки України та чинники його формування	10	4	1	–	–	5	10	1	–	–	–	8
Тема 3. Зовнішньоекономічна діяльність держави: сутність, особливості та суб'єкти	10	4	1	–	–	5	10	1	–	–	–	8
Тема 4. Міжнародна торгівля та її роль у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків	10	2	2	–	–	5	10	1	–	–	–	8
Тема 5. Україна в процесах міжнародної міграції капіталів та господарської транснаціоналізації	10	2	2	–	–	5	10	1	–	–	–	7
Разом за змістовим модулем 1	45	16	8	–	–	25	45	6	–	–	–	39
Змістовий модуль 2												
Тема 6. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в державі	15	4	2	–	–	6	15	2	–	–	–	11
Тема 7. Специфіка процесів інтернаціоналізації на сучасному етапі	10	2	2	–	–	5	10	2	–	–	–	10
Тема 8. Європейський вектор	10	2	2	–	–	5	10	1	–	–	–	9

зовнішньоекономічної діяльності України												
Тема 9. Зовнішньоекономічні зв'язки з різними країнами світу	10	4	2	–	–	5	10	1	–	–	–	9
Разом за змістовим модулем 2	45	12	6	–	–	21	45	6	–	–	–	39
Усього годин	90	28	16	–	–	46	90	12	–	–	–	78

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України»

Тема 1. Національна економіка та зовнішньоекономічні зв'язки

Поняття й ознаки національної економіки. Ефективність національної економіки. Економіка в структурі суспільства. Типи національних економік. Умови переходу національного господарського комплексу (НГК, або національної економіки) України до ринкової економіки. Структура НГК (галузева, територіальна, управлінська). Основні міжгалузеві комплекси (МГК) та їх структура. Місце і роль зовнішньоекономічного сектора в національній економіці. Внутрішні та зовнішні чинники формування зовнішньоекономічного сектора. Зовнішні зв'язки як вихідна основа зовнішньоекономічного сектора. Сутність і структура зовнішніх зв'язків. Зовнішньоекономічні зв'язки країни

Тема 2. Сучасний стан економіки України та чинники його формування

Чинники формування національної економіки. Населення і трудовий потенціал. Вплив міграції населення на трудовий потенціал. Чисельність, структура й природний приріст населення. Формування ринку праці та його проблеми. Науково-технічні основи економіки. Поняття науково-технічного потенціалу та науково-технічної революції. Природно-ресурсний потенціал. Економічна оцінка природних ресурсів. Природні умови та ресурси України. Фінансово-кредитна система. Гроші, їх функції в суспільстві. Національні гроші України. Система економічного управління та регулювання. Умови, принципи й методи ефективного управління та регулювання. Рівні управління економікою (макроекономічний, регіональний, мікроекономічний). Сучасний рівень розвитку економіки України. Зовнішньоекономічні пріоритети (утвердження відкритої економіки, ліквідація платіжного дефіциту, правова основа залучення зарубіжних інвестицій, експорт-орієнтована стратегія розвитку економіки, лібералізація сфери зовнішньоекономічних зв'язків тощо)

Тема 3. Зовнішньоекономічна діяльність держави: сутність, особливості та суб'єкти

Природа і визначення зовнішньоекономічної діяльності. Відкрита економіка. Платіжний баланс: показник та фактор зовнішньоекономічної діяльності. Світове господарство. Класифікація форм зовнішньоекономічної діяльності. Міжнародна торгівля товарами та послугами. Транскордонний рух капіталів та міжнародний кредит. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародна міграція робочої сили. Діяльність міжнародних економічних організацій. Міжнародне співробітництво у виробничих, науково-технічних сферах. Спільне розв'язання економічними засобами глобальних проблем розвитку. Критерії класифікації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Мікроекономічний рівень. Макроекономічний рівень. Міждержавний або наддержавний рівень

Тема 4. Міжнародна торгівля та її роль у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків

Торгівля товарами в системі зовнішньоекономічної діяльності. Теорії зовнішньої торгівлі. Теорія конкурентних переваг М. Портера. Принципи і методи розрахунків ефективності зовнішньоекономічних зв'язків. Міжнародна купівля-продаж товарів. Експортна діяльність в макро- та мікроекономічному вимірах. Імпортна політика: загальні цілі та актуальні проблеми України. Реекспорт та реімпорт. Прямі та опосередковані експортно-імпортні операції. «Інкотермс» як інструмент міжнародної торгівлі. Поняття «Інкотермс» (базисних умов контрактів). Класифікація умов «Інкотермс». Роль зовнішньої торгівлі в економічному розвитку України. Місце країни на світовому ринку товарів і послуг. Територіальні і галузеві структури зовнішньої торгівлі України товарами та послугами. Шляхи вдосконалення структури зовнішньої торгівлі. Україна в товарообмінних операціях. Поняття та форми товарообмінних операцій. Бартерні операції (бартерні угоди, бартер). Торгові компенсаційні операції. Промислові компенсаційні операції. Міжнародна торгівля послугами: критерії та українська специфіка. Поняття міжнародної торгівлі послугами. Види міжнародних послуг та їх класифікація. Міжнародний ринок послуг. Особливості становлення ринку послуг у відкритій економіці України. Науково-технічний прогрес як структуроутворюючий чинник розвитку сфери міжнародних послуг. Інформаційні послуги як страхові послуги в зовнішньоекономічній діяльності. Поняття міжнародних технологічних послуг. Інжиніринг. Консалтинг. Франчайзинг. Реклама в міжнародній економічній діяльності. Поняття торговельно-посередницької діяльності. Юридичне забезпечення торгового посередництва. Класифікація суб'єктів міжнародного посередництва

Тема 5. Україна в процесах міжнародної міграції капіталів та господарської транс націоналізації

Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу. Інвестиційний інтерес – рушійна сила руху капіталів. Трансформаційна специфіка національної участі в міжнародних ринках капіталів. Роль іноземних інвестицій в реформуванні економіки. Передумови надходження іноземних інвестицій. Галузева структура іноземного капіталу. Напрямки надходження прямих іноземних інвестицій, їх галузева і територіальна структура. Приватизація як інструмент залучення інвестицій до трансформаційної економіки. Транснаціональні корпорації та спільні підприємства у системі міжнародного інвестування. ТНК у системі сучасних зовнішньоекономічних відносин. Міжнародна природа господарської діяльності ТНК. Об'єктивні конкурентні переваги ТНК. Типи та структура корпорацій в економічній діяльності міжнародного та національного рівнів. Специфічні форми підприємницької транс націоналізації за умов ринкових перетворень. Наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК. Обмеження монополізації. Природа спільного підприємництва. Спільні підприємства: поняття та специфіка. Мотивація створення СП. Процес створення СП. Специфіка розвитку спільних підприємств в Україні

Тема 6. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в державі

Концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки. Напрями підвищення конкурентоспроможності української економіки. Застосування митного тарифу: міжнародна практика та транзитивні реалії. Застосування нетарифних інструментів та інтереси України. Сучасні форми протекціонізму: поняття анти імпортних адміністративних процедур. Антидемпінг як фактор у конкурентній боротьбі. Політичні і економічні чинники формування зовнішньоекономічної політики України. Сутність і значення зовнішньоекономічної політики для побудови національної економіки. Вплив політичної ситуації в державі і за її межами на зовнішньоекономічну політику. Економічні фактори зовнішньоекономічної діяльності. Геоелементні та геополітичні пріоритети зовнішньоекономічної політики України. Регіоналізація геополітичного ландшафту Європи і

світу. Основні геополітичні стратегії і геополітичні доктрини ХХ століття. Їх вплив на гео економічні пріоритети України

Тема 7. Специфіка процесів інтернаціоналізації на сучасному етапі

Практичні цілі міжнародного співробітництва в контексті системного аналізу. Сутність та особливості процесів інтернаціоналізації: українська специфіка. Сучасна національна гео економічна модель: складові елементи та функціональні риси. Гео економічна політика України в міжнародному контексті. Економічна інтеграція. Глобалізація та регіоналізація – форми соціально-економічної інтернаціоналізації. Регіональна інтеграція як фактор нових реалій міжнародної економічної діяльності України. Прикордонне співробітництво в Україні

Тема 8. Європейський вектор зовнішньоекономічної діяльності України

Завдання та умови Європейської інтеграції України. Розвиток торговельно-економічних зв'язків з країнами ЄС. Правові засади співробітництва України з ЄС. Україна в системі євро регіонів. Інтеграційні процеси в Європі. Динаміка формування ЄС і його значення у розвитку регіону. Створення економічного й валютного союзу. Місце і роль ЄС у зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній стратегіях інтеграції України у світове співтовариство. Договірні-правова база двосторонніх відносин. Динаміка розвитку відносин Україна – ЄС. Спільна стратегія ЄС щодо України. Розвиток основних форм економічного співробітництва між Україною та ЄС. Територіальна й галузева структури торговельних зв'язків України з країнами ЄС. Основні торговельні партнери України. Особливості українсько-німецького, українсько-італійського та українсько-британського торговельно-економічного співробітництва. Німеччина – основний зовнішньоекономічний партнер України в ЄС. Особливості інвестиційних зв'язків з країнами Європи. Основні країни-інвестори. Галузева структура прямих іноземних інвестицій в економіку України. Технічна допомога ЄС Україні. Пріоритети програми ТАСІС. Проблеми та перспективи інтеграції України в ЄС. Місце і роль країн Центральної та Східної Європи у зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній стратегіях розвитку України. Досвід переходу країн ЦСЄ до ринкової економіки, залучення іноземного капіталу та його використання в Україні

Тема 9. Зовнішньоекономічні зв'язки з різними країнами світу

Особливість створення та функціонування Співдружності незалежних держав (СНД). Принципи участі України в СНД. Місце СНД у зовнішніх зв'язках нашої країни. Стратегічні цілі, стан і механізми співробітництва України з державами СНД. Основні форми економічного співробітництва України в рамках СНД. Тенденції та динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами СНД. Особливості інтеграційних процесів у Чорноморському регіоні. Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС). Формування зони вільної торгівлі в цьому регіоні. Роль зони Чорноморського економічного співробітництва у світі та зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній стратегіях розвитку України. Місце України в ЧЕС. Місце країн Північної Америки у світовій економіці. Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА). Участь Мексики, Канади та США в НАФТА. Потенційні можливості та перспективи України у сфері експортної діяльності на ринках Мексики та Канади. Роль США у зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній стратегіях розвитку України. Договірні-правова база двосторонніх відносин. Динаміка розвитку співробітництва Україна – США, її основні форми та сучасний стан. Участь США в інвестиційній діяльності на території України. Стратегічні напрями взаємовідносин. Проблемні питання двосторонніх відносин. Перспективи співпраці України із США. Економіка країн Південно-Східної та Південної Азії. Особливості інтеграційних процесів у регіоні. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС). Місце і роль країн Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР) у зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній стратегіях інтеграції України у світове співтовариство. Особливості

економічного розвитку країн Латинської Америки. Інтеграційні процеси на континенті. Південний спільний ринок (МЕРКОСУР). Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛІАІ). Українська стратегія щодо Латинської Америки. Інституційно-правові основи співробітництва України з країнами Латинської Америки. Динаміка розвитку двосторонніх відносин Україна – Латинська Америка. Економічний потенціал країн Африки. Механізм торговельно-економічної взаємодії України з країнами Африки. Основні форми українсько-африканського економічного співробітництва. Територіальна та галузева структури зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами Африки. Особливості зовнішньоекономічних зв'язків України з Єгиптом і Південно-Африканською Республікою (ПАР). Перспективи розширення економічного співробітництва.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
за робочим навчальним планом 2016/2017 н.р.
за штатним навантаженням 2016/2017 н.р.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Національна економіка та зовнішньоекономічні зв'язки	2
2	Тема 2. Сучасний стан економіки України та чинники його формування	2
3	Тема 3. Зовнішньоекономічна діяльність держави: сутність, особливості та суб'єкти	2
4	Тема 4. Міжнародна торгівля та її роль у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків	2
5	Тема 5. Україна в процесах міжнародної міграції капіталів та господарської транс націоналізації	2
6	Тема 6. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в державі	2
7	Тема 7. Специфіка процесів інтернаціоналізації на сучасному етапі	2
8	Тема 8. Європейський вектор зовнішньоекономічної діяльності України	1
9	Тема 9. Зовнішньоекономічні зв'язки з різними країнами світу	1
	Усього	16

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денне	Кількість годин заочне
1	Тема 1. Національна економіка та зовнішньоекономічні зв'язки	5	8
2	Тема 2. Сучасний стан економіки України та чинники його формування	5	8
3	Тема 3. Зовнішньоекономічна діяльність держави: сутність, особливості та суб'єкти	5	8
4	Тема 4. Міжнародна торгівля та її роль у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків	5	8
5	Тема 5. Україна в процесах міжнародної міграції капіталів та господарської транс націоналізації	5	7
6	Тема 6. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в державі	6	11
7	Тема 7. Специфіка процесів інтернаціоналізації на сучасному етапі	5	10
8	Тема 8. Європейський вектор зовнішньоекономічної діяльності України	5	9

9	Тема 9. Зовнішньоекономічні зв'язки з різними країнами світу	5	9
	Разом	46	78

Теми лекційних та семінарських занять

Змістовий модуль 1. Зовнішньоекономічні зв'язки в структурі національної економіки

Тема 1. Національна економіка та зовнішньоекономічні зв'язки

План

1. Поняття і типи національних економік.
2. Структура національної економіки.
3. Сутність і структура зовнішніх зв'язків.

Тема 2. Сучасний стан економіки України та чинники його формування

План

1. Головні чинники формування економіки України.
2. Система економічного управління та регулювання.
3. Зовнішньоекономічні пріоритети економіки України.

Тема 3. Зовнішньоекономічна діяльність держави: сутність, особливості та суб'єкти

План

1. Природа та визначення зовнішньоекономічної діяльності.
2. Класифікація форм зовнішньоекономічної діяльності.
3. Класифікація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Тема 4. Міжнародна торгівля та її роль у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків

План

1. Сутність міжнародної торгівлі.
2. Торгівля товарами в системі зовнішньоекономічної діяльності.
3. «Інкотермс» як інструмент міжнародної торгівлі.
4. Структура зовнішньої торгівлі України.

Тема 5. Україна в процесах міжнародної міграції капіталів та господарської транснаціоналізації

План

1. Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу.
2. Роль іноземних інвестицій в реформування економіки.
3. Транснаціональні корпорації та спільні підприємства у системі міжнародного інвестування.

Змістовий модуль 2. Зовнішньоекономічна діяльність держави на сучасному етапі глобалізаційного розвитку

Тема 6. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в державі

План

1. Концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки.
2. Застосування митного тарифу і нетарифних інструментів: міжнародна практика та транзитивні реалії.

3. Сутність і значення зовнішньоекономічної політики для побудови національної економіки.
4. Гео економічні та геополітичні пріоритети зовнішньоекономічної політики України.

Тема 7. Специфіка процесів інтернаціоналізації на сучасному етапі.

План

1. Практичні цілі міжнародного співробітництва.
2. Економічна інтеграція.
3. Регіональна інтеграція як фактор нових реалій міжнародної економічної діяльності України.

Тема 8. Європейський вектор зовнішньоекономічної діяльності України

План

1. Завдання та умови Європейської інтеграції України.
2. Основні форми економічного співробітництва між Україною та ЄС.
3. Правові засади співробітництва України з ЄС.

Тема 9. Зовнішньоекономічні зв'язки з різними країнами світу.

План

1. Місце СНД у зовнішніх зв'язках України.
2. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Чорноморської зони економічного співробітництва.
3. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Північної Америки.
4. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону.
5. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Латинської Америки та Африки.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ»

1. Дайте визначення «національної економіки», опишіть особливості національних економік.
2. Що таке структура національної економіки? Які є види структури національної економіки?
3. В чому полягає державне регулювання економіки? Назвіть основні економічні функції держави в національній економіці.
4. Що таке зовнішньоекономічна діяльність держави? Назвіть основні форми зовнішньоекономічних зв'язків та коротко охарактеризуйте їх.
5. Наведіть класифікацію зовнішньоекономічних операцій. В чому полягає сутність прямих і непрямих зовнішньоторговельних операцій?
6. Наведіть класифікацію суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і дайте їм визначення. Який основний документ регулює зовнішньоекономічну діяльність в Україні?
7. Відкрита економіка. Світове господарство.
8. Платіжний баланс: показник та фактор зовнішньоекономічної діяльності.
9. Діяльність міжнародних економічних організацій.
10. Міжнародне співробітництво у виробничих, науково-технічних сферах.
11. Теорії зовнішньої торгівлі.
12. Шляхи вдосконалення структури зовнішньої торгівлі.
13. Міжнародний ринок послуг.

14. Особливості становлення ринку послуг.
15. Поняття міжнародних технологічних послуг.
16. Класифікація суб'єктів міжнародного посередництва.
17. Зовнішньоекономічний контракт: особливості укладання і структура.
18. Порядок визначення цін у зовнішньоекономічних контрактах.
19. Напрями надходження прямих іноземних інвестицій, їх галузева і територіальна структура.
20. Мотивація створення СП.
21. Процес створення СП.
22. Специфіка розвитку спільних підприємств в Україні.
23. Приватизація як інструмент залучення інвестицій до трансформаційної економіки.
24. Специфічні форми підприємницької транс націоналізації за умов ринкових перетворень.
25. Напрями підвищення конкурентоспроможності української економіки.
26. Сучасні форми протекціонізму: поняття анти імпортних адміністративних процедур.
27. Антидемпінг як фактор у конкурентній боротьбі.
28. Регіоналізація геополітичного ландшафту Європи і світу.
29. Основні геополітичні стратегії і геополітичні доктрини ХХ століття, їх вплив на гео економічні пріоритети України.
30. Прикордонне співробітництво в Україні.
31. Україна в системі єврорегіонів.
32. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України.
33. Пріоритети програми TACIS.
34. Місце і роль країн Центральної та Східної Європи у зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній стратегіях розвитку України.
35. Досвід переходу країн ЦСЄ до ринкової економіки, залучення іноземного капіталу та його використання в Україні.
36. Експортоспроможність української продукції на ринках країн-членів СНД.
37. Перспективи співробітництва України з країнами СНД.
38. Особливості інтеграційних процесів у Чорноморському регіоні.
39. Місце України в ЧЕС.
40. Перспективи розвитку зони Чорноморської економічної інтеграції.
41. Співробітництво країн ЧЕС в енергетичних проектах.
42. Економіка країн Південно-Східної та Південної Азії, особливості інтеграційних процесів у регіоні.
43. Особливості зовнішньоекономічних зв'язків України з Єгиптом і Південно-Африканською Республікою.

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

1. Вплив міграції населення на трудовий потенціал держави.
2. Формування ринку праці в Україні та його проблеми.
3. Поняття науково-технічного потенціалу та науково-технічної революції.
4. Природні умови та ресурси України та їх вплив на економіку.
5. Фінансово-кредитна система України.
6. Сучасний рівень розвитку економіки України.
7. Викрита економіка та її функціонування.
8. Платіжний баланс як показник та фактор зовнішньоекономічної діяльності.
9. Транскордонний рух капіталів і міжнародний кредит як форми зовнішньоекономічної діяльності.

10. Вплив міжнародної міграції робочої сили на зовнішньоекономічні зв'язки держав-партнерів.
11. Діяльність міжнародних економічних організацій та їх роль у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.
12. Міжнародне співробітництво у виробничих та науково-технічних сферах.
13. Сучасні теорії зовнішньої торгівлі.
14. Принципи і методи розрахунків ефективності зовнішньоекономічних зв'язків.
15. Імпортна політика: загальні цілі та актуальні проблеми України.
16. Прямі та опосередковані експортно-імпорتنі операції.
17. Вибір транспорту міжнародних перевезень згідно з умовами «Інкотермс – 2010».
18. Роль зовнішньої торгівлі в економічному розвитку України.
19. Поняття та форми товарообмінних операцій.
20. Торгові і промислові компенсаційні операції.
21. Види міжнародних послуг та їх класифікація.
22. Інформаційні та страхові послуги в зовнішньоекономічній діяльності.
23. Поняття торговельно-посередницької діяльності.
24. Юридичне забезпечення торгового посередництва.
25. Інвестиційні інтереси як рушійна сила руху капіталів.
26. Галузева структура іноземного капіталу в Україні.
27. Приватизація як інструмент залучення інвестицій до трансформаційної політики.
28. Міжнародна природа господарської діяльності ТНК.
29. Наслідки господарсько-інвестиційної діяльності ТНК.
30. Мотивація і процес створення спільних підприємств.
31. Напрями підвищення конкурентоспроможності української економіки.
32. Застосування нетарифних інструментів та інтереси України.
33. Сучасні форми протекціонізму: поняття антиімпорتنих адміністративних процедур.
34. Антидемпінг як фактор у конкурентній боротьбі.
35. Вплив політичної ситуації в державі і за її межами на зовнішньоекономічну політику.
36. Регіоналізація геополітичного ландшафту Європи і світу.
37. Основні геополітичні стратегії і геополітичні доктрини ХХ століття.
38. Сутність та особливості процесів інтернаціоналізації.
39. Сучасна національна гео економічна модель, її складові елементи та функціональні риси.
40. Глобалізація та регіоналізація як форми соціально-економічної інтернаціоналізації.
41. Прикордонне співробітництво в Україні.
42. Договірні-правова база двосторонніх відносин Україна – ЄС.
43. Динаміка розвитку відносин Україна – ЄС.
44. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України.
45. Територіальна й галузева структури торговельних зв'язків України з країнами ЄС
46. Основні торговельні партнери України.
47. Галузева структура прямих іноземних інвестицій ЄС в економіку України.
48. Пріоритети програми TACIS.
49. Досвід переходу країн ЦСЄ до ринкової економіки.
50. Особливості двостороннього зовнішньоекономічного співробітництва України з Польщею та Угорщиною.
51. Шляхи вдосконалення та перспективи співробітництва України з країнами ЦСЄ.
52. Особливості створення та функціонування СНД.
53. Основні форми економічного співробітництва України в рамках СНД.
54. Експортоспроможність української продукції на ринках країн – членів СНД.
55. Співробітництво України з державами СНД у сфері науки й технологій.
56. Територіальна та галузева структури зовнішньої торгівлі України з Росією.

57. Участь України в ГУУАМ та СЕП.
58. Інвестиційні зв'язки країн-учасниць ЧЕС. Інвестиційна привабливість і вигідність сфери туризму.
59. Чорноморський банк торгівлі та розвитку та участь в ньому України.
60. Особливості українсько-турецьких торговельно-економічних відносин.
61. Участь Мексики, Канади та США в НАФТА.
62. Динаміка розвитку співробітництва Україна – США, її основні форми та сучасний стан.
63. Економіка країн Південно-Східної та Південної Азії. Особливості інтеграційних процесів у регіоні.
64. Особливості двосторонніх відносин Україна – Китай.
65. Особливості двосторонніх відносин Україна – Японія.
66. Особливості двосторонніх відносин Україна – Південна Корея.
67. Особливості двосторонніх відносин Україна – Індія.
68. Особливості економічного розвитку країн Латинської Америки. Інтеграційні процеси на континенті.
69. Динаміка розвитку двосторонніх відносин Україна – Латинська Америка.
70. Економічний потенціал країн Африки.
71. Основні форми українсько-африканського економічного співробітництва.
72. Особливості зовнішньоекономічних зв'язків України з Єгиптом Африканською Республікою (ПАР).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ»

1. Яка модель ринкової економіки характеризується незначним втручанням держави і всебічною підтримкою підприємництва?
  - a) вільний ринок;
  - b) соціально орієнтований ринок;
  - c) державно керований ринок;
  - d) адміністративний ринок.

2. Скільки термінів містить діюча редакція Інкотермс?
  - a) 11
  - b) 13
  - c) 10
  - d) 12

3. Який принцип покладено в основу формування термінів «Інкотермс – 2010»?
  - a) принцип зростання зобов'язань продавця;
  - b) принцип зростання зобов'язань покупця;
  - c) принцип зростання витрат;
  - d) принцип зростання зобов'язань продавця щодо страхування контракту.

4. Що означають обов'язки покупця щодо поставки товару згідно з умовою СРТ?
  - a) прийняття товару від продавця згідно з контрактом;
  - b) прийняття товару згідно з пунктом «Поставка товару» від перевізника в обумовленому місці призначення;
  - c) прийняття товару від перевізника;
  - d) прийняття товару від продавця в обумовленому місці.

5. Які обов'язкові умови має містити міжнародний контракт купівлі-продажу?

- a) гарантії;
- b) пакування та маркування;
- c) страхування;
- d) захисні застереження;
- e) форс-мажорні обставини;
- f) умови платежу.

6. Які з перерахованих факторів впливу на контрактну ціну є кон'юнктурними ?

- a) стабільність вартісно-економічних відносин;
- b) поточні зміни обсягів виробництва та споживання;
- c) валютні коливання;
- d) фактори, пов'язані із суто ринковими закономірностями;
- e) стихійні лиха;
- f) збройні конфлікти.

7. Яка політика державного регулювання передбачає контроль за грошовою пропозицією через ставку процента, резервну норму та інші інструменти?

- a) грошово-кредитна потічка;
- b) фіскальна політика;
- c) зовнішньоекономічна політика;
- d) політика регулювання доходів.

8. Який принцип передбачає недопущення ввезення на митну територію України імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної на подібний товар у країні експорту?

- a) принцип юридичної рівності і недискримінації;
- b) принцип недискримінації;
- c) принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва;
- d) принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- e) принцип еквівалентності обміну;
- f) принцип неприпустимості демпінгу при ввезення та вивезенні товарів.

9. Якими є інструменти держави щодо впровадження експортної політики?

- a) застосування процедур держзамовлення і держконтракту;
- b) регулювання експорту за рахунок встановлення мінімальних цін;
- c) розробка основ селективного розвитку виробничо-експортного потенціалу;
- d) регулювання експортних операцій;
- e) макроекономічний перерозподіл інвестицій за пріоритетними напрямками державного фінансування;
- f) регулювання імпорту за рахунок встановлення мінімальних цін.

10. Визначте пріоритетні інструменти державної політики України стосовно імпорту:

- a) структурна перебудова імпорту;
- b) поступове розширення селективного імпорту дефіцитної сировини з країн, що розвиваються;
- c) стимулювання конкурентного середовища на внутрішньому ринку;
- d) застосування адміністративних формальностей, мита і прямого обмеження імпорту;

- e) структурна перебудова експорту, застосування адміністративних процедур, мита;
- f) поступове розширення селективного імпорту дефіцитної сировини з розвинених країн.

11. Митна вартість товару:

- a) це вартість товару за контрактом, у відповідності до якого здійснюється оформлення товару на митниці;
- b) визначається згідно порядку встановленого керівником митниці, в зоні діяльності якої здійснюється митне оформлення;
- c) є базою для нарахування обов'язкових митних платежів;
- d) використовується як база для розрахунків між контрагентами угоди купівлі-продажу.

12. Країною походження товару є країна:

- a) з якої експортується товар;
- b) де товар перебував більше одного року;
- c) де товар був підданий переробці, в результаті якої створено 50% і більше доданої вартості;
- d) всі відповіді правильні.

13. «Валютний ринок» – це:

- a) національні і міжнародні банки, а також біржі, через які здійснюється купівля, продаж і обмін іноземної валюти;
- b) узгоджена, координована валютна політика і система зовнішніх розрахунків;
- c) сукупність держав на базі валютних блоків;
- d) міжбанківський ринок з купівлі-продажу валюти.

14. Хто отримує найбільший вигравш від вільної торгівлі?

- a) споживачі; галузі, що конкурують з імпортом;
- b) країни, що розвиваються;
- c) молоді галузі виробництва.

15. Чому галузі, що конкурують з імпортом виступають проти вільної торгівлі?

- a) їм доведеться підвищити ефективність виробництва щоб залишитись конкурентоспроможними;
- b) вони втрачають обсяг продаж тим споживачам, що надають перевагу імпортній продукції;
- c) їм доведеться продавати свою продукцію по більш низьким цінам, оскільки конкуренція зростає;
- d) всі відповіді правильні.

16. Які інструменти торговельної політики стимулюють зовнішню торгівлю України?

- a) запровадження експортних субсидій;
- b) зниження ставок ввізного мита;
- c) правильні відповіді а) та b);
- d) немає правильної відповіді.

17. Хто безпосередньо є найвищим органом регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств України?

- a) Адміністрація президента України;

- b) Кабінет Міністрів України;
- c) Верховна Рада України.

18. Хто є найвищим органом державного зовнішньоекономічної діяльності в Україні?

- a) Верховна Рада України;
- b) Кабінет Міністрів України;
- c) Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків та торгівлі України.

19. Які функції виконує Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків та торгівлі України?

- a) приймає нормативні акти з питань зовнішньоекономічної діяльності;
- b) забезпечує складання платіжного балансу країни;
- c) забезпечує проведення єдиної зовнішньоторговельної політики підприємств.

20. Які функції виконує Кабінет Міністрів України при регулюванні зовнішньоекономічної діяльності?

- a) розглядає, затверджує та змінює структуру органів державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю;
- b) регулює курси національної валюти України;
- c) забезпечує вкладання валютного балансу;
- d) здійснює контроль за дотриманням суб'єктами ЗЕД законів України.

21. Які функції виконує Національний банк України при регулюванні ЗЕД?

- a) затверджує нормативи розподілу валютної виручки підприємств;
- b) укладає угоди з міжнародними валютно-фінансовими інститутами;
- c) здійснює збереження та використання золотовалютного резерву України;
- d) здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів державного валютного фонду

22. Визначте суттєві недоліки використання торговельних посередників у зовнішній торгівлі:

- a) зростають витрати, що пов'язані з організацією та контролем за діяльністю торговельно-посередницької ланки;
- b) зменшується прибуток експортера;
- c) експортер не має безпосереднього контракту із ринком збуту.

23. Підприємство виготовляє товари народного споживання з імпортової сировини. Яка форма виходу на зовнішній ринок при цих умовах найефективніша?

- a) укладання угоди з посередником для закупки сировини;
- b) створення спільного підприємства;
- c) безпосередній вихід на зовнішній ринок для продажу власної продукції і закупки сировини.

24. Які з наведених характеристик товару насамперед враховуються при аналізі експортних можливостей?

- a) ціна, собівартість, дизайн, гарантійне обслуговування;

- b) новизна, патентна чистота, відповідність стандартам якості країни-імпортера, надійність, безпечність, екологічність;
- c) етап життєвого циклу товарів, обсяг виробництва;
- d) ціна, якість товару, можливості виробництва, простота використання.

25. Термін «негайна поставка» після укладення угоди означає поставку товару впродовж:

- a) 7 днів;
- b) 14 днів;
- c) 21 дня;
- d) 30 днів.

26. Для перевезення більшості видів товарів у міжнародній торгівлі найчастіше використовуються:

- a) картонні коробки;
- b) контейнери;
- c) ящики;
- d) мішки.

27. Якщо арбітражною умовою передбачено розглядання суперечок трьома арбітрами, то хто вибирає третього?

- a) позивач;
- b) арбітри, вибрані сторонами;
- c) відповідач;
- d) держава, на території якої функціонує суд.

ПРИКЛАДИ ТИПОВИХ ЗАДАЧ З ДИСЦИПЛІНИ

Завдання 1. Знайти відповідне визначення для кожного наведеного терміну

Термін:

- 1. Представництво іноземного суб'єкта господарської діяльності
- 2. Іноземні суб'єкти господарської діяльності
- 3. Резидент
- 4. Нерезидент

Визначення:

A. Фізичні особи (громадяни України, іноземні (громадяни, особи без громадянства), що постійно проживають на території України, в тому числі й ті, що тимчасово перебувають за кордоном

B. Юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи з місцем розташування за межами України, що створені і діють відповідно до законодавства іноземної держави

C. Суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місце розташування або постійне місце проживання за межами України

D. Установа або особа, яка представляє інтереси іноземного суб'єкта господарської діяльності в Україні і має на це належним чином оформлені відповідні повноваження

Завдання 2. Знайти відповідне визначення для кожного наведеного терміну

Термін:

- 1. Торгівля
- 2. Спільне підприємництво

3. Надання послуг
4. Співробітництво

Визначення:

- A. Велике поширення в міжнародному бізнесі належить посередницьким, банківським, біржовим, страхуванню, туризму, міжнародним перевезенням вантажів
- B. Наукове, технічне й економічне
- C. За допомогою цієї форми здійснюється купівля-продаж товарів широкого споживання, устаткування, відбувається товарний обмін продукцією
- D. Дана форма зовнішньоекономічних зв'язків реалізується у вигляді інвестиційних проектів у всіх сферах промисловості, науки, освіти, медицини

Завдання 3. Знайти відповідне визначення для кожного наведеного терміну

Термін:

1. Експорт
2. Реімпорт
3. Непрямий експорт або імпорт
4. Прямий експорт та імпорт
5. Реекспорт
6. Імпорт

Визначення:

- A. Продаж раніше імпортованого без доробки товару за кордон
- B. Придбання в іноземного контрагента товару із ввезенням його з-за кордону
- C. Придбання раніше експортованого без доробки товару із ввезенням з-за кордону
- D. Постачання товарів чи послуг самими виробниками безпосередньо іноземним споживачам, або придбання в них відповідних товарів чи послуг
- E. Продаж іноземному контрагенту товару із вивезенням його за кордон
- F. Купівля чи продаж товарів через торгових посередників

Завдання 4. Створити письмово і в електронному вигляді глосарій таких термінів:

агент; агентська угода; агентські операції; агентські фірми; анти демпінг; антидемпінгове законодавство; асоціації країн експортерів; аукціон; брокер; брокерська фірма; валютний демпінг; венчурний капітал; вільна оферта; демпінг; дилер; дистрибутор.

Терміни наводити із посиланням на першоджерела, при цьому джерел має бути 2 і більше.

Завдання 5. Вирахуйте темпи зростання експорту й імпорту, якщо відомо:

- Експорт товарів із України до країн ЄС у 2010 році склав 13 051,9 млн. дол. США, у 2009 р. – 9 499,3 млн. дол. США
- Імпорт товарів із країн ЄС до України у 2010 році склав 19 101,2 млн. дол. США, у 2009 р. – 15 392,7 млн. дол. США

Завдання 6. Вирахуйте темпи приросту експорту й імпорту, якщо відомо:

- Експорт товарів із України до країн СНД у 2010 році склав 18 744,5 млн. дол. США, у 2009 р. – 13 473,9 млн. дол. США
- Імпорт товарів із країн СНД до України у 2010 році склав 26 697,4 млн. дол. США, у 2009 р. – 19 692,7 млн. дол. США

Завдання 7. Вирахуйте сальдо торгового балансу у 2009 і 2010 роках, якщо відомо:

- Експорт товарів із України до країн ЄС у 2010 році склав 13 051,9 млн. дол. США, у 2009 р. – 9 499,3 млн. дол. США
- Імпорт товарів із країн ЄС до України у 2010 році склав 19 101,2 млн. дол. США, у 2009 р. – 15 392,7 млн. дол. США

Завдання 8. Вирахуйте сальдо балансу послуг у 2009 і 2010 роках, якщо відомо:

- Експорт послуг із України до ЄС у 2010 році склав 3 188,7 млн. дол. США, у 2009 р. – 3 020,5 млн. дол. США
- Імпорт послуг із країн ЄС до України у 2010 році склав 3 023,5 млн. дол. США, у 2009 р. – 3 042,0 млн. дол. США

Завдання 9. Вирахуйте сальдо балансу поточних операцій у 2009 і 2010 роках, якщо відомо:

- Експорт товарів із України до ЄС у 2010 році склав 13 051,9 млн. дол. США, у 2009 р. – 9 499,3 млн. дол. США
- Імпорт товарів із країн ЄС до України у 2010 році склав 19 101,2 млн. дол. США, у 2009 р. – 15 392,7 млн. дол. США
- Експорт послуг із України до країн ЄС у 2010 році склав 3 188,7 млн. дол. США, у 2009 р. – 3 020,5 млн. дол. США
- Імпорт послуг із країн ЄС до України у 2010 році склав 3 023,5 млн. дол. США, у 2009 р. – 3 042,0 млн. дол. США

Завдання 10. Мито на ввезення автомобілів у Польщу дорівнює більшому зі значень: 1900 дол. США або 33% вартості автомобіля. Яку суму мита потрібно сплатити польському імпортеру Volvo, якщо він ввозить на територію Польщі 10 автомобілів, контрактна вартість яких 20 тис. дол. США за автомобіль?

Завдання 11. У Канаді тарифна квота на ввезення яєць становить 350 % від вартості товару, які ввозять понад кількість, яка рівняється 100 тис. виробам. Звичайна тарифна ставка складає 10 % вартості. Яке мито потрібно сплатити канадській фірмі-імпортеру яєць при ввезення в державу 145 тис. яєць вартістю 0,1 дол. США за шт.?

Завдання 12. Визначте митну вартість товару, якщо відомо:

- сума контракту = 300 тис. євро
- транспортування до кордону України = 1 тис. євро
- курс НБУ на дату оформлення вантажно-митної декларації – 10 грн/євро
- ввізне мито = 10 %
- ПДВ = 20%

Завдання 13. ТОВ «XXX» уклало угоду з російським підприємством на постачання обладнання вартістю 400 000 російських рублів. Визначити митну вартість обладнання, якщо відомо, що ставка мита – 10 % вартості товару, митний збір – 0,5 % ПДВ – 20%, курс – 0,25 грн/руб.

Завдання 14. Визначте митну вартість товару, якщо відомо:

- сума контракту = 200 тис. євро
- транспортування до кордону України = 10 тис. євро
- страхування вантажу = 5 тис. євро
- курс НБУ на дату оформлення вантажно-митної декларації – 9,90 грн/євро

- ввізне мито = 15 %
- ПДВ = 20%

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ (НАПИСАННЯ РЕФЕРАТИВНОЇ РОБОТИ)

Реферативна робота повинна відображати окремі теоретико-практичні проблеми з відповідної дисципліни і виконуватися студентом після вибору ним тієї чи іншої теми (завдання).

Реферативна робота є логічно сформульованим і поставленим у проблемному плані конкретним науковим завданням, що виражається в пошуку можливих варіантів і шляхів його розв'язання.

Приклад складання плану реферативної роботи

План

Вступ.....	3
Розділ 1.	
1.1.....	6
1.2.....	10
1.3.....	23
Розділ 2.	
2.1.....	31
2.2.....	40
2.3.....	52
Висновки.....	60
Список використаних джерел.....	62

Алгоритм виконання реферативної роботи включає:

1. Уточнення завдання, виявлення необхідних джерел для роботи над ним.
2. Виявлення тенденцій розвитку процесів, що впливають із завдання, їх теоретичне обґрунтування та оцінка.
3. Здійснення конкретного вирішення завдання (власний варіант), його пояснення, аналіз та інтерпретація.
4. Формулювання заключних висновків з викладенням прогнозу розвитку процесу та перспектив.

Реферативна робота виконується студентами самостійно. Вона повинна бути викладена логічно та технічно правильно оформлена. Робота пишеться чітким і розбірливим почерком, допускається також друкований її варіант. На першій сторінці повинні бути залишені поля, сторінки мають бути пронумеровані.

Обсяг індивідуального науково-дослідного завдання у формі реферату не повинен перевищувати 45 сторінок формату А4. В кінці роботи вміщується висновки, список використаних джерел, ставиться підпис студента і дата виконання.

Реферативна робота рецензується викладачем та оцінюється ним, як правило, за бальною шкалою. При отриманні негативної оцінки робота разом з рецензією повертається студенту на доопрацювання, після чого з урахуванням зауважень передається для повторної перевірки разом з рецензією.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ЕКОНОМІКА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ»

Методи навчання

- опрацювання лекційного матеріалу;
- опрацювання навчальної та навчально-методичної літератури;
- робота з відповідними інформаційними ресурсами Інтернет, у т.ч. іноземними;
- підготовка рефератів та індивідуальних наукових робіт, доповідей по відповідних питаннях;
- розв'язування практичних ситуаційних завдань;
- складання глосаріїв і термінологічних словників;
- участь у конференціях і дебатах.

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1) За джерелом інформації:

- *Словесні:* лекція (традиційна, проблемна), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні:* вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних завдань.

Методи контролю:

Оцінка знань, умінь і практичних навичок студента з навчальної дисципліни «Економіка та зовнішньоекономічні зв'язки України» здійснюється за 100-бальною системою.

Оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів:

- поточного контролю знань;
- підсумкового контролю знань – заліку.

Поточний контроль знань студентів здійснюється за двома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента протягом семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань.

При контролі систематичності та активності роботи студента оцінці підлягають:

- відвідування семінарських занять;
- активність на семінарських заняттях;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Методи оцінювання: експрес опитування; поточне тестування; розв'язок ситуаційних задач; складання словника іншомовних термінів за темою; конспект на тему; анотація додатково вивченої літератури; оцінка індивідуального проекту; підсумкова контрольне опитування.

Поточне тестування (модульний контроль)

Протягом семестру студенти виконують два модульні завдання, кожне з яких оцінюється в діапазоні від 0 до 70 балів. Модульне завдання виконується у вигляді комп'ютерного тестування. Максимальна оцінка модульного контролю становить 70 балів. Підсумкова кількість балів усіх модульних контролів визначається як середнє арифметичне балів за всі модулі.

Підсумкова оцінка з дисципліни

Загальна підсумкова оцінка складається із суми балів за результатами контролю систематичності й активності роботи студента протягом семестру та підсумкової кількості балів всіх модульних контролів.

Розподіл балів, які отримують студенти

	Поточне тестування та самостійна робота									Сума (сер. бал за модулі)
	Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2				
	T1*	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	
Поточне тестування	70**					70				70
Самостійна робота										30
Всього	100**					100				100

*T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів;

** Максимальна кількість балів

КОНТРОЛЬ УСПІШНОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Контроль успішності знань студентів здійснюється з використанням методів і засобів, що затверджуються науково-методичною комісією університету. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою встановленої системи оцінювання та реєструються прийнятим в університеті чином з обов'язковим переведенням оцінок у відповідності до національної шкали та шкали ECTS. Оцінювання успішності студента при засвоєнні змістовного модулю дисципліни ведеться за внутрішньою системою тестування.

За підсумками атестації зі змістового модуля результати оцінювання перераховуються в шкалу ECTS та національну шкалу за системою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

% від максимальної суми балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Результати оцінювання успішності студента за кожним змістовим модулем реєструються за національною шкалою і шкалою ECTS в екзаменаційних відомостях та заносяться в Додаток до диплома.

КОРОТКИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ ДО ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ»

ТЕМА 1. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

План

1. Поняття і типи національних економік.
2. Структура національної економіки.
3. Сутність і структура зовнішніх зв'язків.

1. Поняття і типи національних економік.

Національна економіка є історично сформована система, яка ґрунтується на використанні наявних національних ресурсів, забезпечує реалізацію національних економічних інтересів країни та функціонує за об'єктивними економічними законами.

Національна економіка є сукупністю економічних суб'єктів і зв'язків між ними, яка має просторово визначену і специфічно складену національну організаційну структуру, характеризується господарською цілісністю і спрямована на задоволення потреб суспільства у матеріальних і соціальних благах. Національна економіка – це структурована в галузевому і територіальному просторі економічна діяльність у масштабах країни, що регулюється інституціональною системою, яка відповідає економічному, політичному та ідеологічному устрою (порядку), сформованому в цій країні.

Наукові визначення поняття «національна економіка» базуються на двох підходах: технологічному та соціально-економічному.

За технологічним підходом, національна економіка є сукупністю галузей, видів виробництв та характеризується обсягом виробленої продукції, виконаних робіт і наданих послуг, їх якістю, рівнем використання ресурсів тощо.

Соціально-економічний підхід розглядає національну економіку як сукупність виробничих відносин, яким властиві певний рівень розвитку продуктивних сил, тип економічної системи, характер суспільного відтворення, специфічний господарський механізм, рівень життя населення, зовнішньоекономічні зв'язки.

Національній економіці як цілісній системі властиві такі загальні ознаки:

- економічний суверенітет держави;
- територіальна та господарська цілісність;
- спільність економічного середовища, що формується єдиним законодавством, єдиною грошовою одиницею, спільною кредитною і фінансовою системою;
- наявність тісних економічних зв'язків між суб'єктами господарювання на основі поділу праці, праві власності;
- наявність єдиного економічного центру управління, який виконує регулюючу та координуючу функцію з використанням інструментів економічної політики (таким центром є уряд країни);
- єдина система економічного захисту та гарантії економічної безпеки.

Значний вплив на особливості національної економіки справляють історичні та культурні традиції, географічне розташування країни, її роль у міжнародному поділі праці.

Базисними компонентами національної економіки, які її визначають, є:

- досягнутий рівень розвитку продуктивних сил;
- стан техніки та технологій, тенденції їх удосконалення;
- збалансованість і рівновага ринку;
- відносини власності;
- організація виробництва і система управління;
- принципи розподілу, перерозподілу та споживання благ;

– ресурсний потенціал.

Основа національної економіки утворюють суб'єкти економічної діяльності, які виконують чітко визначені функції і об'єднані в єдину систему економічних взаємовідносин.

Як система, національна економіка включає організаційну, структурну, функціонально-цільову, ресурсну та інституціональну підсистеми, характеризується економічними зв'язками і відносинами та функціонує в певному середовищі.

Організаційна підсистема об'єднує суб'єктів господарювання (організації, підприємства, галузі виробництва, сектори економіки, виробничі та територіальні комплекси) в єдиний господарський механізм та формує ієрархічні рівні функціонування та управління національною економікою.

У цій системі органічно взаємодіють галузі, які виробляють товари (матеріальне виробництво – промисловість, сільське господарство, будівництво), і галузі, що надають послуги (сфера обслуговування – транспорт, зв'язок, торгівля, освіта, охорона здоров'я, культура). Природно, що співвідношення зазначених секторів діяльності, рівень їхнього розвитку, ефективність функціонування мають значні відмінності в різних країнах. Чим розвиненіший науково-технічний потенціал країни, тим досконалішою є система господарювання, тим краще використовуються переваги міжнародного поділу праці, тим вищі економічна та соціальна ефективність виробництва і рівень життя населення.

Національна економіка є багаторівневою системою і включає такі ієрархічні рівні взаємовідносин:

- міждержавний рівень, тобто рівень взаємовідносин національної економіки окремої країни з іншими економіками, зі світовою економічною системою, міждержавними та регіональними об'єднаннями, світовими економічними інститутами;
- національний (макроекономічний) рівень, який характеризує масштаб внутрішньогосподарських взаємовідносин у національній економіці конкретної країни;
- регіональний рівень, до якого відносять такі утворення як економіка регіону, спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, міжгалузевих виробничих комплексів та взаємозв'язки між ними;
- мікрорівень, який включає рівень окремих структурних одиниць різних організаційно-правових форм господарювання, домогосподарства, а також відповідних ринків, на яких вони функціонують;

2. Структура національної економіки.

Національна економіка має складну структуру. В структурному аспекті національна економіка характеризується певними співвідношеннями, які складаються між галузями і видами діяльності, секторами економіки, економічними процесами, регіонами.

Розрізняють такі види структур національної економіки:

- відтворювальну;
- галузеву;
- територіальну;
- інституційну;
- зовнішньоекономічну;
- технологічну

Західна економічна наука пропонує виокремлювати технічну структуру, за якою поділ економіки здійснюється за ознакою участі суб'єктів у стадіях переробки і споживання матеріальних благ і послуг, а саме: первинне, вторинне, третинне виробництво.

Первинне виробництво охоплює галузі первинного формування продукту виробництва, а саме: добувні підприємства, сільське господарство. Подальша переробка продукту зумовлює наявність вторинного виробництва – переробної промисловості, яка включає харчову, металургійну, легку та інші галузі. Процес доведення продукту та послуг до споживача визначає третинне виробництво, до якого належить сфера послуг, зокрема

гуртової і роздрібною торгівлі, транспорту, побутового обслуговування населення, кредитних установ, інформаційно-консультаційних центрів, страхових агенцій.

Структура економіки на макрорівні відображає найважливіші загальногосподарські пропорції, тобто певні кількісні співвідношення, співрозмірність окремих елементів економічної системи.

Макроекономічні пропорції – це співвідношення елементів у рамках національної економіки. Пропорційність є важливою характеристикою економіки: якщо вона підтримується постійно – існує рівновага. Якщо постійно порушується, але все ж досягається, – режим розвитку не врівноважений, а якщо пропорційність не забезпечується, то це руйнує економічну систему.

Розрізняють:

- загальноекономічні пропорції, які характеризують співвідношення окремих сторін, елементів суспільного виробництва;
- міжгалузеві пропорції, що відображають співвідношення між галузями;
- внутрішньогалузеві пропорції, які характеризують співвідношення у межах однієї галузі;
- територіальні пропорції, що відображають територіальне розміщення виробничих ресурсів у межах країни;
- економічне співвідношення економічних районів, регіонів, територіально-виробничих комплексів, а також регіонів у виробництві та розподілі валового національного продукту.

Функціонально-цільова підсистема спрямована на забезпечення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки, зростання добробуту населення, підтримання рівноваги і збалансованості внутрішнього ринку; гарантування національної економічної безпеки країни та реалізацію її національних економічних інтересів.

Ресурсна підсистема національної економіки характеризує здатність економіки до саморозвитку, можливості реалізації встановлених цілей і завдань та виконання нею системних функцій. Визначається передусім величиною сукупного економічного потенціалу (природно-ресурсного, виробничого, трудового, інвестиційного, науково-технічного), наявністю основних джерел ресурсів, рівнем використовуваних технологій, місткістю внутрішнього ринку.

Системні функції національної економіки реалізуються через відповідні інституційні форми і процеси, які формують її інституційну підсистему національної економіки яка є сукупністю домогосподарств, організацій, державних інститутів, інфраструктури, регіонів, які поєднані в єдиний організм багатосторонніми економічними зв'язками у межах певного природного середовища та державної території.

Окрім зазначених підсистем, внутрішня будова національної економіки включає:

- процеси і явища, які виникають у процесі виробництва матеріальних благ (нестабільність, криза, циклічність, розвиток, зростання, регулювання);
- фактори виробництва (працю, капітал, ресурси, інформацію, науково-технічний прогрес, знання);
- результати діяльності суб'єктів національної економіки (ВВП, обсяги виробництва, доходи, продуктивність праці)

У національній економіці нерозривно поєднуються виробництво, розподіл, обмін та споживання матеріальних благ, які характеризують відтворювальні аспекти її функціонування. У практиці господарювання всі відтворювальні процеси розвиваються в єдності та взаємозв'язку за об'єктивними економічними законами, зазнають впливу чинників та середовища, які необхідно враховувати під час прийняття управлінських і господарських рішень, виключають адміністративне втручання в їхній зміст і розвиток, вимагають комплексного та професійного підходу, скоординованих дій.

Динаміка відтворювального процесу в національній економіці вимірюється за трьома основними параметрами: обсягами виробництва (обміну, споживання); темпами розвитку

(зростання, падіння); пропорціями в системі відтворення, які характеризують збалансованість її елементів, рівномірність і стійкість розвитку. Порушення пропорцій (наявність диспропорцій) у відтворювальній, галузевій, технологічній чи регіональній структурі призводить до падіння ефективності та руйнування національної економічної системи.

Основними макроекономічними параметрами, що характеризують національну економіку, є ефективність і конкурентоспроможність, які засвідчують її стан, тенденції, закономірності розвитку, місце і значення в системі світогосподарських зв'язків та світовій економіці.

Національна економіка функціонує в певному середовищі, елементами якого є природно-екологічне, економічне, науково-технічне та інформаційне, політичне, соціальне, зовнішньоекономічне, духовне.

Національна економіка прямує до стабільності, ефективності та справедливості через досягнення таких довгострокових цілей:

- стабільне економічне зростання національного продукту;
- високий і стабільний рівень зайнятості;
- стабільний рівень цін;
- підтримання рівноважного зовнішньоторговельного балансу;
- гарантування економічної безпеки;
- підвищення якості та рівня життя населення.

Загалом цільова функція національної економіки є складною системою завдань, що класифікується за різними критеріями та ознаками - просторовими, суб'єктивними, часовими і спрямована на максимізацію валового доходу і доходу кожного суб'єкта, максимізацію рівня добробуту громадян, мінімізацію суспільних витрат, отримання соціального ефекту.

Загальним і кінцевим результатом функціонування національної економіки є приріст національного багатства, обсягів необхідних суспільству товарів і послуг, найбільш ефективне використання обмежених ресурсів, політична та соціальна стабільність.

Особливі цілі висуває спрямування на сталий розвиток національних економік.

Сталий розвиток – це тип національного господарювання, який задовольняє соціальні, економічні та екологічні потреби нинішнього і майбутнього поколінь. Щоб якість життя людей покращувалася, стан довкілля не погіршувався і відбувався соціальний прогрес.

У міжнародних документах визначено такі стратегічні цілі сталого розвитку суспільства: підтримання високого і стійкого рівня економічного зростання; охорона навколишнього природного середовища; ощадливе використання природних ресурсів; досягнення соціального прогресу, який би відповідав потребам кожного громадянина.

Отже, механізм функціонування національної економіки має бути спрямованим на забезпечення національної безпеки країни та реалізацію її національних економічних інтересів, а отже, на підвищення конкурентоспроможності та посилення ролі в системі світового господарства.

3. Сутність і структура зовнішніх зв'язків.

Національні економічні системи можуть ефективно розвиватись лише за умови їх міжнародної взаємодії та переплетіння. Нині важко назвати країну, яка б не була суб'єктом міжнародних економічних відносин і не знала впливу зовнішнього середовища.

Економіка будь-якої країни складається з двох секторів:

- внутрішньої економіки:
призначення внутрішньої економіки – задоволення потреб споживачів за рахунок вітчизняного виробництва
- зовнішньої економіки:
призначення – вихід на міжнародні ринки товарів та послуг, факторів виробництва з метою підвищення загальноекономічного добробуту країни.

Сектор зовнішньої економіки реалізується через зовнішньоекономічні зв'язки (ЗЕЗ) держави.

Зовнішньоекономічні зв'язки (ЗЕЗ) можна розглядати як комплексну систему різнобічних форм міжнародного співробітництва держав та суб'єктів у різних галузях економіки.

В історичному аспекті ЗЕЗ є продуктом цивілізації, оскільки виникають з появою держави і еволюціонують водночас з її розвитком. В економічному аспекті зовнішні економічні зв'язки - це операції з обігом товарів, послуг, грошових коштів і капіталу між різними економічними і валютними зонами.

В сучасних умовах зовнішньоекономічні зв'язки впливають на рішення соціально-економічних проблем практично у всіх країнах світу. Цей вплив виконується як на рівні держави, так і на рівні регіонів країни і окремих підприємств.

Класифікація зовнішньоекономічних зв'язків може бути за такими ознаками:

1. За видами: промислове співробітництво; науково-технічне співробітництво в області проектування та сфері збуту; торгівлі зв'язки; співробітництво в сфері послуг; фінансове співробітництво

2. За стадіями: наукові дослідження об'єктів; виробничі зв'язки; комерційні зв'язки на стадії реалізації.

3. За методами їх реалізації: виконання спільних програм; створювання спільних підприємств; виконання спеціального договору.

4. За структурою зв'язків: міжфірмові зв'язки; міжгалузеві; горизонтальні (між однорідними підприємствами); вертикальні (кожне підприємство робить свою роботу для виконання одного цілого; змішані; міждержавні.

5. За територіальним охопленням: між двома та більш організаціями; в рамках регіону; міжрегіональні; світові.

6. За кількістю суб'єктів: двосторонні та багатосторонні.

7. За кількістю об'єктів: однопредметні та багатопредметні. Серед основних причин, які стимулюють розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, слід виділити такі:

– нерівність економічного розвитку різних країн;

– відмінності в сировинних ресурсах;

– відмінності у людських ресурсах;

– нерівномірність розміщення фінансових ресурсів (функціонування світового інвестиційного ринку);

– характер політичних відносин;

– розвиток інтеграційних процесів;

– низький рівень науково-технічного розвитку. За посередництвом зовнішньоекономічних зв'язків країни вирішують проблеми не тільки модернізації процесу виробництва, а й завдання диверсифікації товарної номенклатури (асортименту), отримання нових технологій, ноу-хау;

– специфіка географічного положення, природних і кліматичних умов (реалізація потенціалу у туристичному, рекреаційному напрямках; вигідне географічне положення дає можливість країні одержувати кошти від транзиту вантажів через вантажів через її територію);

– активна та цілеспрямована роль держави щодо втягнення країни в систему глобальної світової економіки;

– жорстке міжнародне регулювання ЗЕД.

Таким чином, більшість країн світу, маючи обмежену ресурсну базу і вузький внутрішній ринок, не в змозі виробляти з достатньою ефективністю товари, необхідні для внутрішніх потреб. Для таких країн ЗЕЗ є способом отримання необхідних товарів. Країни з великим сировинним потенціалом базують свої економічні системи на основі реалізації експортного потенціалу.

Необхідність існування ЗЕЗ обумовлюється тим, що різні країни мають різні виробничі умови. Країни спеціалізуються на виробництві такої продукції, яка значною мірою дешевша зарубіжних аналогів, що в кінцевому підсумку приносить прибуток кожній країні-учасниці ЗЕЗ, задовольняє потреби споживачів у продукції кращої якості.

Зовнішньоекономічні зв'язки, що реалізуються через виконання ЗЕД, впливають на розвиток національної економіки через:

- одержання валютної виручки від експорту;
- підвищення технічного рівня виробництва за рахунок імпорту сучасної техніки і технології;
- довгострокове виробниче співробітництво між іноземними партнерами по спільній діяльності в виробництві конкурентоспроможної продукції та виходу з нею на світові ринки.
- підвищення рівня та якості життя.

Висновок як свідчить світовий досвід, удосконалення структури суспільного виробництва тільки за рахунок власних сил неможливо. Прогресивні зміни в організації виробництва виконуються в світі за рахунок використання переваг міжнародного розподілу праці.

Зовнішня торгівля практично залишається єдиним вагомим чинником оздоровлення національної економіки та джерелом надходження валютних ресурсів, вкрай необхідних для придбання товарів критичного імпорту та модернізації й структурної перебудови виробництва.

Зовнішньоекономічні зв'язки є макроекономічною категорією, яка має історичні, економічні та соціальні чинники об'єктивної доцільності існування та охоплюють весь спектр діяльності на державному рівні в розрізі міждержавних економічних відносин шляхом реалізації сукупності напрямів, форм, методів та засобів співробітництва між країнами.

Історичний досвід показує, що добре налагоджені зовнішньоекономічні зв'язки завжди були засобом подолання кризових явищ відродження та зміцнення власної економіки.

Лишиленко В.І. виправдано зазначає що жодна країна світу, на якому б рівні економічного розвитку вона не знаходилася, не може нормально розвиватися поза світовим господарством без тісних економічних зв'язків з іншими країнами.

Зовнішньоекономічні зв'язки сприяють:

- прискореному розвитку науково-технічного прогресу;
- зростанню національного доходу, впливають на атмосферу довіри між народами;
- підвищення рівня життя народу.

ТЕМА 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ЧИННИКИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

План

1. Головні чинники формування економіки України.
2. Система економічного управління та регулювання.
3. Зовнішньоекономічні пріоритети економіки України.

1. Головні чинники формування економіки України

З'ясування чинників розвитку господарства тієї чи іншої країни важливе для визначення перспектив функціонування національної економіки, її ролі і місця у системі світового господарства, умов, що забезпечують конкурентоспроможність, та напрямів підвищення ефективності господарської діяльності.

Населення належить до однієї з рушійних сил розвитку національної економіки. На розвитку національної економіки позначається і тривалість життя населення, яка в Україні має тенденцію до зменшення. Необхідно створити економічні, соціальні, правові,

організаційні та інші умови, які сприятимуть поліпшенню демографічної ситуації та виведенню її з кризового стану.

Освіта є одним із важливих факторів, які впливають на розвиток економіки, забезпечуючи її конкурентоспроможність. Держава повинна проводити виважену політику і здійснювати підготовку кадрів відповідно до потреб національної економіки. Також необхідно звернути увагу на модернізацію наявної системи освіти в Україні та наближення її до стандартів ЄС, оснащення навчальних закладів сучасною комп'ютерною технікою та під'єднання до глобальної мережі Інтернет, поліпшення фінансування і підвищення рівня оплати праці науково-педагогічних кадрів, вдосконалення методики формування державного замовлення на підготовку фахівців тощо.

Україна багата на значну кількість видів природних ресурсів, які формують основу господарського розвитку та добробуту населення. Різноманітність природних ресурсів, їх доступність була і є предметом зазіхань країн-сусідів, а також призводить до їх нерационального використання. Мова йде про земельні, лісові, водні ресурси, корисні копалини тощо.

Важливою складовою інституційного поля національної економіки є принципи, традиції, звичаї, психологічні особливості нації (її ментальність, релігії, які побутують, тощо). Для прикладу можна навести такі принципи:

- ведення господарської діяльності;
- свобода у виборі діяльності усіма членами суспільства;
- традиції у веденні справ;
- культура ділової поведінки;
- дотримання засад демократичного соціально-економічного розвитку;
- виконання визначених правил звітності

До інститутів національної економіки також належать грошова система, податок, планування, доходи, виробництво, обмін, розподіл, споживання та інше, оскільки вони є формами вияву базових економічних інститутів.

Взаємодія базових економічних інститутів економічної системи конкретного суспільства визначає основні інститути національної економіки. До них, крім зазначених вище, належать:

- особливості державного устрою;
- економічний потенціал держави;
- планування та прогнозування розвитку економіки;
- забезпечення безпеки національної економіки в умовах посилення глобалізації та інтеграції економічних відносин;
- господарський механізм регулювання;
- стратегія економічного і соціального розвитку держави;
- господарські комплекси та галузі економіки;
- специфіка входження у світове господарство та місце країни у ньому;
- менталітет нації, її традиції.

Останнім часом у країнах як постіндустріального типу, так і з трансформаційною економікою, велика увага приділяється таким інституціям, як демократія та свобода. Вони є загальними інституціями сучасного громадянського суспільства, які визначають якісний рівень розвитку всіх його підсистем.

Основою демократії в економічній підсистемі кожного суспільства є економічна демократія. Це теорія, практика і наслідки втілення принципів демократії в економічних відносинах, демократизація всього господарського механізму суспільства. Економічною передумовою розвитку економічної демократії в країнах з ринковою економікою є необхідність посилення мотивації праці та підвищення її продуктивності.

Проблема розробки ефективної стратегії міжнародної економічної діяльності України залишається актуальною впродовж всього періоду існування України як незалежної держави.

Основним напрямком зовнішньої діяльності України було вибрано євроінтеграцію. Існує ряд причин і чинників, які безпосередньо сприяють поглибленню участі економіки України в міжнародному розподілі праці, органічному включенню її господарства в сучасні міжнародні цивілізаційні процеси. Серед головних причин виділяють, перш за все, високу питому вагу експорту у валовому національному продукті, також розвинене внутрішнє розділення і кооперація праці, обмеженість ресурсів, традиційні господарські зв'язки з країнами, перш за все, Росією, необхідність отримання, що росте, і упровадження нових технологій, інвестиційних і фінансових ресурсів з високорозвинених країн світу.

2. Система економічного управління та регулювання

Визначальна роль у забезпеченні суспільного розвитку належить державі, яка здійснює управлінський вплив через систему державного управління.

Державне управління – це цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою і законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією.

Однією з основних суспільних функцій держави є **економічна**, яка полягає у створенні організаційно-правових умов ефективної економічної діяльності суспільства. Відповідно, одним з видів державного управління є управління економікою.

Державне управління економікою – цілеспрямований, організуючий, регулюючий та контролюючий вплив держави в особі її органів і посадових осіб на економічні процеси з метою розвитку економіки шляхом реалізації потреб суспільного розвитку. Його основою є своєчасне і правильне врахування об'єктивних економічних законів, характеру суспільних відносин у конкретний історичний період, розвитку продуктивних сил, ступеня інтегрованості країни у світове економічне співтовариство.

На кожному етапі соціально-економічного розвитку країни державне управління економікою є владним механізмом упровадження державної економічної політики.

Державна економічна політика – це комплекс економічних цілей і заходів держави, які забезпечують вирішення стратегічних і тактичних завдань розвитку економічної системи відповідно до інтересів країни. Метою державної економічної політики є досягнення максимально можливого добробуту суспільства шляхом всебічного розвитку соціально-економічної системи країни та забезпечення соціальної і політичної стабільності.

Економічна політика держави охоплює всі аспекти функціонування економіки і включає такі види політики: антициклічну, структурну, інвестиційну, амортизаційну, інноваційну, конкурентну, грошово-кредитну, фінансово-бюджетну, цінову, зовнішньоекономічну, соціальну, регіональну, екологічну.

У процесі вироблення державної економічної політики формується та законодавчо закріплюється сукупність цілей державного управління економікою, реалізацію яких забезпечують органи державної влади. Цілі державного управління економікою лежать у площині забезпечення її ефективного розвитку і визначаються рівнем та середовищем функціонування національної економічної системи з урахуванням можливостей і загроз, сильних і слабких сторін. Такі цілі поділяють на стратегічні, тактичні та оперативні і закріплюють у спеціальних законах, стратегіях економічного розвитку країни, концепціях, програмних документах президента та програмах діяльності уряду тощо. Досягнення цілей державного управління у сфері економіки ґрунтується на конституційних засадах щодо побудови соціально орієнтованої ринкової економіки і здійснюється через реалізацію певної сукупності функцій.

Державне управління економікою, як й іншими сферами суспільної життєдіяльності, базується на використанні таких загальних функцій державного управління, як організація, планування та прогнозування, мотивація, регулювання, контроль.

Організація як функція державного управління економікою полягає у формуванні організаційних положень, які визначають порядок управління та процесуального регулювання: регламентів, нормативів, інструкцій, вимог, відповідальності і т. ін., використання яких дає змогу створювати організаційні умови для функціонування суб'єктів економічної діяльності, встановлювати порядок залучення та використання ресурсів у процесі економічної діяльності, формувати організаційну структуру управління економікою на різних рівнях, налагоджувати взаємозв'язок і взаємодію між об'єктами та суб'єктами державного управління економікою.

Функція планування в державному управлінні економікою полягає в постановці цілей розвитку економіки в цілому та окремих її складових, закріпленні якісних і кількісних критеріїв реалізації цілей, визначенні необхідних для їх досягнення ресурсів, способів і строків, а також форм і методів поетапного контролю за діяльністю економічних агентів, залучених до досягнення поставлених цілей. Для ефективності планування воно має тісно пов'язуватися з прогнозуванням. Функція прогнозування в державному управлінні економікою полягає у виробленні обґрунтованих можливих варіантів розвитку економіки в майбутньому, визначенні шляхів і строків досягнення стратегічних економічних цілей.

Мотивація як функція державного управління економікою полягає в діагностуванні мотивів поведінки учасників економічних відносин з тим, щоб застосувати до них найбільш дієві способи і методи управлінського впливу. На загальнодержавному рівні функція мотивації набуває змісту національної ідеї, яка є мобілізуючим, інтегруючим чинником поведінки економічних агентів.

Важливою функцією державного управління економікою є регулювання. *Регулювання* можна розглядати у широкому й вузькому розумінні. В широкому розумінні регулювання полягає у встановленні державою певних загальних правил поведінки економічних агентів шляхом прийняття законів та інших нормативно-правових актів. У вузькому розумінні державне регулювання виступає як функція державного управління в конкретних сферах економіки, охоплюючи окремі аспекти економічних відносин. Дієвими важелями державного регулювання економіки є: податкова система, державний бюджет, державні замовлення, митні тарифи, державні цільові програми і т. ін.

Функцію контролю в державному управлінні економікою розглядають з погляду як упорядкування діяльності державних структур, так і гармонізації економічних відносин. Контроль дає можливість виявляти і попереджати відхилення в розвитку економічної системи від визначених параметрів і запроваджувати заходи для приведення її в стан відповідності до них. Функція контролю зорієнтована на забезпечення законності дисципліни, дотримання режиму діяльності і результативності суб'єктів та об'єктів державного управління економікою.

Найбільш ефективні підходи до реалізації цілей та здійснення функцій державного управління економікою узагальнено відображено у принципах державного управління економікою – закономірностях, відносинах, взаємозв'язках, керівних засадах, на яких ґрунтуються його організація та здійснення і які можуть бути сформульовані як певні правила.

3. Зовнішньоекономічні пріоритети економіки України.

Об'єктивна необхідність інтеграції України у світове господарство і розвитку її міжнародних відносин безпосередньо впливає передусім з потреб використання у національній системі відтворення міжнародного поділу праці для прискорення переходу до ринкової економіки країни з метою її розвитку і зростання багатства суспільства. Така необхідність сприяє формуванню ефективної структури економіки країни.

Об'єктивною ж можливістю, для інтеграції у світове господарство є вироблення механізму зовнішньоекономічних зв'язків, по-перше, на макрорівні – загальнодержавному; по-друге, на мікрорівні підприємств. Зовнішньоекономічні зв'язки України в сучасних

умовах стають могутнім засобом прискорення науково-технічного розвитку та інтенсифікації економіки.

За сприятливих умов потенціал України дозволяє, вирішувати завдання оптимізації її зовнішніх зв'язків, розв'язанню цього завдання сприяють такі об'єктивні чинники:

- як багаті природні ресурси,
- вигідне географічне положення нашої країни,
- наявність необхідної інфраструктури,
- що обслуговує зовнішньоекономічні зв'язки тощо

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки:

- подолання технологічної відсталості;
- залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій;
- створення нових робочих місць;
- підвищення конкурентної спрямованості вітчизняного виробника;
- вихід на світові ринки, зокрема ринок ЄС».

Отже, зовнішньоекономічні зв'язки є об'єктивною необхідністю сьогодення України, їх зміцнення забезпечить покращення економічного стану та стане передумовою економічного зростання.

Штангей Н.М. та Аксьонова В.Ю. зазначають, що «основними причинами які стимулюють розвиток зовнішньоекономічних зв'язків є:

- нерівномірність економічного розвитку різних країн світу;
- відмінності в сировинних ресурсах;
- відмінності в людських ресурсах;
- нерівномірність розміщення фінансових ресурсів;
- характер політичних відносин;
- різний рівень науково-технічного розвитку;
- специфіка географічного положення та природно-кліматичних умов».

Нині Україна має зовнішньоекономічні зв'язки та здійснює зовнішньоторговельні операції більш ніж 200-ми країнами світу. Наша держава має сконцентрувати свої зусилля на зміцненні зовнішньоекономічних зв'язків і функціонування механізму їх реалізації має бути спрямоване передусім на реалізацію загальнодержавних інтересів.

Отже, зовнішньоекономічні зв'язки України потрібні для органічного інтегрування у всесвітні структури з метою закріплення миру та безпеки ефективного розвитку економіки, науки, освіти та культури, формуванню єдиного екологічного чистого простору Землі, задоволення особистих потреб громадян. Тому вкрай необхідним є створення їх монументальних, стійких засад, які були б фундаментом, базисом формування ефективного правового та економічного майбутнього країни як на національному, так і на міжнародному рівні.

ТЕМА 3. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА СУБ'ЄКТИ

План

1. Природа та визначення зовнішньоекономічної діяльності.
2. Класифікація форм зовнішньоекономічної діяльності.
3. Класифікація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

1. Природа та визначення зовнішньоекономічної діяльності

Зовнішні зв'язки (ЗЗ) – це взаємообмін з іншими країнами світу продуктами матеріального виробництва, енергією, інформацією, послугами на основі міжнародного поділу праці; співробітництво політичних органів, спрямоване на ефективне розв'язання глобальних проблем людства; здійснення культурних, освітянських та інших громадських та особистих контактів.

Зовнішньоекономічні зв'язки являють собою різні форми, засоби і методи зовнішньоекономічних відносин між країнами. Складовою частиною ЗЕЗ є ЗЕД. Зовнішньоекономічну діяльність можна визначити як сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов'язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях.

ЗЕД – поняття багатогранне, включає такі види діяльності:

- зовнішню торгівлю,
- міжнародне виробниче кооперування,
- міжнародне науково-технічне співробітництво,
- міжнародне інвестиційне співробітництво,
- валютно-фінансові і кредитні операції.

Кожен з видів ЗЕД здійснюється в певних формах. Наприклад, формами зовнішньої торгівлі являється експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт. Формами виробничої кооперації – спільне виробництво на основі спеціалізації, спільні підприємства двох чи більше іноземних партнерів, підрядна кооперація та ін.

Зовнішні зв'язки мають розгалужену структуру. За змістом та характером вони поділяються на економічні, політичні, наукові, інформаційні тощо. Згідно з тривалістю виділяються постійні та епізодичні зв'язки.

Місце держави в світі – дуже важлива характеристика, яка відображає комплексне вираження міжнародного рейтингу країни, що характеризується багатьма складовими. Місце країни у світовій співдружності виражається в системі якісних і кількісних показників, які відображають ступінь впливу країни:

- на політичні та економічні процеси в світі,
- участь у різних міжнародних союзах, корпораціях
- формуванні міжнародних ринків капіталу,
- рівень соціально-економічного розвитку країни,
- інтенсивність урядових, ділових, культурних та інших контактів.

Важливим індикатором місця країни в світі є зовнішня функція держави.

Зовнішня функція – важлива категорія суспільного розвитку будь-якої країни, вона ширша за міжнародний поділ праці, бо він охоплює лише виробничу сферу, але й інші сфери життя: політичну, культурну, інформаційну.

Зовнішня функція країни об'єднує:

- матеріально виражені трудові, сировинні, продуктові, інформаційні та інші «потоки», які кількісно вимірюються;
- міждержавні (прикордонні і транснаціональні) структури, банківські та інші посередницькі послуги

Зовнішня функція повинна формуватися згідно з принципами:

- підвищення суспільної ефективності;
- відповідності геополітичному розташуванню;
- природоохоронної спрямованості;
- підвищення конкурентоспроможності виробництва;
- значного розширення транспортно-транзитної складової;
- розширення посередницьких послуг і т.д.

Для інтегрування України у світове співтовариство дуже важливі:

- створення відповідних державних важелів, правового регулювання для захисту вітчизняної економіки;
- урахування можливостей і потреб європейського ринку;
- пріоритетність екологічних факторів національної безпеки

2. Класифікація форм зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішні економічні зв'язки – система господарських зв'язків між національними економіками різних країн, що здійснюється на основі міжнародного поділу та інтеграції праці.

Поняття «міжнародні економічні зв'язки» охоплюють товарну торгівлю, інвестиції, міграцію робочої сили, науково-технічне співробітництво, міжнародний туризм тощо.

Зовнішньоекономічні зв'язки в сучасних умовах стають могутнім засобом прискорення науково-технічного розвитку та інтенсифікації економіки. Нині оволодівати найновішими досягненнями науки і техніки без інтенсивного обміну науковими дослідженнями, різноманітними товарами і послугами означає нераціонально використовувати власні ресурси, втрачати час і темпи розвитку.

Форми зовнішньоекономічних зв'язків України різноманітні:

- зовнішня (міжнародна) торгівля;
- міжнародна спеціалізація і кооперування виробництва;
- експорт та імпорт капіталів і робочої сили, переміщення капіталу, міграція трудових ресурсів;
- надання та одержання послуг (виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортно- чи імпоротно посередницьких, юридичних);
- обмін послугами (транспортні послуги, туристичні, консультаційні, страхові, рекламні, інформаційні);
- міжнародне спільне підприємництво, спільне будівництво підприємств, науково-технічне співробітництво;
- кредитування та інвестування;
- проведення на комерційній основі виставок, ярмарків, торгів, аукціонів;
- міжнародний туризм.

За географічною ознакою сучасні зовнішньоекономічні зв'язки України доцільно поділяти на:

- відносини з країнами СНД і рештою держав, що входили до складу колишнього СРСР;
- відносини з іншими зарубіжними державами, серед яких виділяється підгрупа економічно найрозвиненіших країн, Близький Схід, країни Далекого Сходу (в першу чергу Японія, Китай, Південна Корея) тощо.

Однією з найважливіших форм зовнішньоекономічної діяльності є міжнародна торгівля – експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт.

Вона характеризується такими основними показниками:

- обсяг товарообігу,
- структура експорту та імпорту,
- сальдо зовнішньоторговельного балансу,
- географія торгівлі

Найбільш істотною її характеристикою є товарообіг – обіг товарів, який забезпечує рух товарних мас зі сфери виробництва до сфери споживання.

Показниками міжнародного товарообігу є експорт (вивезення) та імпорт (ввезення) товарів або капіталів. Для будь-якої країни дуже важливим є співвідношення суми експорту та імпорту – зовнішньоторговельне сальдо.

У системі міжнародного поділу праці Україна спеціалізується на виробництві машин і устаткування (тепловози, трактори, екскаватори, судна, автомобілі, сільськогосподарські машини, верстати, прилади, турбіни, літаки, обчислювальна техніка), продукції чорної металургії (прокат, залізна і марганцева руди), вугілля, зброї, харчових продуктів (цукор, олія, борошно, сіль, кондитерські вироби, м'ясо, молоко, горілка), хімікатів і т.д. Україна імпортує: нафту, газ, руди кольорових металів, деревину, бавовну, одяг, взуття, калійні

добрива, верстати та обладнання для легкої й харчової промисловості, свердловинні установки, засоби обчислювальної техніки, вантажівки, папір, целюлозу, рибу, кондитерські та плодоовочеві вироби, алкогольні напої.

У нинішніх умовах господарство України переживає тривалу економічну кризу, що негативно впливає і на стан зовнішньої торгівлі.

Скориставшись кризовим політичним і економічним становищем у країні, іноземний капітал сформував з українськими комерсантами справжній торгово-фінансово-збутовий комплекс. Тому у внутрішній торгівлі іноземні товари займають не менш ніж третину обсягу товарообігу, витісняючи вітчизняного товаровиробника.

Основними факторами що стримують зростання українського експорту є:

- помітне посилення міжнародної конкуренції і зростання державної підтримки свого експорту у провідних зарубіжних країнах;

- значно ускладнений вихід на світові ринки для українських підприємств внаслідок протекціоністських заходів з боку ряду країн щодо захисту власних ринків;

- недостатній розвиток системи сертифікації та контролю якості експортної продукції;

- відсутність досвіду та спеціальних знань щодо виходу на світові ринки у підприємств, низький рівень маркетингової діяльності, нескоординованість дій на державному рівні;

- розрив традиційних виробничих та коопераційних зв'язків з підприємствами країн СНД та Східної Європи;

- низький рівень співробітництва з країнами, що розвиваються;

- недостатнє інвестування в перспективні експортоорієнтовані проекти за рахунок внутрішніх ресурсів та обмежені можливості використання з цією метою іноземних інвестицій і кредитів внаслідок низького міжнародного рейтингу фінансово-економічної надійності України.

Гальмують зростання обсягів вітчизняного експорту також такі чинники:

- низька ефективність виробництва,

- висока енерго- та матеріалоємність продукції,

- високий ступінь старіння основних виробничих фондів,

- відсталість технологічної бази галузей народного господарства.

До цього необхідно додати велику залежність від імпорту енергоносіїв, проміжної продукції, машин і устаткування, невиправдане ввезення багатьох споживчих товарів, фактичну відсутність фінансової, організаційної та інформаційної структури державної підтримки експорту, слабкий експортний та валютний контроль.

Для розв'язання проблем на державному рівні потрібно забезпечити:

- конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку;

- зміну структури зовнішньоторговельного обороту;

- стимулювання вивозу продукції високого ступеня переробки;

- створення пільгових умов для імпорту в Україну обладнання, яке тут не виробляється;

- регулювання присутності України на світовому ринку капіталу.

До науково-технічної співпраці належить торгівля патентами, ліцензіями (авторське право на використання запатентованих винаходів), технічним досвідом («Ноу-хау») тощо. Вона здійснюється в кількох формах:

- матеріальній, тобто обмін наукоємною продукцією, створеною за найновішими технологіями;

- нематеріальній – у вигляді креслень, формул, обміну інформацією, літературою;

- послуг фахівців і технічного персоналу в галузі менеджменту, маркетингу, контролю за якістю.

Здійснюється науково-технічне кооперування між фірмами у формі консалтингу (технічне консультування та експертизи проектів), лізингу (оренди промислового і науково-дослідного устаткування).

Зовнішньоекономічні зв'язки проявляються і в формі кредитування та інвестування. Кредитування – надання кредиту. Кредит – позики у грошових одиницях чи у вигляді товару на умовах повернення з виплатою процентів. Інвестиції – капіталовкладення. Іноземні інвестиції – довгострокові вкладення капіталу закордонними власниками у промисловість, сільське господарство, транспорт та інші галузі економіки. Серед інвесторів домінують економічно розвинені країни, рейтинг платоспроможності яких найвищий.

Зовнішньоекономічні зв'язки держав посилюються організацією спортивних турнірів та змагань, виставок картин або експозицій провідних музеїв світу, музичних та пісенних конкурсів, фестивалів, обміну кіно-, відео- та аудіопродукцією.

Ефективна участь країни в міжнародному поділі праці, входження до міжнародного економічного простору надалі все більше залежатиме не тільки від природних факторів, а й від якості національного економічного і науково-технічного потенціалу та надійних гарантованих і взаємовигідних умов співробітництва іноземних країн з Україною, їхніх фірм, міжнародних організацій.

Формою міжнародних економічних відносин є міграція трудових ресурсів. Вона здійснюється з метою працевлаштування, отримання високої професійної освіти, вивчення досвіду тощо.

У зв'язку з пом'якшенням міграційної політики спостерігається масовий відтік кваліфікованих працівників до розвинутих країн. Це характерно майже для всіх країн, у тому числі й для України. Втрата кваліфікованих і освічених працівників, які емігрували за кордон, може негативно вплинути на економіку країн-постачальниць.

Важливою формою міжнародних економічних відносин є також міжнародний туризм. Туризм – це один із видів активного відпочинку. Він поширений практично у всіх країнах світу, але інтенсивність його різна.

У 1975 році було засновано Всесвітню туристську організацію, яка об'єднує понад 120 країн світу. Бурхливий розвиток туризму у світі зумовлений зростаючою урбанізацією, НТР, загальним підвищенням рівня життя тощо.

3. Класифікація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

Відповідно до законодавства України суб'єктами ЗЕД є:

- фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, що мають цивільну правоздатність і дієздатність відповідно до законів України і постійно мешкають на її території;
- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і постійне місцезнаходження яких – на її території;
- об'єднання фізичних і юридичних осіб, що не є юридичними особами відповідно до законів України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;
- структурні одиниці суб'єктів господарської діяльності, іноземних суб'єктів господарської діяльності, що не є юридичними особами відповідно до законодавства України (філії, відділення і т.ін.), але мають постійне місцезнаходження на території України;
- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України, в тому числі держава в особі її органів, органів місцевого самоврядування в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій.
- експорт та імпорт товарів, капіталів і робочої сили;
- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності;
- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- навчання і підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД й іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- створення суб'єктами ЗЕД банківських, кредитних і страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених її законом;
- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД України та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм;
- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торгових марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку суб'єктів господарської діяльності;
- аналогічна діяльність за межами України;
- організація і здійснення діяльності в сфері проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, здійснюваних на комерційній основі;
- організація і здійснення оптової, консигнаційної і роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у випадках, передбачених законодавством України;
- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- операції із придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах і на міжбанківському валютному ринку;
- роботи на контрактній основі фізичних осіб з України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами;
- робота іноземних фізичних осіб на контрактній платній основі із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами

Для співробітників представництв іноземних суб'єктів господарювання, офіційно зареєстрованих в Україні, Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції видається дозвіл на підставі оформлених належним чином службових карток співробітників представництв та посвідчення про реєстрацію представництва.

ТЕМА 4. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

План

1. Сутність та структура міжнародної торгівлі.
2. Структура міжнародної торгівлі.
3. Торговля товарами в системі зовнішньоекономічної діяльності.
4. «Інкотермс» як інструмент міжнародної торгівлі.
5. Структура зовнішньої торгівлі України.

1. Сутність міжнародної торгівлі

Однією з найдавніших і найважливіших форм реалізації міжнародного поділу праці і світогосподарських процесів є міжнародна торгівля. Традиційною і найбільш розвинутою формою міжнародних економічних відносин є світова торгівля. Вона являє собою сукупність зовнішньої торгівлі всіх країн світу, іншими словами – це форма міжнародних економічних відносин, яка передбачає переміщення товарів і послуг за межі, що позначені державними кордонами.

Міжнародна торгівля посідає особливе місце в складній системі світогосподарських зв'язків. Вона опосередковує практично всі види міжнародного співробітництва, включаючи спільну виробничу діяльність різнонаціональних суб'єктів, міжнародний трансферт технологій і т. п.

Основними кількісними показниками міжнародної торгівлі є обсяги світового експорту, імпорту і товарообороту.

Розрізняють декілька видів міжнародної торгівлі:

- залежно від об'єктів виділяють торгівлю товарами і послугами;
- за способом взаємодії суб'єктів розрізняють традиційну і зустрічну торгівлю та торгівлю спеціалізованою продукцією.
- за специфікою регулювання виділяють звичайну, дискримінаційну і преференційну види торгівлі.

Міжнародна торгівля є важливим стимулом розвитку та підвищення ефективності виробництва кожної країни. Вона є засобом, за допомогою якого країни можуть розвивати спеціалізацію, підвищувати продуктивність своїх ресурсів та збільшувати загальний обсяг виробництва.

Існує безліч теорій, що пояснюють напрями та структуру міжнародних торгових потоків.

Першою теорією міжнародної торгівлі була меркантилістська теорія, розроблена і втілена в XVI–XVIII ст. Прихильники цієї теорії не враховували тієї вигоди, яку країни отримують від імпорту іноземних товарів і послуг, а економічно виправданим уважали тільки експорт. На думку меркантилістів, країні слід обмежувати імпорт і одночасно заохочувати експорт готових виробів, забезпечуючи приплив валюти (золота).

Із принципово інших передумов виходила теорія абсолютних переваг, творцем якої був А. Сміт. Відповідно до цієї теорії країні вигідно імпортувати ті товари, по яких у неї витрати виробництва вищі ніж у зарубіжних країн, а експортувати ті товари, по яких у неї витрати нижчі ніж за кордоном, тобто є абсолютні переваги. На протипагу меркантилістам А. Сміт виступив за свободу конкуренції як усередині країни, так і на світовому ринку. Основним недоліком даної теорії є те, що вона не залишає місця у міжнародній торгівлі тим країнам, в яких товари виробляються без абсолютних переваг перед іншими країнами.

Цей недолік теорії абсолютних переваг долає теорія порівняльних переваг Д. Рікардо. Згідно з нею країна має спеціалізуватись на виробництві та експорті тих товарів, які вона може виробляти з відносно більш низькими витратами, ніж інші країни, а імпортувати ті, які виробляє з відносно вищими витратами.

Цей простий принцип робить зовнішню торгівлю взаємовигідною для всіх країн. Серед решти теорій міжнародної торгівлі можна назвати теорію «вирівнювання цін на фактори виробництва» Е. Хекшера та Б. Оліна, «парадокс Леонтьєва», теорію «життєвого циклу товарів» та ін.

Світові товарні ринки монополізовані економічно розвинутими країнами, які встановлюють монополюно високі ціни на продукцію, яку вони експортують у країни, що розвиваються, і водночас монополюно низькі ціни на імпортовану із країн, що розвиваються, продукцію.

Основними показниками міжнародної торгівлі є:

- величина загального експорту та імпорту країн,
- торговельне сальдо країн,
- питома вага експорту (імпорту) країни в загальному світовому експорті (імпорті) та ін.

Зовнішня торгівля – це торгівля однієї країни з іншими, яка складається з вивозу(експорту) і ввозу(імпорту).

Світова торгівля – це сукупність зовнішньої торгівлі країн світу.

Міжнародна торгівля товарами – це форма МЕВ, що відображає товарно-грошові відносини купівлі–продажу між суб'єктами МЕВ стосовно товарів матеріального виробництва і базується на МПП.

Міжнародна торгівля є своєрідним проявом світового товарного ринку. Якщо на національному ринку рух товарів обумовлюється більше економічними факторами і державною політикою, то на світовому ринку суттєвий вплив на міжнародну торгівлю має зовнішньоекономічна політика окремих держав чи їх груп.

На світовому товарному ринку обертаються тільки конкурентоспроможні товари, кращі з національних товарів. Будь-якій державі для успішного функціонування на всесвітньому ринку необхідно мати свою зовнішньоекономічну інфраструктуру, яка може забезпечити просування товарів чи послуг від виробника до споживача в інші країни. У цій системі основною є матеріально-технічна база та спеціалізовані організації для післяпродажного технічного обслуговування.

Країна, яка не має зовнішньоекономічної інфраструктури, змушена нести великі втрати для забезпечення доступу до зовнішньоекономічної інфраструктури інших держав (для оплати транспортування, страхових та банківських послуг, послуг торгових домів).

Стан зовнішньої торгівлі характеризується рядом показників:

- величина загального експорту(імпорту) країни;
- торговельне сальдо країни ;
- величина експорту(імпорту) даного виду продукції;
- торговельне сальдо країни з даного виду продукції.

Різноманіття зовнішньоторговельних операцій перебуває в тісному зв'язку з предметом угоди (товар, послуги, результат інтелектуальної діяльності, оренда обладнання тощо), його особливостями (сировина, готова продукція тощо) та організаційними формами торгівлі на світовому ринку, а також залежить від каналів збуту й характеру взаємодії між зовнішньоторговельними партнерами. Виконання зовнішньоторговельної операції вимагає використання конкретних способів (методів) її здійснення.

Метод торгівлі – це засіб здійснення торговельного обміну (торговельної операції чи торговельної угоди).

У міжнародній торговельній практиці розрізняють два основних методи ведення зовнішньої торгівлі:

- прямий, що передбачає встановлення безпосередніх зв'язків між виробником (постачальником) та споживачем;
- непрямий, тобто купівля-продаж товарів через торговельно-посередницьку ланку на основі укладання спеціальної угоди з торговим посередником, яка передбачає виконання останнім певних зобов'язань з метою реалізації товару виробника.

2. Структура міжнародної торгівлі

Структуру міжнародної торгівлі розглядають у трьох ракурсах:

- як товарну структуру;
- як торгівлю окремими групами товарів;
- як систему методів організації реалізації товарів на світовому ринку

Товарна структура міжнародної торгівлі – це частка тих чи інших товарів у світовому товарообігу. Сюди відносять основні групи товарів: продовольство (включаючи напої та тютюн), сировина, мінеральне паливо, продукція переробної промисловості (машини, устаткування, хімічні товари, метали, текстиль).

Товари на світовому ринку мають штрихові коди – це належність товару до певної товарної групи, кодування його властивостей та якості за допомогою штрихових позначок. Код України 482. Україна вступила до Міжнародної асоціації товарної нумерації в Європі (EAN) в 1995 році. У 1996 році вийшла Постанова КМУ «Про введення штрихового кодування товарів», а з 1997 року введено обов'язкове кодування національних товарів.

Розвиток міжнародної торгівлі має суперечливий характер. Йому притаманні дві взаємопов'язані тенденції:

1. прагнення до лібералізації торгівлі, зниження торгових бар'єрів;
2. посилення протекціонізму, спроби обмежити доступ товарів «чужаків» на свої ринки.

На цих тенденціях базується і зовнішньоторговельна політика держав. Це система загальнодержавних заходів, спрямованих на забезпечення сприятливих умов для здійснення зовнішньоторговельної діяльності для підприємців і населення країни, підвищення конкурентоспроможності національних товарів на світовому ринку. Історично склались два протилежних види такої політики: протекціонізм і вільна торгівля.

Протекціонізм це політика обмеження імпорту, що проводиться з метою захисту національної економіки, стимулює розвиток вітчизняного виробництва.

Інструменти політики протекціонізму поділяються на:

➤ тарифні

пов'язані з митними зборами (специфічні, змішані мита);

➤ нетарифні

пов'язані з ліцензуванням і квотуванням експортно-імпоротної діяльності.

Вільна торгівля – це зовнішньоторговельна політика, яка не обмежується жодними протекціоністськими бар'єрами. За її проведення держава утримується від безпосереднього впливу на зовнішню торгівлю і дозволяє їй розвиватися під впливом попиту та пропозиції.

Традиційно вважалося, що найбільшою мірою інтересам країни відповідає політика вільної торгівлі, яка, ґрунтуючись на принципі порівняльних переваг, сприяє економічному розвитку і світовій економіці в цілому, стимулює конкуренцію і обмежує монополію, розширює коло товарів і послуг, що пропонуються споживачам.

Проте в економічній дійсності абсолютно вільної торгівлі не існувало ніколи. Уряди всіх країн тією чи іншою мірою використовують певні обмеження на шляху руху міжнародних потоків товарів і послуг. Конкретні форми протекціонізму різноманітні, вони реалізуються на національному рівні, шляхом дво- та багатосторонніх угод, охоплюють режим експорту й імпорту та ін. Позиції протекціонізму більш сильні в країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою і менш помітні у діях урядів промислово розвинутих країн.

Застосування того чи іншого виду торговельної політики залежить від конкретних умов країни. Коли на національному ринку є дефіцитність товарів, доцільніше використовувати політику вільної торгівлі, або фритредерства. При надлишку пропозиції на національному ринку, що спричиняє зниження ділової активності підприємців, держава може використовувати методи протекціонізму до імпортерів.

Основною ж тенденцією розвитку світової торгівлі на сучасному етапі є її лібералізація. Значно зменшено рівень митних тарифів, скасовано чимало обмежень, квот тощо. Одночасно зростають протекціоністські тенденції на рівні економічних угруповань, торговельно-економічних блоків.

Види міжнародної торгівлі:

➤ торгівля сировиною;

➤ торгівля напівфабрикатами;

➤ торгівля готовою продукцією широкого вжитку чи виробничого призначення.

Структура міжнародної торгівлі за формами міжнародної торгівлі:

1. Традиційна торгівля – це торгівля між суб'єктами за традиційними правилами: гроші – товар.

2. Торгівля продукцією у рамках кооперації – це спосіб реалізації продукції між суб'єктами міжнародної виробничої кооперації, яка здійснюється, як правило, за трансфертними цінами у пільговому режимі.

3. Зустрічна торгівля – це сукупність міжнародних торговельних угод, при укладанні яких закупівля продукції супроводжується зворотнім постачанням товарів, з метою досягнення балансу експортно-імпортних операцій.

4. Біржова торгівля – це оптова торгівля масовими товарами, що мають стійкі та чіткі якісні параметри, при посередництві бірж. Кон'юнктура біржової торгівлі та ситуація на фондовій біржі є одним з найважливіших показників динаміки світових товарних та валютних ринків.

5. Міжнародний аукціон – це спосіб міжнародного продажу окремих партій товару або окремих предметів, що по черзі виставляються для огляду, і які переходять у власність покупця, що запропонував найвищу ціну.

6. Міжнародні торги (тендери) – це змагальна форма закупівлі, при якій покупець оголошує конкурс для продавців з різних країн на товар чи послугу, які б відповідали певним техніко-економічним даним. Існують відкриті, закриті та одиничні тендери. Найбільше тендери розповсюджені на світовому ринку машин і устаткування.

7. Міжнародний ярмарок – це великий, періодично діючий і відкритий ринок, що проводиться у визначеному місці і пору року (час), і в установленій термін. Метою ярмарку є: укладання угод, демонстрація зразків товарів, обмін науково-технічною інформацією, ділові переговори.

8. Міжнародна виставка – це демонстрація досягнень в області науки та техніки однієї або декількох країн на території іншої країни з метою зацікавити суб'єктів МЕН для підписання протоколів про наміри торгувати, обміном науково-технічною інформацією, проведенням ділових зустрічей.

9. Консигнаційна торгівля – це продаж товарів за кордон, коли власник товару передає їх продавцю для продажу з його складу.

3. Торгівля товарами в системі зовнішньоекономічної діяльності

Світовий товарний ринок це частина світового ринку, система обмінних відносин якого побудована на організації купівлі-продажу продуктів матеріального виробництва. Нині він є ареною гострої конкурентної боротьби між експортерами аналогічних або взаємозамінюваних товарів, а також зіткнення інтересів експортерів та імпортерів. Успішний розвиток зовнішньої торгівлі всіх країн значною мірою визначається рівнем цін на світовому ринку.

Світова ціна відображає інтернаціональну (міжнародну) вартість товару, яка визначається головними продавцями і покупцями певного виду продукції та формується в процесі здійснення великих і результативних операцій з товаром у вільно конвертованій валюті на світовому ринку. Визначення світової ціни на товар – досить складний процес, в якому використовуються ціни довідкові, біржові, аукціонні, ціни торгів. Найближчими до рівня світових є ціни великих експортно-імпортних угод, що формуються в основних центрах світової торгівлі.

Міжнародна торгівля складається із двох зустрічних потоків товарів:

- експорту
продаж товарів, що передбачає їх вивіз за кордон
- імпорту
купівля товарів, що передбачає їх ввіз із-за кордону.

Загальна сума експорту та імпорту становить *зовнішньоторговельний оборот*.

Торговельне сальдо – різниця вартісних обсягів експорту та імпорту. Розрізняють позитивне і від'ємне торговельне сальдо. Якщо вартість вивезених товарів перевищує вартість увезених, сальдо вважається позитивним (активним), за зворотного співвідношення – від'ємним (пасивним). Пасивне сальдо торговельного балансу негативно позначається на економічному стані країни та її зовнішньоекономічних позиціях. Для його покриття країна повинна виплатити іншим країнам відповідні грошові кошти готівкою (золотом або

конвертованою валютою) чи отримати кредит від країн-постачальників або інших банківських установ.

Структуру міжнародної торгівлі розглядають у декількох розрізах:

- по-перше, як торгівлю окремими групами товарів (товарна структура),
- по-друге, як розподіл торговельних потоків між окремими країнами та групами країн (географічна структура),
- по-третє, як систему методів організації (видів) торгівлі на світовому ринку.

Товарна структура міжнародної торгівлі являє собою торгівлю товарами і торгівлю послугами. У свою чергу торгівля товарами поділяється на торгівлю продовольством, сировиною, мінеральним паливом, продукцією переробної промисловості. Тенденція в розвитку торгівлі товарами полягає в тому, що в загальному товарообороті збільшується частка готових промислових виробів за відповідного зменшення питомої ваги сировинних товарів.

Відбувається інтелектуалізація світової торгівлі. В експорті промислово розвинутих країн зростає частка високотехнологічної продукції.

Другою тенденцією у розвитку товарної структури міжнародної торгівлі є те, що одним з найбільш швидко зростаючих секторів світового ринку є ринок послуг. На цьому ринку пропонуються найрізноманітніші послуги, зокрема: готельний бізнес, рекламні і консалтингові послуги, страхові та фінансові послуги, агентські та брокерські послуги, франчайзинг, торгівля ліцензіями і патентами, «ноу-хау», інжиніринг, лізингові послуги та низка інших.

Світовий товарний експорт розміщується по країнах та регіонах світу досить нерівномірно. Нерівномірність більшою мірою властива географічній структурі торгівлі послугами. Лідерами тут є вісім найбільш розвинутих країн, на які припадає до 70 % світового експорту послуг і понад 50 % їх імпорту. Майже абсолютними споживачами на ринку послуг є країни, що розвиваються, за винятком ряду «нових індустріальних країн».

3. «Інкотермс» як інструмент міжнародної торгівлі

Інкотермс (англ. Incoterms, International commerce terms) – міжнародні комерційні умови, комплект міжнародних правил з тлумачення найбільш широко використовуваних торговельних термінів (умов) в галузі міжнародної торгівлі.

Умови Інкотермс є стандартизованими. Ці умови регламентують момент передачі права власності на товар і всі пов'язані із цим ризики. Застосовуються в міжнародних договорах купівлі-продажу.

Інкотермс встановлюють правила, які регулюють питання пов'язані з доставкою товарів від продавця до покупця. Це включає в себе власне перевезення, відповідальність за експортне та імпортне оформлення товарів. Ці правила визначають відповідального за сплату доставки, митного оформлення, та страхування ризиків на шляху транспортування товарів у залежності від означених стандартних умов поставки.

Вони розробляються і публікуються Міжнародною торговою палатою (англ. International Chamber of Commerce, скорочено ICC). Англomовна версія тексту є офіційною версією Incoterms 2000, яка була затверджена Комісією ООН з міжнародного торговельного права (англ. United Nations Commission on International Trade Law) скорочено (англ. UNCITRAL). Наразі профільна комісія ICC працює над розробкою правил Incoterms 3000, до складу робочої групи шляхом участі в Українському національному комітеті Міжнародної торгової палати включені й українські фахівці.

Авторизований переклад на 31 мову світу можна придбати в національних комітетах ICC. В Україні переклад Інкотермс здійснено Українським національним комітетом Міжнародної торгової палати українською мовою.

У вересні 2010 року Міжнародна торгова палата (англ. International Chamber of Commerce (ICC)) оголосила про випуск нової редакції правил щодо використання національних і міжнародних торгових умов Incoterms 2010. Ці правила, які застосовуються

компаніями при проведенні численних операцій по всьому світу, набули чинності 1 січня 2011.

Incoterms 2010 – це остання редакція міжнародних стандартних правил з тлумачення найширше використовуваних торгових умов в галузі зовнішньої торгівлі, які регламентують момент передачі права власності на товар і всіх пов'язаних із цим ризиків.

Загальна кількість термінів порівняно з чинним Incoterms 2010 скорочена з 13 до 11. Також у Правилах з'явилися 2 нових умови: DAT (Постачання на терміналі) і DAP (Постачання в пункті). Крім того, нова версія містить невелике керівництво до кожної умови, щоб допомогти користувачам Правил Incoterms – 2010 вибрати потрібну умову.

У Incoterms за версією 2000 року умови поділяються на 4 групи. Нова версія 2010-го року поділ на групи скасовує.

4. Структура зовнішньої торгівлі України.

Зовнішня торгівля України – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та інших держав, яка має місце як на території України, так і за її межами і яка зводиться до посередництва між виробниками і споживачами по здійсненню угод купівлі-продажу товарів або послуг.

Зовнішня торгівля України поділяється на:

- експортну (вивізну) – рух товарів або послуг від українського виробника до іноземних споживачів;
- імпортну (ввізну) – рух товарів/послуг від іноземного виробника до українських споживачів

За січень – серпень 2014 року зовнішня торгівля товарами характеризувалася такими показниками:

- експорт товарів: 37679,5 млн \$ (93,2% від показника за аналогічний період 2013 р.)
- імпорт товарів 36513,6 млн \$ (76,5% від показника за аналогічний період 2013 р.)
- сальдо торгівлі товарами +1165,8 млн \$ (за січень-серпень 2014 р. -7396,6 млн \$)

Зовнішня торгівля послугами за 1 півріччя 2014 р.:

- експорт послуг: 5957,8 млн \$ (89,3% від показника за аналогічний період 2013 р.)
- імпорт послуг 2784,7 млн \$ (81,0% від показника за аналогічний період 2013 р.)
- сальдо торгівлі послугами +3173,0 млн \$ (за 1 півріччя 2014 р. +3439,2 млн \$).

Металургія, сільське господарство, машинобудівна та хімічна промисловості дають понад 80% українського експорту.

Особливістю експортоорієнтованих галузей України є їх високий рівень залежності від кон'юнктурних коливань на світових ринках.

В останні роки обсяг експорту з України нарощується за рахунок сприятливої кон'юнктури світових ринків та постійного зростання цін у першу чергу на:

- чорні і кольорові метали,
- продовольчі товари (зерно, насіння соняшнику),
- хімікати,
- окремі види продукції машинобудування (верстати, транспортні засоби, зброя).

Набуття Україною у травні 2008 членства в СОТ зробило Україну рівноправним партнером на світових товарних ринках. У результаті було скасовані окремі обмеження та лібералізовані умови доступу на зовнішні ринки для цілого ряду українських товарів металургійної, хімічної, машинобудівної галузей та сільського господарства.

Через системну внутрішню та світову фінансово-економічну кризу у 2009 обсяги експорту скоротилися майже вдвічі і досягли рівня 2005 – 2006 років. В 2010 – 2011 в результаті стабілізації основних експортних ринків України – відбулось поступове відновлення експорту, який в 2011 році майже на 4 млрд дол. США перевершив рекордний експорт 2008 року і сягнув майже 83 млрд.

Для України характерні низькі показники експорту високотехнологічних товарів та послуг. Це віддзеркалює недосконалу структуру конкурентних переваг української економіки, яка базується передусім на цінних факторах та порівняльних перевагах у вартості природних ресурсів та робочої сили. При цьому не використовуються належним чином наявні високотехнологічні можливості окремих галузей промисловості.

Розвиток виробництва товарів з високою доданою вартістю є головним пріоритетом у створенні бази для нарощування обсягів та поліпшення структури українського експорту в напрямі збільшення в ньому питомої ваги високотехнологічних товарів.

ТЕМА 5. УКРАЇНА В ПРОЦЕСАХ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ КАПІТАЛІВ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ТРАНС НАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

План

1. Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу.
2. Роль іноземних інвестицій в реформування економіки.
3. Транснаціональні корпорації та спільні підприємства у системі міжнародного інвестування.

1. Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу

Створені та нагромаджені матеріальні ресурси та кошти, «перерозподіляються» між країнами у вигляді міжнародного руху капіталів. Цей «перерозподіл» не є «остаточним», а являє собою змінну величину, що залежить від комплексу правових, кон'юнктурних, психологічних та інших умов функціонування капіталу.

Міжнародними інвестиціями є вкладення капіталу в підприємства різних галузей економіки, виробництва та послуг, у банківсько-кредитну систему, в інфраструктуру, в соціальні програми, в охорону навколишнього середовища. Об'єктами міжнародного інвестування можуть бути усі види майнових та інтелектуальних цінностей, виробниче використання яких веде до формування прибутків (доходів) або інших соціальних ефектів.

Такими цінностями фізичної та інтелектуальної природи є:

- нерухоме та рухоме майно (будівлі, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності);
- цінні папери, фінансові зобов'язання;
- інформаційні та інтелектуальні цінності;
- майнові права, які є похідними від інтелектуальної діяльності та пов'язані з авторськими правами, – ліцензії, ноу-хау та ін.;
- активи банківсько-кредитних організацій;
- права володіння й оренди, користування землею та іншими природними ресурсами

Проблематика міжнародного руху капіталів та оптимізації національної соціально-економічної сфери з метою максимізації надходжень капіталу ззовні та мінімізації його відпливу з країни є однією з найбільш актуальних для сучасної України, як і для інших країн трансформаційного типу. Особливості участі нашої держави, а також окремих вітчизняних суб'єктів комерційної діяльності в міжнародному русі капіталів значною мірою зумовлюються дефіцитністю фінансово-обігових коштів. Така дефіцитність призводить до односторонньої залежності національної економіки та господарських структур від зовнішніх джерел інвестування.

Несприятлива кон'юнктура в українській економіці є причинами масового нелегального відпливу національного капіталу за кордон, переважно на персональні рахунки в закордонних банках та на купівлю нерухомості за кордоном. У глобальному масштабі рух капіталів є інструментом оптимізації факторного розподілу у світі: адже сам факт міграції капіталів свідчить про те, що вони «знаходять» більш сприятливі «ніші» функціонування.

Світова динаміка руху капіталів значною мірою залежить від динаміки сукупного світового продукту, стану ринків грошово-фінансових ресурсів та умов розвитку окремих країн та їх угруповань.

І найбільш відчутна така невизначеність тенденцій руху капіталів для країн, що розвиваються та проводять ринкові реформи. Адже саме їхні ринки є найбільш «проблемними», ризикованими для інвесторів, отже, погіршення міжнародної кон'юнктури спричиняє масову втечу капіталів саме з них, переважно до найбільш стабільних країн-метрополій. На такі країни, власне, і припадає основна маса здійснюваних інвестицій

2. Роль іноземних інвестицій в реформування економіки.

Інвестиційні інтереси – рушійна сила руху капіталів.

Причинами міжнародного руху капіталів є економічні інтереси, причому для здійснення кожної трансакції щодо розміщення інвестицій необхідним є збіг інтересів приймаючої сторони (реципієнта капіталу) та інвестора (донора капіталу). У чому ж полягають ці інтереси та матеріальні підстави реалізації таких інтересів для обох сторін? Розглянемо їх з позиції як приватних, так і макрорівневих учасників міжнародного інвестиційного процесу.

З погляду інвесторів відбувається обмін грошово-фінансових цінностей на майнові права, головний інтерес інвесторів – отримати прибуток у вигляді відсотків за користування їхнім капіталом.

Очікуваний прибуток має перевищувати альтернативний прибуток від інвестицій в іншому місці (країні) або в іншій формі. Є фактори які впливають на рішення інвестора, куди спрямувати свій капітал це:

- соціально-економічні гарантії інвестицій;
- максимізація прибутку;
- стабільний політико – економічний клімат в країні;
- стабільність законодавства та правового поля, його сприятлива цінність для інвестування;
- відсутність бюрократичних перепон;
- вільний доступ та контроль своїх інвестицій;
- найбільша безпека вкладень, тобто врахування чи відсутність всіх видів ризику;
- надійність партнера

Відсутність цих чинників, відлякує потенційних інвесторів капіталу.

Для потенційних інвесторів на користь вкладення капіталів можуть стати:

- забезпечення доступу до природних ресурсів через здійснення прямих інвестицій та створення потужностей із видобутку сировинних матеріалів або енергоносіїв, їхньої первісної обробки та, можливо, й доставки;
- можливість наближення виробництва до споживачів завдяки перенесенню ряду технологічних циклів за кордон (що може не тільки розв'язати проблеми з транспортуванням товарів до покупців та допомогти в поліпшенні маркетингової політики, а й стати засобом зниження митних виплат, ускладнень з подоланням перешкод щодо проникнення на певні ринки);
- можливість комбінації ресурсами виробництва (капіталами, матеріалами та технічними засобами, кадрами та ін.), завдяки чому стає можливим створення оптимального їх співвідношення (а відтак і найбільш ефективного застосування), а також концентруються ресурси для розв'язання конкретних економічних завдань;
- мінімізація інвестиційних ризиків, коли об'єктом вкладання капіталів є економічно та соціально-політично стабільна країна та надійний конкретний проект;

- поліпшення конкурентних позицій, які надає ефект концентрації виробничих ресурсів та економії на масштабі, так і шляхом усунення конкурентів поєднанням з ним економічних потенціалів та цілей господарської діяльності

Для країн-донорів капіталів здійснення національними приватними агентами інвестицій за кордон означає опосередковану можливість реалізовувати широкий комплекс інтересів як економічного, так і політико-стратегічного характеру.

Інвестиції за кордоном – це можливість отримувати фінансові надходження до країни у вигляді дивідендів, прибутків, які виникають у процесі функціонування національного капіталу за кордоном. У разі прямих інвестицій можна казати і про ті підприємницькі доходи, які отримує той власник об'єкта виробництва, який володіє його контрольним пакетом акцій. Особлива стаття – інвестиції у стратегічні галузі іноземних економік, інколи навіть хижачка експлуатація економік країн, що розвиваються. Варто пригадати відомий факт – для багатьох африканських країн з числа найбільш обсяжних вивезення капіталів провідними ТНК у формі прибутків (разом з виплатою національних боргів та відсотків з боргами) перевищують обсяги фінансових надходжень у вигляді капіталів (плюс іноземні кредити та безвідшкодовувальна допомога).

Інвестиції, які було здійснено в технологічній формі, інколи прив'язують країну отримувача до країни донора, з якої до неї надходять технологічні субпродукти, ноу-хау, можливо, безальтернативні послуги з обслуговування складного обладнання.

Повний комплекс інвестиційних міркувань донорів є нічим іншим, як узагальненим їх уявленням про бажану інвестиційну кон'юнктуру або інвестиційний клімат. Практично ж цей бажаний стан кон'юнктури та інвестиційний клімат є цілями підготовчої діяльності мікро- та макрореципієнтів капіталу, яку вони ведуть, виходячи з власних міркувань про доцільність такої діяльності.

З погляду приватних реципієнтів капіталів головним економічним інтересом щодо прийняття іноземних інвестицій, так само, як і для донорів капіталу, є можливість отримання прибутку. При цьому інколи приплив капіталів (передусім у грошовій, а також у сучасній формі технологічних інвестицій) може бути засобом динамізації виробництва, його технологічної модернізації, поліпшення менеджменту та маркетингових можливостей, а інколи є безальтернативною умовою початку або відновлення виробничого процесу. Фактично йдеться про своєрідний факторний обмін, при якому обмінюються фактори виробництва, як грошово-капітальні ресурси чи технології на наявні у країні отримувача – матеріальні ресурси та робочу силу.

Основною метою розміщення капіталу є отримання (або максимізація) прибутку, головні цілі такі:

- поліпшення фінансового стану підприємства, залучення коштів для розв'язання конкретних завдань господарської діяльності;
- здійснення модернізації, оновлення машино-технічного парку з метою підвищення ефективності виробництва;
- розширення фізичних обсягів виробництва, залучення до нього додаткових трудових, сировинних тощо ресурсів;
- диверсифікація форм господарської діяльності, започаткування принципово нових для певної комерційної структури видів діяльності або розширення виробничого циклу за рахунок споріднених або більш глибоких видів переробки;
- залучення передових технологій;
- подолання митних тарифних та нетарифних перешкод у процесі отримання комплектуючих, об'єктів виробничого споживання завдяки перенесенню ряду технологічних циклів на національну територію;
- оптимізація маркетингової стратегії завдяки використанню збутової мережі іноземного інвестора, його торгової марки, логотипу;

➤ поліпшення менеджменту та ефективності управління завдяки приходу разом з капіталом кваліфікованих управлінців

З метою отримання інвестиційних надходжень підприємством – потенційним отримувачем інвестицій тобто реципієнтом проводиться комплекс проектних, організаційних, економічних, фінансових, управлінських робіт, які спрямовані на задоволення комерційних інтересів донорів, більшої привабливості відповідного об'єкта виробництва.

Критерієм ефективності підприємницької діяльності є розмір отриманого прибутку – на макроекономічному рівні, це є комплекс взаємозв'язаних макроекономічних показників: обсяг ВВП, темпи його приросту, оскільки саме від маси виробленого продукту залежать величина національного бюджету, інших основних фінансових фондів країни, порядок функціонування.

Для країни–отримувача капіталу, так само, як і для приватних реципієнтів, важливим міркуванням залучення капіталу є поліпшення фінансових показників економічної діяльності, передусім умов формування платіжного балансу. Така постановка цілей має коротко- та довготерміновий вимір. У першому випадку йдеться про те, що надходження валютних коштів може безпосередньо поліпшити ситуацію на ринку валюти, компенсувати витратні частини основних державних фондів. У другому – про те, що функціонування більшого масиву капіталу матиме органічним наслідком максимізацію виробленого продукту, а відтак – податкових та інших надходжень.

З метою забезпечення інвестиційного потоку бажаної інтенсивності, а також ефективної реалізації інвестицій урядами країн проводиться цілеспрямована інвестиційна політика, яка включає прямі фінансово-податкові стимули, організаційно-адміністративну підтримку, податково-амортизаційні преференції, а також широкі кон'юнктуру утворюючі заходи.

3. Транснаціональні корпорації та спільні підприємства у системі міжнародного інвестування

Збільшення протягом останніх десятиліть масштабів прямого закордонного інвестування пов'язані з виникненням і швидким розвитком міжнародних корпорацій – великих компаній, що вкладають інвестиції та мають філії і дочірні компанії в багатьох країнах світу.

У зарубіжній економічній літературі поняття «багатонаціональна фірма» ґрунтується на таких ознаках:

- фірма реалізує свою продукцію більш ніж в одній країні;
- підприємства або філії фірми розташовані у двох і більше країнах;
- власниками фірми є резиденти різних країн.

Якщо реально діюча фірма відповідає хоча б одному з перерахованих ознак, то зарубіжних економічних джерелах вона буде віднесена до багатонаціональних. Разом з тим, не розроблено єдиних критеріїв віднесення компанії до ТНК, а багато вчених дотримуються думки, що до кількісно-якісних параметрів визначення ТНК треба підходити комплексно.

У вітчизняній літературі фірми, що діють у різних країнах, називають міжнародними корпораціями. Виділяють два види міжнародних корпорацій: багатонаціональні (БНК) і транснаціональні (ТНК).

Багатонаціональна корпорація – це, як правило, акціонерне товариство, статутний капітал якого не має певної національної належності, тобто власниками компанії є резиденти різних країн. У зв'язку з існуванням міжнародного ринку цінних паперів акції фірми може придбати громадянин будь-якої країни.

Національна належність ТНК із економічної точки зору – це багато в чому умовна категорія, оскільки основний обсяг виробництва й збуту поступово переміщається за кордон, а значна частина прибутку утворюється поза межами країни походження, при цьому фінансові й інвестиційні ресурси розміщуються в країнах з найкращими правовими, податковими та політичними умовами.

Транснаціональні корпорації – це підприємства, які є міжнародними за характером своєї діяльності. Вони мають певну національну належність, але їхні філії та дочірні підприємства розташовані в різних країнах.

У 1974 році при Економічній і соціальній раді ООН було створено Комісію у справах ТНК, що пізніше була перетворена в підрозділ Конференції ООН з торгівлі й розвитку – ЮНКТАД (ІШСТАВ). Офіційно в матеріалах ЮНКТАД використовується таке визначення: транснаціональна корпорація – це акціонерна або приватна компанія, що включає в себе материнську компанію і її закордонні філії. Материнська компанія являє собою підприємство, що контролює активи або інші одиниці за межами країни базування, як правило, за допомогою володіння часткою в акціонерному капіталі, що перевищує 10% звичайних акцій або їхнього еквівалента в приватній компанії.

У наш час практично всі великі компанії світу – транснаціональні. Причому деякі з них майже на 100% ведуть діяльність у своїх закордонних філіях. Наприклад, швейцарська компанія «Нестле» 98% обсягу виробництва має за межами Швейцарії.

Розподіл на МНК і ТНК досить умовний, тому що в сучасних умовах найбільше значення має не національна належність капіталу фірми, а глобальний характер її діяльності (зокрема реалізація товару, інвестування та отримання прибутку). Тому у вітчизняній економічній літературі термін транснаціональна корпорація (ТНК) часто вживається як для транснаціональних, так і для багатонаціональних корпорацій.

Таким чином, під ТНК розуміють велике фінансово-виробниче, науково-технологічне, торгово-сервісне об'єднання, що здійснює свої операції в багатьох країнах за межами її базування. Така корпорація характеризується складною організаційно-управлінською структурою, що включає в себе виробничу, фінансову, інвестиційну, торгово-рекламну діяльність, проведення НДДКР, підготовку кадрів.

Переважає більшість сучасних міжнародних корпорацій мають форму транснаціональних. Статистика ООН нараховує сьогодні приблизно 40000 транснаціональних компаній, значення яких у формуванні сучасної світової економіки є ключовим, оскільки вони створюють реальні передумови становлення міжнародного виробництва з єдиним інформаційним простором, міжнародним ринком капіталу та робочої сили, науково-технічних послуг.

Транснаціональні корпорації контролюють до половини світового промислового виробництва, близько 70% зовнішньої торгівлі. Загальна сума їхніх іноземних інвестицій становить близько 2 трлн. дол. У руках цих компаній перебуває приблизно 95% світових патентів і ліцензій.

ТЕМА 6. РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДЕРЖАВІ

План

1. Концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки.
2. Застосування митного тарифу і нетарифних інструментів: міжнародна практика та транзитивні реалії.
3. Сутність і значення зовнішньоекономічної політики для побудови національної економіки.
4. Геоелекономічні та геополітичні пріоритети зовнішньоекономічної політики України.

1. Концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки

Механізм саморегулювання сучасної відкритої економіки органічно охоплює систему взаємозв'язків із зовнішнім середовищем. Очевидно, що з практичного погляду ця система є нічим іншим, як міжнародною економічною діяльністю держави та суб'єктів, які належать до

її юрисдикції. Отже, на етапі формування ефективної ринкової моделі господарювання Україні необхідно віднайти такі організаційні, макроекономічні та нормативно-правові структури відкритої економіки, які були б адекватними наявному виробничому потенціалові, умовам світового ринку, сучасним інтеграційним закономірностям.

У концептуальному плані інтерес викликає взаємний зв'язок між державою та її міжнародно-економічним сектором. Можна казати про два функціонально протилежні вектори впливу, які водночас частково обумовлюють один одного:

- 1) вплив з боку держави на стан свого міжнародно-економічного сектору;
- 2) вплив сфери міжнародного співробітництва на загальний стан економіки та на якість її розвитку;

Вплив з боку держави на умови та результативність міжнародного співробітництва можна класифікувати за двома критеріями. Критерій системної масштабності, відповідно до якого засоби впливу можна класифікувати у вузькому та широкому розумінні. Вплив у вузькому розумінні означає регулювання характеру міжнародної торгівлі, руху капіталів, переміщення людей, технологій, валютно-фінансових відносин та ін. По суті, йдеться про вироблення та реалізацію міжнародно-економічної політики (або про спеціалізовані, секторальні засоби впливу).

Вплив на характер міжнародного економічного співробітництва через регулювання стану економіки в цілому, як правило, є не самоціллю, а результатом вибору та застосування комплексу інструментів загальної соціально-економічної політики в державі (або засобів загально-економічного призначення). На практиці це означає насамперед зростання економічного потенціалу. Технічна модернізація є запорукою успішного проведення зовнішньоекономічної політики (світовий лідер за обсягами експорту наприкінці ХХ ст. – Німеччина – власне і посідала чільні позиції на світових ринках завдяки ефективності національного виробництва; великі обсяги продажу німецьких товарів зумовлювали й великі закупівлі товарів та послуг за кордоном).

Критерій характеру впливу:

- інструменти прямого впливу
такі засоби економічної політики уряду, за допомогою яких він визначає конкретні особливості економічних дій та процесів. Наприклад, виділення бюджетних коштів на будівництво економічної інфраструктури, зокрема внутрішніх шляхів сполучень, створення митних переходів ведуть до недвозначних та обов'язкових за характером економічних наслідків. Така «обов'язковість» була особливо характерною для економіки радянського типу – так званої адміністративно-командної моделі. До інструментів прямої дії можна віднести й нетарифні обмеження експортно-імпоротної діяльності.
- інструменти непрямої дії
вплив на вартісні пропорції та на абсолютні показники цін у міжнародній торгівлі: маніпуляції з валютним курсом, митними ставками, податками тощо. Головними засобами з інструментарію непрямої дії є митні тарифи та стягнення, котрі, як і нетарифні важелі, стануть предметом окремого розгляду

Вплив, який здійснює сфера міжнародного співробітництва на національну економіку, у свою чергу, може відбуватися за кількома напрямками:

- Забезпечення національної економіки товарами та послугами, які нетипові чи дефіцитні для певної країни або виробництво яких, згідно з факторним розподілом, є порівняно малоефективним (товарне балансування економіки)
- Підвищення ефективності національної економіки завдяки розвитку механізмів спеціалізації, обміну факторами виробництва та

оптимізації їх розміщення у світовому масштабі, поєднанню економічних потенціалів різних країн та різнонаціональних кооперантів

➤ Стимулюючий вплив на національну конкурентну систему з боку міжнародних ринків, який відбувається завдяки взаємному проникненню на товарні та факторні ринки.

➤ Надання системних прикладів організації соціально-економічних відносин, що, по суті, є макроекономічним аналогом конкуренції на підприємницькому рівні: ефективніші механізми економічного відтворення в національному масштабі стимулюють розвиток та модифікацію менш ефективних

➤ Перелив технологій та прогресивних методик організації виробництва, поширення сучасного досвіду менеджменту, регулювання суспільних процесів

➤ Фінансово-кредитно-монетарне балансування економіки, яке набуває дедалі більшого значення з поглибленням процесів глобалізації

Що стосується функціональної, а також організаційно-політичної сторони дійової та ефективної моделі відкритої економіки України, то з усією очевидністю вона має містити дві інколи діалектично суперечливі, проте взаємообумовлюючі риси.

По-перше, це стратегічні орієнтири, що відображають довгострокові пріоритети та цілі національного розвитку. Вони мають враховувати і той факт, що національне не може не відповідати загальним тенденціям розвитку міжнародного поділу праці, виробничих циклів та еволюції самої світогосподарської системи, а також домінуючих тенденцій розвитку регіонів, до яких тяжіє українська економіка.

Проте зазначені орієнтири повинні обов'язково відбивати національну специфіку, «конкретику та емпірику» існуючого в країні виробничого та ресурсного потенціалу, а також сприяти його якомога повнішому розкриттю.

По-друге, це кон'юнктурність та врахування реальних можливостей української економіки, її здатності посідати певне місце в системі виробничої спеціалізації та міжнародної торгівлі на поточний момент, а також реальних можливостей щодо отримання певної частини перерозподілюваного світового доходу.

При цьому з метою більш дійового та оперативного використання результатів прогнозування кон'юнктури необхідно розробити комплекс засобів впливу на ринкові механізми експортно-імпоротної діяльності, процеси міжнародної кооперації за допомогою фіскальних інструментів та інвестиційного регулювання.

2. Застосування митного тарифу і нетарифних інструментів: міжнародна практика та транзитивні реалії.

Митний тариф – це податок, який установлюється на імпорт товарів з метою підвищення їхньої ціни на ринку країни-імпортера та забезпечення безпосередніх надходжень до державного бюджету.

Поняття митного тарифу має подвійне значення:

– по-перше, митний тариф – це інструмент торговельної політики та державного регулювання внутрішнього ринку країни при його взаємодії зі світовим ринком;

– по-друге, це – конкретна ставка митного стягнення, яку належить сплатити під час ввезення, вивезення чи транзиту певного товару територією країни або митною територією (у другому випадку митний тариф, власне, є митним стягненням).

Наведене визначення митного тарифу містить характеристику основних мотивів його використання:

а) захист національного товаровиробника (відзначимо, що поряд із національними тарифами використовуються й єдині митні тарифи в рамках регіональних торговельно-економічних об'єднань країн – митних союзів. Отже, під «національним товаровиробником» можна розуміти усіх працюючих у межах міждержавного блоку);

б) наповнення державного бюджету країни (можна зробити аналогічне зауваження, однак слід пам'ятати, що далеко не в усіх випадках існування митних союзів має місце політика спільного, хоча б по деяких напрямках, бюджету).

Поставлення завдання захисту національного ринку від іноземної конкуренції вже століттями є предметом наукових дискусій. А сьогодні, як ніколи раніше, такий захист перебуває в центрі прискіпливої уваги урядів, міжнародних організацій. Таким чином, застосування певних акцій або, навпаки, утримання від них залежать від міжнародних зобов'язань країн, а також пов'язаних з усвідомленням наслідків – зворотних дій інших країн або санкцій відповідних спеціалізованих міжнародних структур.

Цей вид тарифу, як правило, застосовується тільки щодо імпорту.

Справді, тариф дає змогу (принаймні в короткостроковій перспективі) забезпечити:

- зростання кількості робочих місць (що пов'язує економічні цілі із розв'язанням соціальних завдань);
- збільшення обсягів національного виробництва завдяки перенаціленню сегмента національного попиту із закордонної на внутрішню пропозицію;
- можливість протягом певного терміну розвиватися молодим галузям національного виробництва, або галузям, які перебувають у стані трансформації чи виходу з кризи (що називається «ковток повітря»); за сучасних умов подібні міркування можуть стосуватися технологічно стратегічних галузей.

Водночас штучне зниження іноземної конкуренції послаблює конкурентний тиск та зменшує стимули до оптимізації умов виробництва й підвищення його ефективності. Відтак звичні до тепличних умов національні виробники потребуватимуть опікування й надалі (причому, можливо, ще більшого) з боку влади та захисту від іноземних конкурентів.

Стягування мита з метою отримання коштів до державного бюджету є іншим функціональним призначенням митного тарифу. Але за спроби досягти цієї нібито корисної для уряду мети слід пам'ятати, що фактично в такому випадку йдеться про перерозподіл коштів між економічними суб'єктами всередині країни, адже майже всі отримувані до бюджету кошти від іноземних експортерів компенсують їм внутрішньонаціональні споживачі.

Даний вид тарифу застосовується як щодо імпорту, так і щодо експорту.

Митний тариф як базовий інструмент регулювання ввезення може відігравати активну стимулюючу роль. За його допомогою держави диференціюють товари, що підлягають ввезенню на більш або менш «бажані». Так, при загальному порівняно невисокому рівні тарифу в ЄС (у торговельних відносинах країн – членів ЄС з третіми країнами діє єдиний митний тариф, який базується на гармонізованій системі опису і кодування товарів) стосовно великої кількості товарів, які конкурують з товарами місцевих виробників, застосовується високе мито, що досягає в деяких випадках 20 %. **Нетарифні інструменти регулювання міжнародної торгівлі** – це засоби адміністративного обмеження та впливу на умови міжнародної торгівлі та конкуренції з боку держави.

Нетарифні засоби регулювання торгівлі діють разом із тарифними інструментами в комплексі державних методик та важелів впливу на міжнародну торгівлю. Інколи, в певних галузях та сферах торгівлі, нетарифні засоби є домінуючими, інколи, навпаки, їх застосування є менш доцільне або неможливе.

Протягом минулих років реформ в Україні було практично скасовано успадковану від часів директивної економіки широку систему ліцензування і квотування, яка була ключовим елементом державного регулювання міжнародної торгівлі, ліквідовано механізм державного контракту і державного замовлення на експорт. Від початково жорсткого режиму квотування політика регулювання експорту поступово набувала більш природних для ринкової економіки ліберальних ознак.

Існує кілька способів класифікувати нетарифні заходи регулятивної, макроекономічної політики. Найпоширенішим із них є застосовуваний ГАТТ/СОТ, згідно з яким виділяють п'ять груп таких заходів:

- 1) участь держави в операціях міжнародної торгівлі, передусім – державні закупівлі товарів, субсидування виробництва;
- 2) запровадження паратарифних та адміністративних імпорتنих формальностей (установлення вимог до товаросупровідних документів, застосування товарних класифікаторів, методик оцінки митної вартості товарів), які впливають на характер ввезення товарів до країни;
- 3) застосування стандартів та вимог, які пов'язані з охороною здоров'я, технікою безпеки, екологічними критеріями та ін. (наприклад, можуть установлюватися санітарні, епідеміологічні, епізоотичні, промислові стандарти, особливі вимоги до пакування, маркування товарів тощо);
- 4) застосування кількісних та валютно-цінових обмежень щодо ввезення (вивезення) товарів;
- 5) використання обмежень щодо умов та механізмів здійснення платежів.

Найбільш поширеним засобом впливу на міжнародну торгівлю є кількісні та валютно-цінові обмеження, які переважно застосовуються щодо ввезення товарів. Передусім це – контингентування та ліцензування.

Контингентування (квотування) – це обмеження державною владою ввезення або вивезення товарів через установлення певної кількості або граничної суми на певний період часу. Контингентування може стосуватися імпорту (переважно воно і має місце) та експорту. Щодо контингентування імпорту, то розрізняють два його види: абсолютне квотування, згідно з яким визначається кількість продукції, яку дозволяється ввезти до країни, та тарифне квотування, згідно з яким дозволяється ввезення на територію країни конкретного товару протягом певного періоду часу зі сплатою мита за зниженою ставкою. Організаційними засадами контингентування можуть бути двосторонні угоди, односторонні рішення країн або блокових угруповань. Контингенти можуть бути спрямованими, тобто стосуватися певних країн, та загальними, тобто які стосуються всіх країн світу.

Ліцензування – це видача дозволів на здійснення експортно-імпорتنих та транзитних операцій у тих випадках, коли відповідні вільні операції не допускаються.

Звичайно, зазначені інструменти є дуже різними, а ефективність їх застосування залежить від того, наскільки обґрунтованими та комплексними були конкретні рішення та дії щодо їх запровадження.

3. Сутність і значення зовнішньоекономічної політики для побудови національної економіки.

Сучасне світове господарство – це розгалужена складна мегаекономічна система, цілісність якої забезпечується розвинутим міжнародним поділом і кооперацією праці, взаємодією інтенсивності міжнародних ринків, валютно-фінансовими і кредитними відносинами.

Процес залучення України у світогосподарський простір є тривалим і складним. Він залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників. До внутрішніх чинників можна віднести геополітичні особливості країни, стан національної економіки, безпосередньо пов'язаний з ефективністю економічної політики, її відповідністю завданням ринкової трансформації і структурної перебудови; податкову, валютно-фінансову політику держави, конкурентоспроможність вітчизняної продукції і відповідність її міжнародним стандартам; ефективність системи і структури управління зовнішньоекономічною діяльністю.

До зовнішніх чинників, що впливають на ступінь інтеграції України в світове господарство, належать процеси поглиблення світового і регіонального поділу праці, зовнішньоекономічна політика потенційних і реальних партнерів з експорту й імпорту, кон'юнктура світових та регіональних ринків і тенденції їх розвитку.

За таких умов одним із головних завдань зовнішньоекономічної політики України є розробка алгоритму оптимальної взаємодії національної економіки за світовим

господарством, що сприятиме економічній безпеці держави, забезпечуватиме поєднання внутрішньої та зовнішньої політики.

Виходячи з сказаного, зовнішньоекономічна політика нашої держави на сучасному етапі має зводитись до п'яти пріоритетних напрямів, які вже започатковані, але ще не вирішені:

- вступ до Світової організації торгівлі (СОТ) та спрямування на європейську інтеграцію;
- запровадження нових механізмів державної підтримки експорту;
- реалізація потенціалу торговельно-економічного співробітництва з Росією та іншими державами-учасниками СНД на умовах рівноправного партнерства і взаємної вигоди;
- захист інтересів вітчизняних товаровиробників;
- поглиблення співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями.

Характерною рисою сучасного світового соціально-економічного й політичного розвитку є бурхлива динаміка інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. Така ситуація змушує Україну шукати шляхи активного входження в міжнародну торговельну систему.

І коли експорт є одним з найважливіших важелів розвитку окремих галузей національної економіки, стає неможливо діяти в системі міжнародної торгівлі, не маючи повноправного членства у Світовій організації торгівлі.

Членство України в СОТ забезпечуватиме:

- зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів практично на всі найважливіші товарні ринки розвинутих країн світу і відповідно збільшення валютних надходжень від експорту вітчизняної продукції;
- отримання режиму найбільшого сприяння у торговельному просторі всіх країн-членів СОТ;
- збільшення інвестицій в економіку України;
- створення системи захисту національного товаровиробника, яка відповідає загально визнаним правилам системи СОТ.

Отже, повноправне членство в СОТ дасть змогу Україні кардинально вирішити проблему застосування дискримінаційних антидемпінгових торговельно-обмежувальних заходів щодо Українських товарів, стане потужним інструментом захисту національних виробників від недобросовісного імпорту.

І одна з найголовніших причин вступу України до СОТ – це те, що унаслідок вступу до ЄС країн СЕФТА, Балтії зменшаться обсяги українського експорту товарів (металопродукції та мінеральних продуктів) до цих країн на 50–80 % або на 4 млрд дол. США. Це фактично означатиме закриття Центрально- та Східноєвропейського ринку для вітчизняної металопродукції.

Зовнішньоекономічна діяльність України потребує докорінної перебудови – йдеться про зміну сировинного спрямування експорту, підвищення в ньому частки обробних галузей, удосконалення структури імпорту. Адже відомо, що Україна виробляла й може виробляти цілий спектр наукоємної, складної машинно-технічної продукції: літаки, автобуси, автомобілі, трактори, комбайни, судна різного призначення, ракетні комплекси, верстати, турбіни, засоби зв'язку, електроніку, радіо- і телеапаратуру тощо. Реально основними експортерами конкурентної на світовому ринку продукції можуть швидко стати підприємства воєнно-промислового комплексу, на яких зосереджені високоякісне обладнання, сучасна технологія, висококваліфіковані фахівці.

Зовнішньоекономічна політика України регулюється законами і нормативними актами, прийнятими Верховною Радою України. Серед них в першу чергу необхідно назвати такі: «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про єдиний митний тариф», «Про захист іноземних інвестицій».

4. Геоелекономічні та геополітичні пріоритети зовнішньоекономічної політики України

Україна в значних обсягах імпортує паливно-енергетичні ресурси, що передусім пов'язано з неефективністю енергоспоживання в країні. Крім того, на номенклатурі вітчизняного імпорту позначається відставання з ряду важливих напрямків НТП та промислового розвитку. Отже, можна помітити, що характер національного імпорту та завдання його оптимізації залежать від загальних умов функціонування відтворювального комплексу країни та політики, яка спрямована на підвищення ефективності економіки.

Для України характерним є домінування в експорті такої промислової продукції, яка потребує значних виробничих потужностей, але не має суттєвого наукового вмісту. Її виготовлення супроводжується надмірним навантаженням на навколишнє середовище.

Напрями нарощування експортного потенціалу України:

- орієнтація на експорт високоякісного прокату, металомісткої продукції, включаючи транспортні засоби (особливо судна), металорізальні верстати, комплексне устаткування, особливо гірниче, енергетичне, металургійне, хімічне;
- розвиток експортної спеціалізації за окремими видами сільськогосподарської продукції (зерно, олійне насіння), переробної та харчової промисловості, сільськогосподарських машин та обладнання харчової промисловості;
- розвиток спеціалізованого, зорієнтованого на міжнародні ринки комплексу виробництва ракетної та авіа продукції;
- створення нового виробничого комплексу на основі галузей з видобутку рідкоземельних металів, розвитку мікроелектроніки, випуску комп'ютерів, побутової техніки із залученням іноземного капіталу;
- формування нового наукоємного комплексу на базі виробництв, що безпосередньо пов'язані з реалізацією перспективних науково-технічних досягнень.

Основні напрями оптимізації імпорту в Україні:

- проведення радикальної раціоналізації енерго- та матеріалоспоживання, поширення заощадливих технологій у виробництві та в побуті;
- перехід на використання альтернативних імпортом енергоносіїв – сонячної, вітрової енергії, супутнього газу, метану вугільних шарів, етилового спирту (його джерелом можуть бути побічна продукція та відходи сільського господарства й агропереробки, зокрема цукрових буряків після технологічного процесу виготовлення цукру); доцільним є переведення ряду електростанцій, які використовують газ, на вугільне паливо;
- збільшення розвідок та власного видобутку нафти й газу, більш повний видобуток паливних родовищ;
- поширення виробництва на території України тих товарів іноземних марок, які характеризуються найкращими споживчими властивостями та користуються високим попитом;
- запровадження ефективних механізмів антидемпінгових розслідувань та процедур стосовно тих іноземних фірм, які можуть бути звинуваченими у недобросовісній конкуренції;
- розвиток альтернативних імпортом поставкам виробництв (з урахуванням того, що магістральним напрямом формування відкритої економіки України має стати модель національної спеціалізації, а не економіки, яка будується за принципом «все – сам»);
- стимулювання інвестицій у розвиток тих галузей економіки, які програють у міжнародній конкурентній боротьбі, зокрема і на національному ринку через об'єктивний дефіцит у них фінансових ресурсів.

ТЕМА 7. СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСІВ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

План

1. Практичні цілі міжнародного співробітництва.
2. Економічна інтеграція.
3. Регіональна інтеграція як фактор нових реалій міжнародної економічної діяльності України.

1. Практичні цілі міжнародного співробітництва

Розширення обсягів та поява нових форм взаємовигідного співробітництва між країнами та різнонаціональними комерційними партнерами обумовлюють не тільки його кількісну модифікацію, а й нову якість господарського життя, його всебічну інтернаціоналізацію.

Це породжує об'єктивну необхідність пошуку сучасних моделей міжнародної економічної діяльності для всіх країн та міжнародних угруповань. Але особливо непрості завдання постають перед Україною – державою, яка через об'єктивні та суб'єктивні причини протягом 90-х років так і не виробила чітко артикульованої геостратегічної та нормативно-регулятивної моделі відкритої економіки, яка була б закріплена послідовними практичними діями. І це незважаючи на те, що протягом початкового етапу незалежності час від часу в країні ухвалювалися «доктрини», «концепції», інші документи, які декларували міжнародні економічні пріоритети.

Отже, для перехідної економіки України актуальним завданням є вироблення вербальної моделі (системи взаємно узгоджених принципів) участі в процесах інтернаціоналізації. А це, у свою чергу, потребує аналізу та достеменного розуміння базових відносин і категорій, які пов'язані з цими процесами.

Виявлення загальної сфери реалізації міжнародної економічної діяльності, важливе тому, що саме воно об'єктивно має характерні системні зв'язки, які визначають специфіку складових структурних елементів та процесів. При цьому слід звернути увагу відразу на поняття: економічна діяльність, інтернаціоналізація, глобалізація, регіоналізація, світове господарство та ін.

Будь-яка міжнародна комерційна діяльність відображає основні риси економічної діяльності, а це – створення продуктів, необхідних для життєдіяльності людини, використання обміну з метою реалізації надлишків виробництва, отримання прибутку та ін.

Характеристиками процесу переходу до сучасної глобалізаційної моделі стали зростання обсягів та підвищення якості споживання в країнах Заходу, а також збільшення розриву між провідними, найбагатшими країнами (сьогодні кажуть про «золотий мільярд» – населення цих країн) та найбільш біднішими країнами світу. Причому умови життя в останніх дуже часто погіршувалися не тільки відносно (порівняно з умовами життя в найбільш успішних державах), а й абсолютно, що супроводжувалось поширенням жебрацтва, безробіття та навіть масовим голодуванням.

Характерним є те, що реалії міжнародної кооперації та міжнародного поділу праці свідчать про неспроможність системи міжнародних економічних відносин максимально врахувати розбіжність у факторному забезпеченні між різними країнами світу та ефективно сприяти вирівнюванню умов економічного розвитку (як можна було б очікувати відповідно до базових доктрин міжнародного співробітництва).

3. Економічна інтеграція

Економічна інтеграція – процес об'єднання та взаємного структурного наближення національних економік, який приводить до появи спільного ринкового простору, створення інтернаціональних форм господарювання, збільшення взаємозалежності виробничих комплексів, все більш широкого узгодження економічної політики та спільного регулювання на основі міждержавних угод і за мікроекономічної підприємницької взаємодії.

Розвиток інтеграційних процесів у другій половині ХХ ст. можна вважати закономірним результатом розширення обсягів виробництва та торгівлі у світі. Причому зростання виробничого потенціалу, яке, зрозуміло, веде до розширення товарної маси, є об'єктивною передумовою збільшення обсягів торгівлі, тоді як міжнародна торгівля дає змогу ще активніше розвивати спеціалізоване виробництво та диверсифікувати його. Логіка поступального розвитку як виробництва, так і міжнародної торгівлі породжує більш сприятливі умови для міжкраїнового руху капіталів, робочої сили і технологій. А все це, разом узяті, – поглиблення спеціалізації при збільшенні обсягів виробництва, активізація торгівлі та факторного руху – і є практичним виявом міжнародної економічної інтеграції.

Отже, інтеграція – явище об'єктивне, всесвітнього масштабу та існує в комплексі конкретних форм співробітництва. Таке поставлення питання вимагає чіткого визначення цілей і передумов інтеграції. Ними є:

- економія на масштабах, яка є закономірним наслідком спеціалізації виробництва та, як результат, збільшення його обсягів, підвищення ефективності та зменшення витрат на одиницю продукції;
- розширення фізичних обсягів ринків, можливостей збуту товарів, а відтак – потенціалу виробничої діяльності підприємницьких структур;
- більш вільний рух товарів та факторів виробництва, що дає змогу знижувати непродуктивні трансакційні витрати, які зумовлюються виходом економічної діяльності за межі національних територій;
- створення для країн та суб'єктів підприємницької діяльності додаткових конкурентних переваг у регіональному та світовому масштабах, особливо зважаючи на загострення змагань щодо темпів економічного розвитку, за сфери економічного та політичного впливу між окремими країнами, міждержавними утвореннями;
- створення сприятливих умов соціально-політичного розвитку, забезпечення національних інтересів, взагалі гарантування для країн кращої безпеки в геостратегічному контексті;
- сприяння структурній перебудові економіки, що є особливо значущим для країн з економікою трансформаційного типу;
- підвищення рівня добробуту населення за рахунок приєднання до більш ефективного ринкового простору, макрогосподарських структур, оптимізації умов підприємницької діяльності.

3. Регіональна інтеграція як фактор нових реалій міжнародної економічної діяльності України

Типовою тенденцією розвитку міжнародних економічних відносин на початку ХХІ сторіччя є інтернаціоналізація, важливим виявом якої є як глобалізація, так і регіоналізм. «Від пошуку можливостей співробітництва – до взаємної адаптації, від взаємовигідних контактів – до інтеграції зусиль, від обміну – до взаємопроникнення – від взаємопроникнення до формування єдиного ринкового та навіть соціального простору» – ось принципи, що містяться в основі її конкретних рис.

Поглиблення та розширення інтеграційних процесів потребують адекватного інституційного забезпечення (тобто прийняття відповідних національних та міжнародних нормативних актів, створення спеціалізованих організацій), установлення максимально надійних виробничо-збутових ліній між країнами, усунення перешкод міжнародній торгівлі. У реальному житті це набуває ознак глобалізації та регіоналізації. Сутністю цих процесів є

створення з участю як людства в цілому, так і населення регіонів планети структурно-функціональних систем відповідно до певних цілей та організаційно-ієрархічних критеріїв.

Глобалізація – це процес поступового утворення універсального світового середовища ринкової діяльності завдяки зниженню та скасуванню країнами тарифних та нетарифних регуляторів зовнішньої торгівлі, лібералізації руху факторів виробництва та розвитку транснаціональних господарських структур.

Регіоналізація є формою глобалізації, оскільки сприяє скасуванню обмежень торгівлі та іншим формам міжнародної економічної діяльності. Але ж вона певною мірою і суперечить їй, оскільки створює нові кордони та обмеження на рух товарів, грошово-капітальних ресурсів та робочої сили. За деякими футуристичними оцінками, майбутнє світу визначатимуть не сучасні глобалізаційні тенденції, а саме регіоналізм, який приведе до того, що весь світ буде поділений на кілька потужних регіональних утворень.

Регіоналізація є процесом поступального формування спільного ринкового та відтворювального простору географічно, історично та культурно споріднених країн, який супроводжується уніфікацією умов торговельно-економічної діяльності, зниженням та скасуванням взаємних обмежень з метою підвищення економічної ефективності та розв'язання глобально-конкурентних завдань. Початкові етапи регіоналізації пов'язані із взаємним наданням національних режимів торгівлі та запровадженням спеціальних режимів взаємної торгівлі між країнами, які входять до блокових структур. Ці заходи знижують бар'єри торгівлі та можуть використовуватися як інструменти уніфікації й повної лібералізації співробітництва.

Регіональна економічна інтеграція, як правило, відповідає географічному поділу світу на регіони та субрегіони, охоплюючи певні сегменти останніх. Щоправда, інколи інтеграційні процеси виявляють схильність до значно повнішого охоплення відповідних територіальних площин.

Характеризуючи міру сучасних інтеграційних процесів, слід відзначити, що відносини між країнами, які підлягали регулюванню відповідними міжнародними договорами між ними, іншими джерелами міжнародного права, перетворюються на «внутрішні», тобто такі, які здійснюються в межах міжкраїнового союзу того або іншого ступеня інтегрованості. І навпаки: сталі виробничо-торговельні контакти, які існували в однопідрядних партнерів, набувають ознак міжнародності, як це трапилося, наприклад, у колишніх радянських та югославських республіках – нових незалежних державах.

До такої групи держав, власне, і належить Україна, а проблеми, пов'язані з регіональними інтеграційними процесами, стають для неї особливо гострими. Тому оцінка тенденцій регіоналізації, які можуть радикально вплинути на умови міжнародної економічної діяльності країни, є важливим завданням.

Наприклад, цілком конкретні практичні ускладнення для неї, а особливо для українських виробників-експортерів виникають у зв'язку із недалекою втратою відносно сприятливого торговельного статусу, зокрема режиму вільної торгівлі з країнами, які незабаром інтегруються до ЄС: адже з Євросоюзом такого режиму Україна не має, і не дивно, що вимогою до кандидатів на вступ до нього є скасування таких торговельних режимів, які несумісні з існуючими в цьому блоці.

Важливою умовою формування ефективної системи міжнародної економічної діяльності України є визначення регіональних пріоритетів співробітництва з іншими країнами. При цьому очевидно, що особливий інтерес мають становити ті інтеграційні процеси, які локалізуються в географічній близькості від її кордонів.

Отже, інший аспект проблеми – це вибір своєрідних центрів гравітації – тих інтеграційних систем, на які слід орієнтуватися, формуючи власну геоекономічну модель. Для перспектив вітчизняної міжнародної економічної діяльності актуальним є питання: яка з двох таких, географічно найближчих систем є більш привабливою – ЄС чи СНД. Втім, ця проблема в практичному її ракурсі буде розглядатися нами пізніше.

Певні міжнародні інтеграційні процеси виявилися, з одного боку, недосяжними для України, а з іншого – навіть такими, що реально ускладнюють її становище. Для ілюстрації сказаного наведемо приклади, які позначилися на інтересах власне України. Формування єдиного європейського ринку супроводжувалось ускладненнями для українських виробників з погляду можливостей потрапити на ринки деяких західноєвропейських країн, що раніше мали нижчі митні ставки та нетарифні бар'єри, ніж ті, якими вони стали в Європі після єдиного ринкового простору. Утворення митного союзу між Росією та Білоруссю також призвело до погіршення умов торгівлі з останньою через те, що вона перейшла на російський, більш закритий стосовно України, режим.

Резюмуючи сказане про участь України в регіональних міжнародних економічних процесах, повноправним учасником яких вона є або прагне стати, можна відзначити, що, на жаль, нашій державі взагалі поки що не вдалося забезпечити собі повноцінну за глибиною спеціалізації й інтегративних контактів, а також за обсягами торговельних відносин участь в міжнародній інтеграції.

ТЕМА 8. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

План

1. Завдання та умови Європейської інтеграції України.
2. Основні форми економічного співробітництва між Україною та ЄС.
3. Правові засади співробітництва України з ЄС.

1. Завдання та умови Європейської інтеграції України

Умовою розв'язання кардинальних проблем внутрішнього розвитку, необхідною складовою зовнішньої стратегії України стало питання про її ставлення до тих або інших міжнародно-економічних об'єднань та коопераційних, інтеграційних процесів. Виходячи з цього особливий інтерес становить оцінка окремих географічних векторів зовнішньоекономічної орієнтації України, з яких європейський є особливо важливим.

Європейська інтеграція, яка із запровадженням на початку 2002 року євро перейшла у нову, вищу якість, є важливим фактором міжнародних економічних відносин. У загальноєвропейському масштабі нова грошова одиниця дасть змогу уникнути значних витрат у зв'язку з переведенням однієї валюти в іншу, що означатиме вигравш від 40 до 50 млрд дол. щорічно. Запровадження євро сприятиме зниженню інфляції, процентних ставок, податків, зменшенню потреб підприємств в обігових коштах, стабілізації фінансового сектору, зниженню валютних ризиків, скороченню накладних витрат з обслуговування операцій, прискоренню та здешевленню міжвалютних переказів. Опосередкованими наслідками запровадження євро можуть стати зменшення безробіття та нарощування обсягів виробництва.

Європейська інтеграція не тільки є фактором прискорення економічного розвитку країн ЄС, зростання їх значення в міжнародній торгівлі, валютно-фінансових відносинах, а й центром тяжіння геополітичних інтересів багатьох країн.

Можливості українського співробітництва з ЄС мають визначатися за умови врахування тенденцій фронтальної регіональної інтеграції, яка стала основним інструментом перетворень у Старому світі та поєднала в собі як риси базової їх філософії, так і цільової функції. А оскільки взаємне тяжіння західноєвропейських країн не означає субконтинентального автаркізму, для України воно являє собою такий процес регіоналізації, який стає дійовою формою вираження тенденції глобалізації. Причому такою, яка з очевидних географічних та історичних причин не може не зачіпати життєвих інтересів України.

Зважаючи на пострадянські умови – неконкурентоспроможність технологічно відсталої промисловості, успадковану штучну однобічність зовнішньої орієнтації та транспортної

інфраструктури, здатність України налагодити ефективне співробітництво з ЄС стала в 90-х роках та на початку нового століття індикатором її реального суверенітету.

2. Основні форми економічного співробітництва між Україною та ЄС

Для України економічна інтеграція в європейський економічний простір є, як було не одноразово проголошено найвищими чинниками в державі, пріоритетним географічним напрямом і практичним засобом входження у світове господарство.

Країни Європи є найбільш сприятливим регіоном у зовнішньоекономічній діяльності України. Цьому сприяє територіальна єдність, деякі спільні історичні особливості розвитку, наявність зручних транспортних комунікацій, більша або менша близькість рівня науково-технічного прогресу. Торговельні зв'язки з країнами Європи сприяють виведенню українських товарів на потужні сучасні ринки, орієнтує на впровадження інноваційних випереджальних моделей економічного розвитку.

Також Україна вкрай зацікавлена у співробітництві з найкрупнішим інтеграційним об'єднанням у Європі – Європейським Союзом, роль якого у глобальній економіці є дуже великою.

Країни Європи важливий торговельний партнер України, вони займають друге місце після країн СНД за обсягами зовнішньоторговельного обороту товарами з Україною. Частка країн Європи у загальній сумі товарообігу України у 2010 р. становила 33834,1 млн. дол. США або 30 %.

Обсяги експорту товарів України до Європи зросли і становили у 2011 році 18442,3 млн. дол. США. А обсяги імпорту товарів з країн Європи становили 27064,7 млн. дол. США.

У експорті товарів до країн Європи переважають чорні та кольорові метали та вироби з них, вони становлять 32%. Найменшу частку складають деревина та вироби з неї – 5% та промислові вироби – 6%. У товарній структурі імпорту товарів з країн Європи до України найбільшу частку становлять машини та устаткування, транспортні засоби та прилади (31%) та продукція хімічної промисловості (30%), а найменшу частку(по 6%) займають промислові вироби.

Німеччина є другим (після Росії) торговельним партнером України за обсягом торгівлі і першим серед країн Європи, причому обсяги ЗТО зростають. На Німеччину припадає у сукупному зовнішньоторговельному обороті 18% або 6103 млн. дол. США. Німеччина являє собою потенційний ринок для певних українських товарів – залізної та марганцевої руд, деяких сортів чорних металів, насіння соняшнику та інших. Є традиційним поставником в Україну машин та устаткування, наявні добрі перспективи для кооперування виробництва в наших країнах, для утворення спільних підприємств. Основними товарними позиціями українського експорту в Німеччину є: одяг і текстиль, мідь та вироби з неї, чорні метали. В імпорті України з Німеччиною переважають: обладнання й механічні прилади, пластмаси і вироби з них, фармацевтичні товари.

Другим торговельним партнером України (після Німеччини) в Європі є Польща. Обидві країни взаємно зацікавлені у співробітництві. У 2011 р. на Польщу припадало 13% ЗТО України з країнами Європи, або 5977,3 млн. дол. США. Чинниками розвитку співробітництва між країнами є наявність базових документів про торговельне співробітництво та співпрацю в інших сферах, щорічні польсько-українські економічні форуми, формування спільних єврорегіонів («Карпатський», «Буг») тощо. В експорті України до Польщі переважають руди чорних металів, нафта і нафтопродукти, чорні метали, деревина і вироби з неї. В українському імпорті з Польщі перше місце займає вугілля, далі йдуть папір й вироби поліграфічної промисловості, енергетичне обладнання, деревина й вироби з неї.

Італія є важливим і перспективним торговельним партнером для України. У 2011 р. Італія посідала третє місце серед торговельних партнерів України серед країн Європи. На неї припадало 11% у ЗТО України з країнами Європи (5045,2 млн. дол. США). Основними товарними позиціями українського експорту в Італію є: чорні метали, мінеральне паливо, нафта та нафтопродукти, добрива, алюміній та вироби з нього. В імпорті України з Італії

переважають обладнання, електричні машини, вовна та тканина, вироби з чорних металів. В цілому для торговельного співробітництва між країнами є добрі перспективи, оскільки, зважаючи на галузеві структури обох країн, вони можуть вдало доповнювати одна одну. Зручність зносин морськими шляхами також цьому сприяє.

3. Правові засади співробітництва України з ЄС

Проблема «наближення до Європи» значною мірою полягає у правовій площині. Так, ще в 1995 році Єврокомісія опублікувала так звану «Білу книгу про підготовку асоційованих країн Центральної та Східної Європи до вступу у внутрішній ринок ЄС». Після цього значно інтенсивнішим став процес узгоджень законодавчих систем зазначеної групи країн відповідно до загальноєвропейських стандартів. За оцінками фахівців, реалізація аналогічного завдання щодо узгодження законодавчої бази для України, відповідно до 150 конвенцій Ради Європи, 60 міжнародних європейських угод, 1,5 тисяч інших актів ЄС та численними прецедентними рішеннями Євросуду, видається справою особливо непросту. Адже належить внести зміни та доповнення не менш як до 4 тис. національних законодавчих актів.

На міжнародному рівні базовим правовим документом, який регулює процес європейської інтеграції України, є Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС, яка складається з 9 розділів та 100 статей. Угода встановлює як рамки широкого політичного діалогу між сторонами, так і важливі економічні пріоритети. Важливою метою щодо цього є погоджена перспектива створення між Україною та Європейським Союзом зони вільної торгівлі.

Узагалі цей документ можна вважати одним з найважливіших міжнародних документів, які були коли-небудь підписані Україною. Фактично Угода встановила загальні принципи двостороннього співробітництва у сферах торгівлі, руху капіталів, здійснення взаємних платежів, кооперування в промисловості та агропромисловому секторі, науково-технічному співробітництві. В Угоді декларується підтримка Євросоюзом ринкового реформування української економіки. На нашу державу було поширено загальну систему преференцій для країн, що розвиваються. Угода визначила порядок застосування режиму найбільшого сприяння, а також національного режиму для європейських компаній в Україні та вітчизняних у країнах ЄС. Україна отримала квоти на експорт з найбільш захищених від імпорту в ЄС товарних позиціях – текстилю, виробів зі сталі та ін.

У відносинах між Україною і ЄС, крім базової – Угода про партнерство та співробітництво, діє ряд угод, які регламентують різні аспекти двостороннього співробітництва. Це, зокрема, такі акти:

- Угода між Європейськими співтовариствами та Україною про торгівлю текстильними виробами (підписана 5.05.1993 р.);
- Угода між Урядом України і Комісією європейських співтовариств про заснування представництва Комісії європейських співтовариств України та про його привілеї й імунітети (підписана 17.09.1993 р.);
- Угода між Урядом України і Комісією європейських співтовариств про створення Контактної групи щодо вугілля та сталі (підписана 08.06.1994 р.);
- Угода між Європейським співтовариством з вугілля та сталі й Урядом України про торгівлю сталеливарними виробами (підписана 15.07.1997 р.); Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським співтовариством з атомної енергії у галузі керованого термоядерного синтезу (підписана 23.07.1999 р.);
- Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським співтовариством з атомної енергії в галузі ядерної безпеки (підписана 23.07.1999 р.), а також інші документи, які стосуються сфер науково-технічного співробітництва, мирного використання ядерної енергії, включаючи торгівлю ядерними матеріалами, та ін.

ТЕМА 9. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ З РІЗНИМИ КРАЇНАМИ СВІТУ

План

1. Місце СНД у зовнішніх зв'язках України.
2. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Чорноморської зони економічного співробітництва.
3. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Північної Америки.
4. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону.
5. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Латинської Америки та Африки.

1. Місце СНД у зовнішніх зв'язках України

Значні ускладнення, які виявилися під час становлення колишніх радянських республік як незалежних держав, спонукали їх до розуміння значущості взаємних зв'язків як кардинальної передумови виходу їхніх економік з глибокої кризи, подальшого динамічного розвитку. Крім того, розвіялися ілюзії щодо швидкої інтеграції відповідних господарських комплексів до світового та спільного європейського господарств, а це актуалізує ідеї поновлення міжреспубліканських зв'язків, хоча і на принципово іншій основі. Слід згадати й суворі реалії ринкової конкуренції на міжнародних ринках, які об'єктивно актуалізують взаємне значення та тяжіння членів СНД як ринків збуту для вироблених у них товарів.

Разом з тим слід враховувати й те, що країни СНД не являють собою безумовної природної, географічно-господарської цілісності. Так, Далекий Схід за суто утилітарного підходу до вибору пріоритетів має більше можливостей для спільних виробничих проєктів з Японією, ніж з Україною, і навіть західною територією Росії, Калінінградська область – з країнами Балтії, Північної Європи, Польщею, Німеччиною, ніж із Середньою Азією, Уралом і тим самим Далеким Сходом.

Помітним гальмом для розвитку торговельно-економічних відносин у рамках СНД є загальна нормативно-правова неузгодженість, політичні суперечки, відсутність дисципліни банківської і договірних поставок та ін. Відмінності в цілях геостратегічного порядку, в темпах проведення ринкових перетворень, а також у підходах до змісту самої інтеграції стали додатковою перешкодою розвитку такого співробітництва.

Але, як би там не було, участь у СНД, його економічних структурах, сама наявність усіх цих інтеграційних, реінтеграційних форм стали важливим позитивним фактором становлення нових незалежних держав, розвитку взаємовигідного економічного співробітництва між ними.

В економіках країн СНД уже проявилися позитивні тенденції розвитку, вони адаптувалися до умов ринкових відносин. Це стає фактором однопорядковості їх соціально-економічних систем, потенційного узгодження спільних проєктів соціально-економічного розвитку.

Основними відмінними від інших регіональних об'єднань рисами та акцентами співробітництва в рамках СНД могли б стати:

- інтенсивний розвиток виробничо-технологічної кооперації підприємств і галузей, які пов'язані традиційними зв'язками, що склалися в рамках єдиної держави;
- спільний вихід на ринки третіх країн з кооперованою продукцією, з великомасштабними будівельно-монтажними послугами;
- створення стратегічних трансєвропейських та євразійських транспортних коридорів, зокрема Євроазіатського транспортного коридору, з метою поєднання ринків країн Азії і Європи, значного збільшення транзитних товаропотоків;
- дослідження та освоєння космічного простору, проведення спільних досліджень в астрономії та астрофізиці;

- створення спільних фінансово-промислових груп на базі функціонально споріднених виробництв і підприємств, які можуть забезпечити роботи по різних технологічних циклах виробництва;
- співробітництво у сфері екології та раціонального природокористування, розроблення й поширення екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, використання нетрадиційних джерел енергії;
- спільна розробка родовищ корисних копалин – сировинних паливно-енергетичних та ресурсів.

2. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Чорноморської зони економічного співробітництва

Важливим компонентом гео економічної моделі України є її участь у субрегіональних інтеграційних проектах. Одним із таких проектів є Організація Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС), яка націлена на багатобічну взаємодію в торговій, інвестиційній та в інших сферах соціально-економічного буття.

До ЧЕС входять 11 країн – Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина та Україна, а ряд країн мають у цій організації статус спостерігача. Так, крім основних країн – членів цього блоку із сукупним населенням більш ніж 320 млн. осіб, у ролі спостерігачів у роботі ЧЕС беруть участь Австрія, Єгипет, Ізраїль, Італія, Польща, Словаччина і Туніс, а також інші країни, що збільшує потенціал співробітництва. Усього до діяльності ЧЕС у тій або іншій формі виявляють інтерес близько 30 держав.

Ідея налагодження інтенсивної міжнародної кооперації в басейні Чорного моря пов'язана з досвідом багатовікової торгівлі між народами, які його населяють. Отже, можна сказати, що хоча ЧЕС і була створена порівняно нещодавно, вона є історичним відображенням об'єктивного та природного взаємного тяжіння країн регіону до активної економічної взаємодії. Можна також констатувати, що проект ЧЕС фактично став своєрідною альтернативою втраченим або нереалізованим коопераційним механізмам.

На першому етапі становлення механізму ЧЕС безумовним ініціатором та рушійною силою співробітництва виступила Туреччина. Ця країна, яка претендує на роль своєрідної «регіональної наддержави» та вимушена змагатися за сфери впливу на «ісламському фронті» з Іраном, а на європейському просторі – з Грецією, намагалася підвищити у такий спосіб свій вплив у прилеглих до себе регіонах. Безумовно, для цієї країни має значення й міркування реалізації значного потенціалу торгівлі, виробничої кооперації, інвестиційної взаємодії та інших форм співробітництва з метою динамізації господарського розвитку та створення кращих передумов інтеграції до Євросоюзу.

Дещо схожі міркування, що і для Туреччини – прагматичне та геополітичне значення чорноморської регіональної інтеграції, використання «чорноморської карти», яка може навіть збільшити своє значення в разі хоча б невеликого зближення ЧЕС та ЄС, – мають значення і для України.

Роль України в процесі формування ідеології співробітництва та структури ЧЕС також була помітною. Причин цього було декілька: передусім Україна прагнула компенсувати колапс гео економічного простору, до якого спричинився розвал блоку РЕВ та СРСР та який висував як політичні, так і конкретні економічні завдання налагодження нових механізмів співпраці. Крім того, слід зважити на те, що наша держава органічно належить до культурно-історичного, географічного та господарського простору Причорномор'я, відтак вона не тільки має можливість брати участь у різнобічній кооперації, а й фактично наслідую традиційним алгоритмам київськоруської, стародавньоукраїнської геополітики. Відтак створення режиму вільного руху товарів і послуг, налагодження кредитно-фінансової взаємодії, розвиток інфраструктури бізнесу, галузевих відтворювальних систем, транспортних комунікацій органічно відповідають цілям національного самоствердження України.

Реальним наповненням проекту ЧЕС стає створення сприятливого режиму для розвитку багатобічного механізму співробітництва, поступове впровадження інститутів сприяння торгівлі товарами та послугами, руху капіталів, робочої сили, розв'язання екологічних проблем.

Згідно зі статутними та базовими політичними документами проект ЧЕС являє собою:

- регіональне економічне об'єднання, до якого входять країни відповідно до географічного принципу;
- поліфункціональну структуру, метою якої є сприяння співробітництву в різних сферах економіки – торгівлі, інвестицій, банківського обслуговування та ін., а також у сферах охорони навколишнього середовища, зовнішньої політики, правотворчості;
- відкрите об'єднання, яке, з одного боку, може еволюціонувати в якісному плані (наприклад, передбачається можливість запровадження взаємного режиму вільної торгівлі, вільних портів), так і кількісно, розширюючись із прийняттям нових членів;
- об'єднання як державних, так і підприємницьких структур, інститутів сприяння реалізації макро- та мікроекономічних цілей.

Реалізація поставлених цілей вимагає комплексних організаційно-економічних, політичних зусиль, задіяння потенціалу макrorівня регулювання та потенціалу комерційних структур. У технічному плані передбачається створення найсучаснішої транспортно-виробничої інфраструктури, усієї системи комунікацій та зв'язку, банківської, кредитно-фінансової системи. Відтак ідеться про міжнародні плани створення в регіональному масштабі умов для розвитку торгівлі, національної спеціалізації у сферах обробної промисловості, сільського господарства та харчової промисловості, науки і техніки, енергетики, видобутку і перероблення мінеральної сировини, а також для рекреаційного бізнесу та туризму, забезпечення кращої охорони навколишнього середовища.

Основними організаційними структурами ЧЕС, які здійснюють загальну координацію та регулювання процесу співробітництва, є:

- Рада голів держав та урядів;
- Парламентська Асамблея ЧЕС (ПАЧЕС) зі своїми органами (Генеральною Асамблеєю, Постійним Комітетом, Бюро, Міжнародним секретаріатом ЧЕС із штаб-квартирою в Стамбулі, Комітетом з основних напрямів діяльності ПАЧЕС);
- Рада міністрів іноземних справ країн-учасниць та її органи (Постійний міжнародний секретаріат та Робочі групи з конкретних проблем);
- Рада ЧЕС з питань підприємництва зі своїми органами (Секретаріатом Ради та консультантами при Раді з основних питань її діяльності);
- Чорноморський банк торгівлі та розвитку та його органи;
- Організація академічного, науково-технічного співробітництва країн ЧЕС та її органи (постійний комітет, робочі групи);
- Робочі групи, центри - філії зі спеціальних проблем співробітництва.

Крім центральних політичних органів, вагому роль у структурі ЧЕС відіграє Чорноморський банк торгівлі і розвитку, який розташовано в Салоніках (Греція).

3. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Північної Америки

Сполучені Штати Америки є головним торговельним партнером України з країнами Америки. Частка США у сукупному ЗТО України з країнами Америки у 2011 р. становила 56%, або 3704,8 млн. дол. США. Україна експортує в США переважно продукти неорганічної хімії, вироби з чавуна та сталі, нафта та продукти її перегонки, добрива. Із США Україна переважно імпортує енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки, ядерні реактори, машинне устаткування та механічне обладнання, засоби наземного транспорту.

У зв'язку зі значною географічною віддаленістю, країни Америки у 2011 р. займали невелику частку у загальному ЗТО України – 4%, або 6466,1 млн. дол. США. У зовнішній торгівлі України з країнами Америки з 2001 по 2008 рр. спостерігається зростання основних

показників зовнішньої торгівлі, за виключенням незначного їх скорочення у 2005 р. У 2009 р. в зв'язку з негативним впливом світової економічної кризи на економіки країн також відбулося скорочення обсягів експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту. Але вже з 2010 р. спостерігалось зростання цих показників. Зокрема обсяги ЗТО України з країнами Америки зросли і становили у 2011 р. 6466,1 млн. дол. США.

У експорті Україна до країн Америки у 2010 р. переважали чорні і кольорові метали та вироби з них (47% від сукупного експорту України до цього регіону або 918 млн. дол. США) та продукція хімічної промисловості (31%, або 617 млн. дол. США). Найменшу частку у експорті України до країн Америки становили продовольчі товари та сировина – 2%, або 40 млн дол. США, деревина та вироби з неї – 1 %, або 24 млн дол. США та промислові вироби 0,4 %, або 8 млн дол. США.

У імпорті товарів України з країн Америки у 2010 р. переважали продовольчі товари та сировина, їх частка у сукупному імпорті України становить 36 %, або 1003 млн дол. США. Також значні частки у імпорті України з країн Америки займали машини та устаткування, транспортні засоби, прилади – 24% або 687 млн дол. США, мінеральні продукти – 24 %, або 551 млн дол. США та продукція хімічної промисловості – 15 %, або 425 млн дол. США. Найменшу частку становили чорні та кольорові метали та вироби з них (3%, або 93 млн дол. США), промислові вироби (2 % або 55 млн дол. США) та деревина і вироби з неї (1 %, або 15 млн дол. США).

Головні чинники, що впливатимуть на розвиток зовнішньоекономічного співробітництва України з країнами Північної Америки:

- орієнтація країн Північної Америки на активізацію торговельно-економічного співробітництва з країнами АТР, у т. ч. за рахунок запровадження більш ліберальних торговельних режимів, що загрожує скороченням обсягів постачання вітчизняної продукції та послуг до Азіатсько-Тихоокеанського регіону;

- динаміка розвитку торговельних відносин із США значною мірою визначатиметься прогресом у питанні укладання Трансатлантичної угоди «США-ЄС» у контексті підписання угод про асоціацію та зону вільної торгівлі України з ЄС. При цьому головними проблемними питаннями у двосторонніх економічних відносинах України із США є впроваджені антидемпінгові заходи щодо деяких видів української продукції, проблеми у сфері захисту прав інтелектуальної власності, наміри України переглянути в рамках СОТ понад 350 тарифних позицій на основні сільськогосподарські та промислові товари, а також гарантії захисту американських інвестицій в Україну;

- перспективи розвитку торговельного співробітництва з Канадою залежатимуть від завершення процесу підписання угоди про зону вільної торгівлі «Україна-Канада». Серед галузей, які найбільш привабливі для двостороннього співробітництва – сільське господарство, сільськогосподарське машинобудування, енергетика, технології.

4. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону

З огляду на обмежені можливості України щодо збільшення обсягів експорту до розвинутих країн Західної Європи та Латинської Америки розвиток торгівлі з країнами Азії набуває особливого значення. Серед цих країн є давні партнери України з часів існування СРСР, проте з іншими, перспективними з точки зору відносних переваг у експорті, країнами зовнішньоторговельні відносини на той час були обмеженими з політичних, ідеологічних та інших міркувань.

Країни Азії займають значне місце серед торговельних партнерів України. Зокрема частка країн цього регіону у 2011 р. у загальній сумі товарообігу України становила 21% або 31031,7 млн дол. США. Для зовнішньої торгівлі товарами України з країнами Азії з 2001 по 2008 рр. характерне зростання всіх основних показників та їх спад у 2009 р. З 2010 р. обсяги експорту товарів України до Азії та обсяги імпорту з країн Азії почали знову збільшуватися і становили у 2011 р. 17751,9 млн дол. США і 13279,8 млн дол. США відповідно. У зовнішній

торгівлі товарами України та Азії протягом 2001 – 2011 рр. спостерігалось додатне сальдо зовнішньої торгівлі.

У товарній структурі експорту України до країн Азії у 2010 р. переважають чорні та кольорові метали та вироби з них, вони складають половину експортованих продуктів (50%). Найменшу частку становлять промислові вироби менше 1% та деревина та вироби з неї – 1%.

У товарній структурі імпорту з країн Азії до України у 2010 р. переважає продукція машинобудування, вона становить 34% обсягу імпортованих товарів. Найменшу частку імпорту з країн Азії до України складає деревина та вироби з неї – 2% та мінеральні продукти (3%).

Головним торговельним партнером України серед країн Азії за результатами 2011 р. є Китай, на який припадало 27%, або 8447,9 млн дол. США сукупного зовнішньоторговельного обороту товарами України з Азії. Україна розглядається КНР як перспективний торговельний партнер, економічні зв'язки з яким є взаємовигідними. Офіційний Пекін виходить з тези про взаємодоповнюваність економічних інтересів Китаю та України, що сприяє, з одного боку, наповненню українського ринку товарами народного споживання китайського виробництва, а з другого – використанню українських високих технологій для потреб розвитку таких китайських галузей як ракетно-космічна, авіаційна, суднобудівна, енергетична, ВПК тощо. Український експорт до КНР має яскраво виражений наполовину сировинний характер. Це руди, шлаки і органічні хімічні сполуки. Основну частину українського імпорту з Китаю складають товари народного споживання. Це машини, обладнання і механізми; електротехнічне обладнання; їх частини, звукозаписуюча і звуковідтворювальна апаратура, текстиль та текстильні вироби, засоби транспорту (засоби наземного транспорту, крім залізничного і трамваїв).

На Туреччину припадало у 2011 р. 17% ЗТО з країнами Азії або 5229,8 млн дол. США. З України до Туреччини експортувалися переважно чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, добрива, насіння і плоди олійних рослин, зернові культури. Серед товарів, що імпортувались з Туреччини значна частка припадала на: наземні транспортні засоби, котли, машини, апарати і механічні пристрої, одяг, полімерні матеріали, пластмаси, вироби з чорних металів, сіль, сірку, штукатурні матеріали, цемент, електричні машини та устаткування, їстівні плоди та горіхи, цитрусові, енергетичні матеріали, нафту та продукти її перегонки. Невизначеною залишається ситуація у сфері експорту та імпорту послуг.

Частка Індії у сукупному ЗТО України з країнами Азії у 2011 р. становила 10% або 3078 млн дол. США. Між Україною та Індією підписано більше 20 договорів. Поки що співробітництво йде у важкій промисловості, гірничовидобувній, металургійній, енергетичній і нафтогазовій. Україна імпортує з Індії медичне устаткування, тютюн, фармацевтичні препарати, чай, спеції, каву, перець, джгут і продукцію з нього, натуральний шовк, боксити, слюду. Індія зацікавлена в імпорті з України турбін, підшипників, підйомно-транспортного устаткування, мінеральних добрив та іншої продукції хімічної промисловості, сільськогосподарських машин. Співробітництво може активізуватися у військово-технічній сфері по продажу озброєння.

5. Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Латинської Америки та Африки

Країни Африки поки що займають незначну частку у сукупному зовнішньоторговельному обороті України. У 2011 р. частка країн Африки у сукупному ЗТО України становила 3% (3891,3 млн дол. США).

З 2001 по 2011 рр. у зовнішній торгівлі України з країнами Африки спостерігається збільшення всіх основних показників зовнішньої торгівлі. Лише для 2006 р. характерним є незначне скорочення ЗТО України та країн Африки. Також у 2009 р., у зв'язку із впливом світової фінансової кризи відбулося скорочення обсягів зовнішньої торгівлі України з

країнами цього регіону. Але з 2010 р. ЗТО України з країнами Африки став поступово зростати і становив у 2011 р. 3891,3 млн дол. США.

У структурі експорту України до країн Африки у 2010 р. майже половину (47%, або 1380 млн дол. США) українського експорту становили продовольчі товари і сировина. Також значну частку експорту товарів становили чорні і кольорові метали та вироби з них (37%, або 1061 млн дол. США). Частка продукції хімічної промисловості становила 9% (617 млн дол. США), а машин та устаткування, транспортних засобів і приладів – 5% (123 млн дол. США). Найменші обсяги у товарній структурі експорту України до країн Африки становили мінеральні продукти – 2% (45 млн дол. США), деревина та вироби з неї 0,1% (3 млн дол. США) і промислові вироби, частка яких становила 0,07% або 2 млн дол. США.

У загальній структурі імпорту України з країн Африки більшу половину (55%, або 475 мл дол. США) займали мінеральні продукти. Частка продовольчих товарів у структурі імпорту становила 38%, або 328 млн дол. США. Частки інших товарів у загальній структурі імпорту були незначними (чорні і кольорові метали та вироби з них – 3% або 26 млн дол. США, продукція хімічної промисловості – 2%, або 19 млн дол. США, промислові вироби 1% або 9 млн дол. США, машини та устаткування – 1%, або 6 млн дол. США та промислові вироби – 0, 1%, або 1 млн дол. США).

Основним партнером України серед країн Африки залишається Єгипет, його частка у сукупному ЗТО України з країнами Африки у 2011 р. становила 34%, або 1404,2 млн дол. США. Основними товарами українського експорту до Єгипту є: зернові культури, чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження, насіння і плоди олійних рослин, вироби з чорних металів, залишки і відходи харчової промисловості, засоби наземного, повітряного і водного транспорту, машини і механізми, електротехнічне обладнання, добрива. У структурі імпорту України з Єгипту основну частину займають продукти рослинного походження. За видами продукції переважають такі товари: цитрусові, цибуля, картопля, рис. Також Україна імпортує машини і механізми, електротехнічне обладнання, пластмаси та вироби з них, полімери етилену в первинних формах, скло і вироби з нього, недорогоцінні метали та вироби з них.

Гана є другим партнером України серед країн Африки за обсягами ЗТО. У 2011 р. на неї припадало 9%, або 267 млн дол. США у ЗТО України з країнами Африки. Основне місце в структурі експорту України до Гани займають феросплави. А в імпорті з Гани важливе місце займають какао-боби, золото, мінеральні продукти

Другим партнером України за обсягами ЗТО серед країн Америки є Бразилія (16 % від ЗТО України з країнами Америки, або 1015,5 млн дол. США). Основними групами в структурі українського експорту залишаються мінеральні добрива, чорні метали, енергетичні матеріали, гума та фармацевтична продукція. В імпорті до України бразильських товарів переважає сільськогосподарська продукція – цукор, тютюн, м'ясо та харчові субпродукти, різні харчові продукти, а також руди та чорні метали.

Словник понять і термінів

Абсолютні переваги – характеристика виробничої та збутової діяльності, за якої певна країна (виробнича структура) здійснює ефективніше виробництво (має нижчі виробничі, часові витрати, володіє більш прогресивними технологіями та доступом до дешевих факторів виробництва, матеріалів) та може контролювати ринок, установлюючи найнижчі ціни. Абсолютні переваги пов'язані з наявністю в певній країні сприятливіших природно-кліматичних умов для певних видів господарювання, покладів корисних копалин, а також із кращим географічно-стратегічним розташуванням. Причинами абсолютних переваг можуть бути і результати людської діяльності – наявність у монопольному володінні передового обладнання, високих технологій, ноу-хау, інших об'єктів інтелектуальної власності, які здешевлюють та роблять ефективнішим виробництво.

Автаркія – економічне самозабезпечення, самодостатність; стосовно національного господарства означає замкненість, ізоляцію від процесів міжнародної кооперації та поділу праці.

Антидемпінг – це протидія штучному зниженню цін на товари (роботи, послуги) на зовнішніх ринках для їх завоювання, усунення конкурентів.

Антимонопольне законодавство – система державних правових актів, метою якої є захист конкурентного ринкового середовища та попередження таких ситуацій, коли фірма-монополіст або учасники картельних угод установлюють ціновий диктат.

Арбітраж міжнародний

1. Один зі способів розв'язання майнових спорів між різнонаціональними контрагентами за допомогою арбітра – третейського судді, якого сторони конфлікту обирають за взаємною згодою. Звернення до А.м. (зокрема, запис у контракті на можливість такого звернення) є добровільним, але рекомендованим національними та міжнародними інститутами, які регулюють міжнародну торгівлю. Контрагенти вільні й у виборі арбітражної інстанції, але її рішення є для них обов'язковим;

2. Третейський суд, який розглядає та розв'язує майнові спори (суперечки).

Асоційована компанія – юридично самостійна фірма, яка пов'язана виробничо-господарськими зв'язками з материнською структурою та проводить із нею узгоджену, єдину корпоративну політику. Згідно з класифікацією підприємств з іноземними інвестиціями, А.к. – це підприємство з часткою іноземних інвестицій, яка є меншою за 50 % капіталу.

Балансування міжнародної економічної діяльності – регулювання цін зовнішньої торгівлі у тих випадках, коли всередині країни ціни на експортовані товари є нижчими за ціни зовнішнього ринку (часто подібне трапляється через застосування дотацій, субсидій виробництву).

Брокер – посередник (фізична або юридична особа) при укладанні угод між контрагентами щодо купівлі-продажу товарів, а також цінних паперів, валютно-фінансових коштовностей, що діє за дорученням клієнта продавця або покупця і не є стороною договору як самостійний продавець чи покупець. Брокерська винагорода формується за рахунок обумовленого в угоді з ним відсотка від суми здійсненої угоди або фіксованої виплати за реалізовані товари чи послуги, фінансові цінності.

Валютні застереження – умови міжнародних експортно-імпортних контрактів (а також платіжних, кредитних угод і договорів валютного страхування), які використовуються

для попередження ризиків від валютних коливань. В.з. фіксують взаємні курси валют у такий спосіб, що номінал грошових зобов'язань змінюється відповідно до змін курсового співвідношення (між валютою платежу та обраною стійкою валютою, між валютою платежу та валютою контракту). Фіксація може відбуватися згідно з різними моделями: «національна валюта – національна валюта», «національна валюта – валютний композит»; «національні валюти – комбінація валют» (в останньому випадку кажуть про мультивалютне застереження).

Валютна позиція – співвідношення вимог і зобов'язань фірми (банку) за конкретною угодою або за сумарними результатами економічної діяльності, що виражається в іноземній валюті. Відкрита валютна позиція виникає при нерівності вимог та зобов'язань. Коли вимоги в певній валюті дорівнюють зобов'язанням, що виражаються у ній, можна констатувати наявність закритої валютної позиції.

Валютний ризик – небезпека фінансових втрат при проведенні операцій міжнародних торговельних, а також валютних, кредитно-страхових операцій від валютних коливань через зміни реальної вартості номіналу грошових зобов'язань за наявності відкритої валютної позиції.

Вексель – цінний папір, який оформлюється відповідно до законодавчо (нормативно) встановленої форми та засвідчує зобов'язання боржника (векселедавця) сплатити власникові векселя (векселетримачеві) певну суму грошей. Предметом векселя можуть бути тільки гроші.

Відносна дефіцитність фактора – порівняно низька забезпеченість національної економіки певним фактором виробництва, або його порівняльна нестача у співвідношенні з іншими факторами з урахуванням відповідних факторних пропорцій в інших країнах.

Відносна надлишковість фактора – висока забезпеченість національної економіки певним фактором виробництва порівняно з іншими факторами (у таких випадках кажуть про порівняльну насиченість) з урахуванням відповідних пропорцій в інших країнах (наприклад, країна вважається такою, що має надлишок робочої сили, якщо співвідношення між її кількістю та іншими факторами є вищим, ніж у решті країн світу або в інших країнах, з якими вона активно кооперує).

Виносні переваги – характеристика виробничої та збутової діяльності, за якої одна країна користується порівняно сприятливішим співвідношенням витрат у процесі виготовлення певного товару у зіставленні з іншими країнами. Так, за наявності структурної різниці у системах витратних показників різних макроекономічних комплексів можливе одержання зиску з міжнародного обміну. Інакше кажучи, підстави для взаємовигідної міжнародної торгівлі виникають тоді, коли в різних країнах мають місце відносно (не обов'язково абсолютно) менші витрати під час виробництва різних товарів.

Відплив умів – від'їзд з країни висококваліфікованих спеціалістів, учених.

Відтворення – безперервне відновлення обсягів, якісних параметрів та умов виробництва товарів, послуг та духовних благ.

«Гарячі гроші» – вільні фінансові активи, які швидко переводяться через кордони з метою отримання прибутків від змін валютних курсів, ставок процента, а також попередження втрат від погіршення економічної кон'юнктури чи негативного перебігу політичних подій.

Генезис – зародження та початковий розвиток, що ведуть до появи певного явища, феномена.

Господарська діяльність – будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом та обміном матеріальних і нематеріальних благ, що виступають у формі товару

Давальницька сировина – сировина, яка передається замовником-власником перинного продукту виробникові з метою виготовлення готової продукції на умовах оплати виробничих послуг у грошовій або натуральній формі.

Демпінг – продаж товарів однієї країни на ринку іншої за ціною, що є нижчою їх номінальної вартості.

Директ-маркетинг – комплекс заходів, які спрямовані на забезпечення ефективних зв'язків з окремими споживачами або фірмами, що мають очевидні наміри купувати певні товари та виступають цільовим ринком фірми. Заходи директ-маркетингу – це переважно пряме поштове розсилання (direct mail) або вузько спрямовані заходи реклами. Прибутки рекламного агентства за його роботи у сфері директ-маркетингу забезпечуються комісійними винагородами.

Дочірня компанія – юридично самостійна фірма, яка була заснована материнською структурою та має затверджені нею статут і обсяг повноважень. Згідно з класифікацією підприємств з іноземними інвестиціями, дочірня компанія – це підприємство з часткою іноземних інвестицій, яка перевищує 50% капіталу. Сучасні тенденції розподілу повноважень між материнською структурою та дочірньою компанією характеризуються більшою відповідальністю та ширшими повноваженнями дочірньої компанії.

Екзогенний – такий, що зумовлений зовнішніми факторами, дія яких не укладається в логіку тієї або іншої системи відносин, концепції, теорії, наукової побудови.

Економічна взаємозалежність – ситуація, за якої країни здатні забезпечувати найвищі темпи розвитку, а також здійснювати ефективне товарне та фінансове балансування на макrorівні в умовах національної спеціалізації та кооперування виробництва, достатньо ліберального режиму руху капіталів, інших форм міжнародної економічної взаємодії. Виникають такі нові реалі міжнародного життя, за яких посилення інтеграційних процесів та, відповідно, економічної взаємозалежності (наприклад, на регіональному рівні), є гарантом національної безпеки та можливості проведення незалежної зовнішньої політики.

Економічна конкуренція – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку.

Економічна модель – системне узагальнення реальності, квінтесенція значущих соціально-економічних відносин, що дає змогу усвідомити характер відтворювальних процесів, сутність і особливості окремих їх аспектів, провести градацію їх чинників та. насамкінець, визначитися і, суто регулятивними завданнями та інструментами. Е.м. – така абстрактна конструкція, яка відображає істотні внутрішні системні зв'язки реальних прототипів - господарських процесів та механізмів, що були «очищеними» від зв'язків

неістотних, нетипових. Моделювання міжнародної економічної діяльності використовує як вербальний, логічний, так і графіко-математичний інструментарій.

Екскурсійна діяльність – діяльність щодо організації подорожей, що не перевищують 24 години у супроводі фахівця-екскурсовода за задалегідь складеними маршрутами з метою ознайомлення з пам'ятками історії, культури, природи, музеями, з визначними місцями тощо.

Ембарго – інструмент міжнародної політики держави, який забороняє ввезення на власну територію або вивезення до іншої країни товарів, послуг, технологій, валютних та інших цінностей. Е. має примусовий характер або стосовно внутрішніх економічних агентів певної країни (групи країн), яка запроваджує цей режим, або стосовно інших держав, якщо є відповідні важелі тиску (політичного, якщо рішення було прийнято компетентною міжнародною структурою, наприклад Радою Безпеки ООН, військового, економічного). Е. є репресивним засобом тиску на ті уряди та країни, котрі, як вважається, становлять загрозу міжнародній безпеці, і застосовується як у мирний, так і у воєнний час.

Ендогенний – такий, що зумовлений внутрішніми причинами, логікою саморозвитку.

Енергоємність виробництва – рівень витрат енергії, енергоносіїв у результаті реалізації основних та допоміжних технологічних процесів виробництва. Чисельно Е.в. дорівнює питомій вазі витрат енергії (палива, енергоносіїв) на одиницю продукції. Повна Е.в. включає енергетичні витрати на виготовлення продукції на всіх технологічних циклах виробництва, включаючи витрати на видобуток енергосировинних корисних копалин, їх переробку з урахуванням коефіцієнтів використання. Питома енергоємність національного доходу - це співвідносний показник енергоспоживання за рік в перерахунку на умовне паливо та національного доходу в грошовому вимірі (наприклад, тонна умовного палива /грн).

Європейський економічний простір – територія країн-членів ЄС, особливості соціально-економічного життя яких визначаються умовами та станом інтеграційного процесу, поступальним скасуванням взаємних обмежень у торгівлі, створенням митного союзу, економічного союзу, запровадженням спільної валюти, створенням спільних інститутів економічного регулювання.

Засоби регулювання доступу на ринок (market-access measures) – протекціоністські інструменти торговельної політики, що встановлюють обмеження чи заборони на діяльність іноземних фірм-виробників на місцевому ринку.

Злиття – об'єднання двох чи більшої кількості компаній з метою підвищення ефективності господарської діяльності, заощадження на управлінських та маркетингових витратах, усунення конкуренції між собою. З. є одним із засобів концентрації виробничого та банківського капіталів

Змішане товариство (mixed company) – організаційна форма компанії, фірми, за якої має місце об'єднання капіталів, що походять з різних країн.

Інвестиційний капітал – капітал, який вкладається в довготермінові інвестиційні проекти.

Індивідуалізація виробництва – перехід від уніфікованого масового виробництва до створення матеріальної та нематеріальної продукції, споживчі властивості якої призначені задовольняти індивідуальний попит людини. Це явище, з одного боку, пов'язане із

сучасними тенденціями технологічного та інформаційного поступу, а з іншого – є результатом та метою маркетингової політики фірм в умовах інтенсивної конкуренції на ринках збуту.

Індикативне планування – вироблення системи оцінювання стану та перспектив економічного стану, а також заходів державного регулювання на засадах ринкових відносин.

Індосамент – передання чека або векселя у власність нового векселетримача нанесенням перевального запису зі зворотного боку фінансового документа. Відтак право вимагати виплати боргу зі сторони векселедавця переходить до нового векселетримача. Разом з тим у випадку відмови векселедавця платити за зобов'язаннями претензії можуть пред'являтися особі, яка зробила передавальний напис, як і до інших проміжних власників платіжного документа.

Інновація (від англ. innovation, нововведення) – створення нового продукту, впровадження технологічного процесу або економіко-організаційної методики, які спрямовані на поліпшення якості споживання, вдосконалення виробництва та вираженням науково-технічного прогресу.

Іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Іноземні інвестори – суб'єкти, які здійснюють інвестиційну діяльність на території України, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство України; фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові і неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності – суб'єкти господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України.

Інформація – відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації - карти, діаграми, орган іграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості.

Інфраструктура – сукупність матеріальних об'єктів, котрі використовуються як допоміжні та забезпечуючі засоби у процесі виробництва, що не обов'язково стають об'єктами володіння суб'єктів господарювання. Інфраструктура уособлює уречевлену суспільну працю і є фактором економічного розвитку, міжнародної економічної діяльності.

Квота – це кількісна, виражена в реальних або цінових параметрах межа щодо вивезення, ввезення або перевезення територією країни певної кількості товару.

Контроль експортний – комплекс адміністративних, організаційних, юридичних та економічних заходів з метою заборони, обмеження та контролю вивезення з території певної країни (групи країн) окремих товарів і послуг. Такі заходи застосовуються передусім до товарів і послуг стратегічного характеру. У тих випадках, коли є намір протидіяти іншій країні (іншим країнам) в озброєнні або при проведенні військово-політичних заходів у

небезпечному для країни-експортера (країн-експортерів) напрямі, обмеженням можуть підлягати і товари подвійного (цивільно-військового) призначення та високотехнологічні товари й послуги. К.е. – це передусім дозвільний режим реалізації експорту, його ліцензування, установлення переліків та списків предметів вивезення. У міжнародних конфліктних випадках К.е. – це засіб економічного тиску, безпосереднє та довгострокове обмеження можливостей технологічного розвитку країни (країн), проти якої (яких) здійснюються відповідні акції.

Концесія – надання з метою задоволення громадських потреб уповноваженим органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі юридичній або фізичній особі (суб'єкту підприємницької діяльності) права на створення (будівництво) та (або) управління (експлуатацію) об'єкта концесії (строкове платне володіння), за умови суб'єктом підприємницької діяльності (концесіонером) на себе зобов'язань Щодо створення (будівництва) та (або) управління (експлуатацію) об'єктом концесії, майнової відповідальності та можливого підприємницького ризику. З урахуванням міжнародного фактору. К. є наданням однією стороною (узагальнено - державою перебування об'єкта) іноземному суб'єкту господарювання права використання промислових підприємств, земельних ділянок, родовищ корисних копалин з можливістю розширення виробництва та подальшого будівництва з метою отримання прибутку та за умови винагороди у формі фіксованих разових або періодичних виплат, відрахувань від прибутку або в іншій обумовленій в міжнародному договорі формі.

Лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Лізингодавець – суб'єкт комерційної діяльності, який передає у виробниче користування об'єкти лізингу відповідно до договору лізингу. Лізингодавцем може бути виробнича або торговельна фірма, яка має для цього матеріальні, фінансові можливості, а також відповідне документально-правове забезпечення; банки, фінансово-кредитні установи, страхові та пенсійні фонди, філії відповідних установ, брокерські лізингові фірми, спеціалізовані лізингові компанії, універсальні компанії, які здійснюють не тільки операції з фінансування, а й управлінсько-консультативні послуги, технічне обслуговування, навчання та ін.).

Лізингоодержувач – суб'єкт комерційної діяльності, який одержує в користування об'єкти лізингу за договором лізингу та здійснює їх експлуатацію відповідно до контрактних домовленостей, і передусім відповідно до зобов'язання щодо періодичних лізингових платежів, підтримки обладнання в належному стані (враховуючи природне зношення).

Лінійне судноплавство – форма здійснення водних перевезень пасажирів та вантажів на регулярній основі та згідно з визначеними маршрутами, термінами, розкладами та тарифами у роботі суден. Л.с. може здійснюватися однією компанією (одним судновласником), двома або кількома компаніями, а також відповідно до угод конференцій судноплавних компаній.

Ліцензія – це дозвіл, який дає право експортеру, імпортеру або перевізнику вивезти, ввезти або перевезти територією країни певну кількість товару.

Маклер – посередник між контрагентами у торговельній операції, що стосується товару або послуги, а також у процесі купівлі-продажу цінних паперів, укладенні фінансово-кредитних, страхових угод; штатна одиниця персоналу бірж, які організують торги за товарними секціями та здійснюють реєстрацію брокерських угод щодо укладення контрактів. М. отримує винагороду від контрагентів, яка залежить від суми та характеру угоди.

Малий та середній підприємець – суб'єкт господарювання, доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній фінансовий рік чи вартість активів якого не перевищує суми, еквівалентної 500 тисячам євро, визначеної за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року, якщо на ринках, на яких діє цей підприємець, є конкуренти із значно більшою ринковою часткою.

Митна територія – національний або міжнародний (у випадках відповідних інтеграційних об'єднань країн) простір, на якому діє єдина міжнародна економічна, митна політика з єдиними інструментами та ставками оподаткування, митних зборів тощо. Як правило, М.т. збігається з національними кордонами держави або із зовнішніми кордонами міждержавного угруповання, рівень інтегрованості якого є не нижчим за рівень митного союзу. З єдиної М.т. можуть вилучатися спеціальні економічні зони з особливим режимом митних пільг та тарифів чи звільнення від них та з відмінними інструментами економічної політики. По суті митна територія – це територія, перетинання кордонів якої пов'язане зі зміною митного режиму та яка контролюється державою.

Митне очищення – фінансові витрати та організаційно-адміністративні процедури, які здійснюються продавцем або покупцем і пов'язані з проходженням товару через митницю країни експорту або імпорту. М.о. – це передусім оплата мита і всіх інших зборів, а також виконання й оплата всіх адміністративних дій, пов'язаних із проходженням товару через митницю та інформацією про це влади. Природною (хоча і не виключною) є ситуація, коли М.о. є обов'язком тієї сторони, яка постійно проживає (перебуває) на території країни, в якій відбувається таке очищення. Тобто експортер звичайно проводить митне очищення для експорту, а імпортер - для імпорту. Можливим є проведення такого очищення кимось іншим, хто має відповідний статус резидента та діє в інтересах певного контрагента.

Митне стягнення – обов'язковий внесок до державного бюджету, що стягується митними органами під час імпорту, експорту або транзиту товару, результатом якого є надходження коштів до бюджету, підвищення ціни товару на ринку країни-імпортера та товарне балансування міжнародної економічної діяльності.

Міжнародна кооперація – взаємодія двох або більше суб'єктів господарської діяльності, серед яких хоча б один є іноземним, за якої здійснюється спільне розроблення або спільне виробництво, спільна реалізація кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, а також устаткування, що використовується у комплексних поставках) або спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва та реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності.

Міжнародна спеціалізація – форма участі країни в системі міжнародної кооперації та міжнародного поділу праці, яка передбачає концентрацію зусиль даної країни, її господарських суб'єктів на виробництві певних товарів і послуг. Сприяє максимізації виробництва за рахунок ефекту масштабу та експлуатації природних, факторних переваг.

Міжнародне транспортування – перевезення пасажирів і вантажів, яке здійснюється будь-якими видами транспорту через національні кордони. «Міжнародність» цієї послуги, як

і інших видів торгівлі (не тільки послугами, а й товарами), визначається не фактом взаємодії різнонаціональних учасників відповідних транспортних угод (включаючи купівлю транспортних квитків), а саме перетином національних кордонів.

Міжнародний кредит – позичка в грошовій або товарній формі, яка надається кредитором однієї країни (країною, міжнародним кредитним інститутом) позичальникові з іншої країни (певній країні) на умовах терміновості, звороти ості і сплати відсотків.

Міжнародний лізинг – договір лізингу, що здійснюється суб'єктами лізингу, які перебувають під юрисдикцією різних держав, або в разі якщо майно чи платежі перетинають державні кордони.

Міжнародний рух технологій – переміщення через національні кордони інформації про способи організації виробництва, налагодження випуску конкретних товарів або послуг (у різних співвідношеннях між інформаційними масивами та їхніми матеріальними носіями), сучасних та ефективних засобів виробництва, а також інтелектуально місткої продукції, що має виробниче значення.

Міжнародний торговельний обіг – експорт та імпорт певної країни в сумі їхніх вартостей протягом певного часового проміжку. Найчастіше обчислюється у цінах FOB за експортними операціями (тобто в ціну товарів входять витрати на доставку, відвантаження відповідно до вимог Incoterms) та в цінах CIF за імпортними операціями (в ціну включаються витрати з перевезення і страхування товарів).

Мінерально-сировинний комплекс – система галузей національної економіки (включаючи розвідку, пошук, видобуток, збагачення та різноманітну переробку), яка забезпечує її потреби в мінеральних ресурсах, сировині та продуктах переробки первинних природних матеріалів.

Модель міжнародної економічної діяльності – теоретичне узагальнення, яке поєднує різні форми міжнародного бізнесу та національного регулювання співробітництва відповідно до певних принципів та уявлень про ефективність такого синтезу підприємницької активності, інститутів та інструментів кон'юнктурування тощо як єдиної системної цілісності.

Модель ресурсоспоживання – механізм перероблення енергосировинних матеріалів у кінцеву, придатну для споживання продукцію, який формується відповідно до екологічних стандартів, промислово-технологічних умов, цінових та інших ринкових критеріїв ефективності.

Монополізація – досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища.

«Наближення до ЄС» – концепція поступового створення інститутів партнерства та інтеграції, яка виражається в укладанні та реалізації міжнародних домовленостей, створенні інститутів взаємодії та сприяння співробітництву.

Науково-технічне регулювання – комплекс заходів та інструментів державної політики, яка має на меті прискорення науково-технічного розвитку на рівні країн, регіонів, угруповань держав. НТР набуває різних форм податково-фінансового, організаційно-інституційного сприяння, регіональної, інтеграційної політики, а ступінь його ефективності значною мірою визначає якість та динаміку сучасного розвитку.

Національний режим – режим економічних відносин між державами, за якого певна держава надає іноземним фізичним і юридичним особам не менш сприятливий режим економічної діяльності, ніж такий режим, який нею встановлено для своїх юридичних і фізичних осіб.

«Невидима» природа послуги - умовність визначення економічної сутності послуги, яка зводиться до корисного ефекту самої праці. Послуги, зокрема міжнародні, не набувають уречевленої форми і вважаються явищем, що є невід'ємним від процесу праці.

Нерезиденти – агенти міжнародної економічної діяльності, які умовно складаються з таких груп:

1. фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, У то числі ті, що тимчасово перебувають на території України;
2. юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) з місцезнаходженням за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави;
3. розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їхні філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Новий міжнародний економічний устрій – концепція реформи міжнародних економічних відносин, яка передбачає їх звільнення від дискримінації, не рівноправ'я та диктату, а також враховує необхідність допомоги найбіднішим країнам, розв'язання спільними зусиллями низки ключових проблем людства. Технічно йдеться про створення нового механізму перерозподілу доходів, за якого був би неможливим значний перелив фінансових ресурсів з країн, що розвиваються, до високорозвинутих країн. Ідея НМЕП була сформульована в 1973 р. на IV Конференції руху неприєднання та схвалена рішеннями Генеральної Асамблеї ООН, багатьма іншими міжнародними організаціями та об'єднаннями.

Орган стандартизації – орган, що здійснює стандартизацію, визнаний на національному, регіональному чи міжнародному рівні, основними функціями якого є розроблення, схвалення чи затвердження стандартів.

Паблік рілейшнз – це сплановані зусилля, які спрямовано на забезпечення найбільш прийнятних, доброзичливих відносин між певною виокремленою структурою та її зовнішнім середовищем, громадськістю. Послуги структур, які здійснюють рекламні агентства, оплачуються у вигляді гонорарів за час, що був затрачений на виконання замовлень та проведення робіт.

Паливний баланс – систематизовані за якісними та кількісними характеристиками дані щодо наявності в країні ресурсів пального та паливної сировини, а також забезпеченості ними потреб економіки країни в натуральному вимірі. Паливний баланс включає інформацію щодо окремих видів енергоносіїв та родовищ і є основою програм оптимізації енергоспоживання.

Паливно-енергетичний комплекс – система взаємозв'язаних галузей паливовидобування, електроенергетики, переробки пального з доведенням його до потрібного якісного стану енергоносіїв, яка функціонує як єдина цілісність з метою задоволення потреб.

Перевізник – будь-яка особа, яка на підставі договору перевезення бере на себе зобов'язання забезпечити самому або організувати перевезення товару залізницею, автомобільним, повітряним, морським і внутрішньоконтинентальним водним транспортом або комбінацією цих видів транспорту.

Підприємство з іноземними інвестиціями – підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному фонді якої, за його наявності, становить не менше 10%. Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у вигляді іноземної валюти, валюти України, будь-якого рухомого і нерухомого майна і пов'язаних з ним майнових прав, акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав, що виражені у конвертованій валюті та ін.

Підряд у міжнародній економічній діяльності – проста форма кооперації, з якою в країні замовника іноземною організацією-підрядником споруджується об'єкт виробництва. За такої обмеженої у часі та у матеріальному вираженні кооперації підрядник несе повну адміністративно-господарську відповідальність за зазначений об'єкт - терміни та якість його будівництва, вчасність поставок обладнання та матеріалів і надання пов'язаних із введенням об'єкта послуг. З погляду ступеня вираженості коопераційних форм підрядні відносини можуть бути етапом становлення складнішої та більш тісної взаємодії, наприклад у вигляді спільного виробництва.

Поглинання – добровільна чи примусова купівля-продаж активів чи акцій однієї промислової чи фінансової компанії іншою. Можлива купівля не всього пакету акцій, а лише його частини (контрольного пакету), яка надає можливість здійснювати ефективне управління та контроль за компанією, акції якої купуються. Поглинання є одним із засобів концентрації виробничого та банківського капіталів.

Політика регіональна – комплекс заходів з боку держави з метою оптимізації розміщення експортного потенціалу та його збільшення. Передумовою П.р. є нерівномірність розміщення експортних виробництв, необхідність їх модернізації та приведення у відповідність до жорстких екологічних стандартів. П.р. пов'язує завдання міжнародної та внутрішньої економічної політики, цілі отримання валютних надходжень та соціального розвитку.

Портфельні інвестиції – внесення капіталів в акції, цінні папери довгострокового характеру яке не дає права інвесторові здійснювати ефективний контроль та об'єктом інвестування. П.і. є формою експорту капіталу і переважно здійснюються приватними агентами, хоча держава також може брати участь у такій формі переміщення капіталів і як інвестор, і як реципієнт. Критичні показники якості інвестицій, які означають можливість контролю (або його відсутність) над об'єктом інвестицій* (див. Прямі інвестиції), визначають «стелю» портфельних інвестицій. Обсяги приросту портфельних у 90-х роках ХХ ст. почали переважати відповідні динамічні показники прямих інвестицій. Це перетворило портфельні інвестиції на переважну форму експорту капіталу, що не було типовим раніше.

Постійне місцезнаходження – місцезнаходження офіційно зареєстрованого головного органу управління (контори) суб'єкта господарської (зовнішньоекономічної) діяльності.

Постійне місце проживання – місце проживання на території якої-небудь держави не менше одного року фізичної особи, яка не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом необмеженого

строку, не пов'язуючи таке проживання з певною метою, і за умови що таке проживання не є наслідком виконання цією особою службових обов'язки або зобов'язань за договором (контрактом).

Постіндустріальне суспільство – умовне позначення соціальної структури та стан; міжособистісних відносин, яке пов'язане зі зміною якості розвитку з Другої половини ХХ ст., поширенням наукомісткого виробництва, прискоренням НТР інформатизацією. В умовах постіндустріального суспільства виникають нові критерії якості розвитку та жити згідно з якими суспільна, особиста та споживча цінність продукту визначається дедалі більшою мірою його інформаційним вмістом, причому його матеріальна наповнення стає відносно менш значущим. Синоніми терміна – Технотронне суспільство, Інформаційне суспільство. Але з плином час прагнення «дати визначення» сучасній епосі вщухає. Навпаки, минулі часи дедалі більше сприймаються як такі, для яких характерною є відносно мала інформаційна насиченість як на рівні суспільного буття, так і на рівні індивідуально-побутовому.

Поступальність інтеграції – поступовий перехід від простіших до складніших інтеграційних форм, що може стати фактором їх життєздатності та незворотності.

Працездатне населення – частина населення країни, що є здатною до виконання певних, суспільно корисних видів робіт, сукупність людей, які відповідно до фізичних та розумових здібностей можуть працювати за певним фахом згідно з реально існуючою номенклатурою видів робіт.

Представництво іноземного суб'єкта господарської діяльності – установа або особа, яка представляє інтереси іноземного суб'єкта господарської діяльності в Україні і має на це належним чином оформлені відповідні повноваження.

Премії експортні – фінансово-економічні та цінові пільги, які держава, а також приватні та інші недержавні інститути надають національним експортерам під час вивезення продукції з метою стимулювання такої активності. Найтипівішою формою П.е. є податкові, митні пільги, звільнення від певних виплат, повернення акцизів на певні товари. У такий спосіб частково компенсується собівартість експортної продукції, що дає змогу продавати її за нижчими цінами. Продавець лізингового майна - суб'єкт комерційної діяльності, що виготовляє матеріальні об'єкти, які потрапляють в обіг лізингу. Причому в лізингових операціях він може бути самостійно лізингодавцем, а також продавцем майна, що потрапляє у лізинг (в окремих випадках він може бути навіть лізингоодержувачем, якщо здійснив продаж майна та орендував його в покупця).

Продовольча безпека – характеристика здатності національної економіки та держави гарантувати стабільне та безперервне забезпечення населення продуктами харчування. Продовольча безпека ураховує необхідність створення та підтримання запасів продовольства на випадок надзвичайних і тривалих несприятливих кліматичних ситуацій і суспільно-політичних подій.

Прямі господарські зв'язки – неопосередковані виробничі, науково-технічні або невиробничі контакти, матеріально-технічні поставки, інформаційний обмін та інші форми співробітництва між підприємствами та організаціями різних країн.

Прямі інвестиції – купівля підприємства (фірми), його акцій (контрольного пакету) та активів або будівництво об'єкта виробництва за кордоном. П.і. забезпечують можливість контролю з боку інвестора над об'єктом капіталовкладення. Переважно здійснюються приватними агентами. Залежно від розпорошеності акціонерного капіталу та кількості

суб'єктів (зокрема й дрібних) фондового ринку поріг, перевищення якого означає реальний контроль над комерційною політикою фірми (корпорації), може оцінюватись по-різному. Згідно з номенклатурою ООН, а також підходами, які прийняті в багатьох країнах (ФРН, ряд країн Азії, Африки, Латинської Америки), прямими вважаються інвестиції, які перевищують 25 % (численні дослідження показали, що цей умовний показник, як правило, відповідає ситуації, коли частка володіння від загального капіталу є достатньою для здійснення загального контролю над фірмою або корпорацією). У США із значно більш диверсифікованим фондовим ринком та соціальною політикою «нації власників» відповідний показник становить 10 %.

Режим міжнародної економічної діяльності – комплекс міжнародних угод, законодавчих, нормативних положень, які визначають характер взаємодії національних економічних суб'єктів із зарубіжними.

Резиденти – агенти міжнародної економічної діяльності, які умовно складаються і таких груп: 1) фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном; 2) юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність відповідно до законів України); 3) дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

Реінтеграція – (у рамках СНД) відновлення торговельно-коопераційних моделей, яке передбачає застосування принципово відмінних від використовуваних раніше принципів економічної політики та інструментів регулювання.

Реклама – вид, чи компонент, комерційної діяльності або вироблена завдяки їй продукція, метою яких є забезпечення збуту, розв'язання завдань з поліпшення іміджу, поширення відомостей про суб'єкта господарювання або інші результати. Причому змістом відповідних дій промислових, сервісних підприємств і громадських організацій є поширення оплаченої ними інформації з метою здійснення цілеспрямованого впливу на масову (як правило, маються на меті конкретні сегменти, верстви суспільства) або індивідуальну свідомість та забезпечення відповідної реакції на рівні економічних дій.

Ринок покупця – ситуація на ринку, на якому пропозиція вочевидь перевищує поточний попит, що зумовлює понижувальну кон'юнктуру, примушує продавців вдаватися до активної маркетингової політики та відшукувати нові можливості задовольнити вимоги споживачів. За умов ринку покупця висока конкуренція на ринку здійснює понижувальний тиск на ціни та примушує виробників-продавців відшукувати шляхи підвищення ефективності виробництва, якості продукції.

Ринок продавця – ситуація на ринку, на якому має місце відносний дефіцит пропозиції. При цьому в умовах підвищувальної кон'юнктури відбувається жорсткіша конкуренція між покупцями, які повинні проявляти більшу активність, а в продавців є більше можливостей підвищувати товарні ціни. Інколи висловлюється думка, що для провідних ринкових країн до 50-х років була типовою саме подібна модель організації економічних відносин. Очевидні ознаки ринку продавця характеризували початковий період становлення ринкових відносин в Україні, інших трансформаційних країнах.

Саміт – міжнародно-політична зустріч на вищому рівні (голів держав та урядів).

Сейлз промоушн – діяльність, що пов'язана з реалізацією комерційних і творчих ідей, спрямованих на стимулювання продажу виробів. Інструментами сейлз промоушн можуть бути різноманітні засоби, які допомагають впливати на свідомість людей. Можуть застосовуватися засоби, що викликають певні асоціації формують емоційні стимули до купівлі певних видів продукції, наприклад за допомогою використання у символіці та оформленні популярних зображень (людей, героїв кіно та мультфільмів, об'єктів престижу). Мета сейлз промоушн – примусити споживача сприймати товар як більш цінний для себе. Те ж саме стосується й сприйняття ним товарної марки, бренду. Оплата послуг фахівців з сейлз промоушн здійснюється за тарифами, в розрахунку на витрати експертами часу (за проведену технічну роботу), за допомогою гонорарів (за творчу роботу).

Системний підхід – спосіб організації наукового процесу та спільної практики, який базується на комплексному розгляді об'єктів у їх цілісності та з урахуванням усіх їх функціональних особливостей, характеру взаємодії підсистем.

Спеціальний режим – режим, який застосовується до території спеціальних економічних зон, а також до території митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами з участю України. На практиці це означає можливість використання таких пільг та преференцій у співробітництві з іншими країнами, які не підпадатимуть під дію режиму найбільшого сприяння.

Сприяння експорту – створення правових, економічних, організаційних та матеріальних передумов для розширення виробництва та збуту конкурентних на міжнародних ринках товарів.

Стандарти – за визначенням Міжнародної організації з питань технічної специфікації або інші точні критерії, призначені для постійного дотримання на практиці як правил, настанов або уточнень параметрів діяльності з метою гарантування того, що матеріали, продукти та послуги відповідають вимогами, які висуваються до них.

Стандартизація – діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань із метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідальності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі і сприянню науково-технічному співробітництву; міжнародна стандартизація – стандартизація, що проводиться на міжнародному рівні й участь у якій відкрита для відповідних органів усіх країн.

Стокіст – дилерська фірма, яка купує та продає товари за свій рахунок і від власного імені, використовуючи для цього свої складські приміщення. Така фірма діє відповідно до угоди про консигнаційний склад, що може укладатися як доповнення до базового дилерського контракту.

Стратегічна рівновага – баланс національних інтересів та цілей, основних показників розвитку в економічній, політичній, соціальній, військовій та інших сферах.

Суб'єкти туристичної діяльності – підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, фізичні особи, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством

України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг.

Субрегіон – територія, до якої належать країни або адміністративно-територіальні одиниці, що об'єднуються або згідно з критеріями поділу більш широких, регіональних систем, або за принципом об'єднання географічно близьких та культурно, економічно споріднених територій.

Субсидії (експортного виробництва) – виплати національним товаровиробникам, які експортують продукцію, з метою їх підтримки в конкурентній боротьбі та забезпечення у такий спосіб валютних надходжень. Здійснюються за рахунок бюджету у прямій (у випадках комерційної збитковості компенсується різниця між витратами та доходом) та у непрямій формі (у вигляді податкових пільг та вилучень, пільгових позик тощо).

Технологія – сукупність методів та елементів організації процесу виробництва як процесу перероблення сировини та напівфабрикатів у готову продукцію. Технологією називають конкретну ефективну модель виробництва або інтелектуально містку розробку, яка поліпшує якісні параметри виробництва.

Торгівля міжнародна – торгівля між країнами або різнонаціональними контрагентами, яка складається з експорту й імпорту товарів і послуг. Переважною формою Т.м. є комерційно зумовлені дії відповідно до міжнародних контрактів. Разом з тим міждержавні торговельні акції, які реалізуються переважно відповідно до міжнародних угод, регулюються державою в особі її компетентних органів.

Трампове судноплавство – форма здійснення морських перевезень, яка не пов'язана з постійними місцями завантаження та відвантаження, портами та районами плавання, причому види вантажів, організація перевезень та їх ціна встановлюється згідно з домовленістю сторін.

Трансакційні витрати – витрати, пов'язані з проведенням ділових операцій. У міжнародній економічній діяльності трансакційними називають витрати, пов'язані з проведенням та обслуговуванням експортно-імпортних операцій; у даному випадку йдеться фактично про технічні витрати як комерційних структур, так і національних господарських систем у цілому (утримання апарату, оформлення документації, митних, юридичних процедур та ін.).

Транснаціоналізація – процес міжнародного об'єднання економічних потенціалів комерційних структур як за допомогою придбання власності, так і неакціонерними шляхом, з метою підвищення ефективності та прибутковості, поліпшення конкурентних умов підприємницької діяльності.

Транспортні витрати – витрати, які виникають у процесі доставляння товару від продавця до покупця та включають вартість фрахту (наймання транспортного засобу), перевезення, завантаження та відвантаження товару, пакування та перепаккування, маркування, страхування та інші супутні й технічні необхідні витрати.

Транспортно-експедиторське обслуговування – вид послуг спеціалізованих фірм, підприємств, агентств та інших організацій, яке, крім безпосереднього переміщення вантажів, охоплює й операції з підготовки вантажів до такого переміщення (оформлення відповідальної документації, укладання договорів перевезення з транспортним

підприємством, проведення розрахунків за перевезення, складування, а також страхування та деякі інші заходи).

Тур – туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, рекреація, екскурсії тощо).

Туризм – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю.

Турист (мандрівник) – особа, яка здійснює подорож по Україні або в іншу країну з різною метою, не забороненою законом країни, та здійснює будь-яку оплачувану діяльність і має зобов'язання залишити країну або місце перебування у зазначений термін.

Туристична індустрія – сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів.

Туристичні послуги – послуги суб'єктів туристичної діяльності щодо розміщення, харчування, транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів.

Туристичний продукт – комплекс туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб туриста під час його подорожі.

Туристичні ресурси – сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста.

Упущена вигода – дохід або прибуток, який міг би одержати суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності в разі здійснення зовнішньоекономічної операції і який він не одержав унаслідок дії обставин, що не залежать від нього, якщо розмір його передбачуваного доходу або прибутку можна обґрунтувати.

Фактор виробництва – базові компоненти процесу відтворення, які використовуються в процесі виробництва. До них відносять працю, землю в комплексі усіх природних ресурсів і капітал. Нерівномірність розміщення Фактор виробництва є передумовою міжнародної торгівлі, інших форм міжнародної економічної діяльності.

Фактор розміщення виробничих сил – конкретні причини та умови, які визначають характер та структуру розміщення видів виробництва, галузей.

Філія – самостійна структура (відділення) у складі підприємства (фірми) або навіть юридично незалежна фірма, яка контролюється материнською корпорацією. Згідно з класифікацією підприємств з іноземними інвестиціями, Ф. – це підприємство, яке повністю належить іноземному інвестору.

Форс-мажор (або обставини нездоланної сили) – це така ситуація, за якої виконання договірних зобов'язань хоча б одним з контрагентів є неможливим у повному обсязі або частково. Такими обставинами можуть бути стихійні лиха, пожежі, техногенні катастрофи, воєнні дії та ін.

Франчайзер – головна, материнська фірма, яка надає торгову марку, технологію франчайзі, отримуючи за це відповідну фінансову компенсацію та розширення ринкового впливу.

Франчайзі (франчайзіат) – ліцензіат угоди франчайзингу, який викуповує у власника певної торгової марки, технології, право на її використання та який здійснює наступну господарську діяльність відповідно до стратегії та моделі ринкової поведінки такого власника.

Фрахт (freight):

1. Перевезення вантажу та пасажирів на судні згідно з умовами поставки (таке судно називається зафрахтованим). Термін Ф. застосовується і стосовно повітряних перевезень.
2. Плата за перевезення вантажу та пасажирів на судні (літаку); оплата здійснюється за рейс або за обумовлений термін.
3. Вантаж, який є об'єктом перевезень.

Ціна фактична – ціна, за якою здійснюється угода купівлі-продажу товарів, послуг, цінних паперів та інших коштовностей; стосовно винагороди посередника вона є базисом нарахування (у тих випадках, коли така винагорода не є фіксованою безвідносно фінансового результату контракту).

Чек – цінний папір, який оформлюється відповідно до законодавчо (нормативно) встановленої форми містить письмовий наказ видати його пред'явнику негайно або протягом певного терміну зазначену в ньому грошову суму або здійснити переказ коштів на банківський рахунок пред'явника. Згідно з принципом суб'єктивності чеки можуть бути на пред'явника (виписуватися на будь-яку особу, котра може його пред'явити у банк, і передувати в обіг разом із готівковими грошима), іменними (виписуватися на певну особу, що унеможливує його передання іншій особі), ордерними (виписуватися на користь певної особи з можливістю передання іншій особі за наявності індосаменту) та дорожніми (виписуватися особі, яка проставляє свій підпис у момент продажу й отримує гроші після подання чека та повторного поставлення підпису).

Якість відтворення – співвідношення екстенсивних та інтенсивних складових економічного відтворення (як правило, розширеного). Екстенсивна модель відтворення характеризується тим, що для досягнення певних параметрів зростання (позитивного чи «від'ємного») необхідним є випереджаюче порівняно з іншими факторами залучення ресурсів, як первинних (природних, трудових), так і вторинних (капітальних у вигляді збільшення виробничих основних фондів) без підвищення ефективності використання таких ресурсів. Інтенсивна модель відтворення характеризується тим, що основою економічного зростання є дедалі ефективніше використання ресурсів, що досягається засобами підвищення ефективності господарювання, упровадженням нових технологій, введенням прогресивного обладнання, використанням ноу-хау, нових матеріалів тощо.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: учеб. пособие / Е.Ф. Авдокушин. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1999. – 264 с.
2. Балабанов И.Т. Внешнеэкономические связи: учеб. пособие / И.Т. Балабанов, А.И. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 512 с.
3. Балабанов И.Т. Внешнеэкономические связи: учеб. пособие / И.Т. Балабанов, И. Балабанов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Фин. и стат., 2001. – 544 с.
4. Будкін В. Політика та ідеологія в зовнішньоекономічній стратегії нових незалежних держав / В.С.Будкін // Політ, думка. – 1994. – №2.
5. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І.Бураковський. – К.: Основи, 2000. – 240 с.
6. Вічевич А. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності / А.Вічевич, О.Максимець. – Львів: Афіша, 2004. – 140 с.
7. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: учебник для вузов / Л.Е. Стровский, С.К. Казанцев, Е.А. Паршина и др.; под ред. проф. Л.Е. Стровского. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 823 с. – ISBN 5-238-00001-4.
8. Внешнеэкономическая деятельность фирмы. Особенности менеджмента и маркетинга. – М.: Ось-89, 1999. – 288 с.
9. Внешнеэкономическая деятельность: учеб. пособие. – Минск: Вышш. шк., 1997. – 207 с.
10. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни, поняття, персоналії / Укладачі: С. Іфтемічук, В.А. Григор'єва, М.І. Маниліч, Г.Д. Шута; за наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтемічука. – К.: Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
11. Губський Б.В. Євроатлантична інтеграція України / Б.В. Губський; НАН України, Ін-т світ. екон. і міжнар. відносин. – К.: Логос, 2003. – 328 с.
12. Дауков Р. Роль транскордонного співробітництва в реалізації гео економічних інтересів України / Р. Дауков // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 1998. – №2.
13. Дахно І.І. Міжнародна торгівля / І.І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 296 с.
14. Долішній М. Регіональні основи транскордонного співробітництва / М. Долішній, П. Беленький // Регіональна економіка. – 1996. – №1-2. – С. 50-59.
15. Европейские страны СНГ: место в «Большой Европе» / под ред. В. Грабовски, В. Мальгина, М.М. Наринского (отв.ред.). – М.: Международные отношения, 2005. – 308 с.
16. Економіка зарубіжних країн: навчальний посібник / за ред. В. Ковалевського, К. Ржепішевського. – К.: ЦУЛ, 203. – 352 с.
17. Економіка України: потенціал, реформи, перспективи: монографія: у 5 т./ за ред. В.Ф. Беседіна, Н.Ю. Гончар. – К., 1996. – Т.3. Макроекономічна політика, прогнозування і державне регулювання економіки. – 440 с.
18. Економіка: навч. посіб. / за ред. С.В. Степаненка. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.
19. Економічна енциклопедія. У трьох томах. Т.3. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред) та ін. – К.: Вид. центр «Академія», 2002. – 952 с.
20. Економічна теорія: курс лекцій / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича / І.Ф.Комарницький (відп.ред.). – Чернівці: Рута, 2006. – 334 с.
21. Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми: монографія / за ред. В.П. Горбатенка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 332 с.
22. Жук М.В. Комерційні відносини України: підручник / М.В. Жук – і Рута, 2002. – 576 с.
23. Заблоцький Б.Ф. Перехідна економіка: посібник / Б.Ф.Заблоцький. – К.: ВД «Академія», 2004. – 512 с.
24. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» №959-ХІІ від 16.05.1991 р. за станом на 07.08.2011 р.// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991.– №29. – С. 377

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>
25. Зрушення до ринкової економіки. Реформи в Україні: погляд з середини / за ред. Л. Гоффмана, А. Зіденберга. – К.: Фенікс, 1997. – 288 с.
  26. Инкотермс 2010. Правила ІСС по використанню термінів для внутрішньої і міжнародної торгівлі / [пер. з англійської ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД»]. – К.: Асоціація ЗЕД, – 268 с. – ISBN 978-966-97155-0-0
  27. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х ч. / А.П.Киреев – М.:Международ. отношения, 1999.
  28. Кириченко О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 384 с. – ISBN 966-7767-51-5
  29. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини / В.В.Козик. Л.А.Панкова. – К.: Знання, 2004.–406с.
  30. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник/ В.В.Козик. – К.: Основи, 2001.
  31. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР за станом на 01.02.2011 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
  32. Кочетов Е.Г. Геоэкономика (освоение мирового пространства): учебник по курсу «Мировая экономика». – М.:Изд-во «Бек», 1999.
  33. Кочетов Э.Г. Геоэкономика (Освоение мирового экономического пространства): учебник / Э.Г. Кочетов. – М.: БЕК, 1999. – 480 с.
  34. Кузьмінський Ю.А. Облік та аналіз зовнішньоекономічної діяльності. – Ю.А. Кузьмінський, В.Г. Козак. – К.:КНЕУ, 2001. – 179с.
  35. Лук'яненко Д.Г. Міжнародна економіка: навч. посібник/ Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Т.М. Циганкова. – К.:КНЕУ, 1999.– 73 с.
  36. Луцишин П. Територіальна організація суспільства (основи теорії): навч. посіб / П. Луцишин, Д.Клімонт, Н.Луцишин. – Луцьк: Вежа, 2001. – 334с.
  37. Макогон Ю. Іноземні інвестиції в сучасних умовах: досвід, статистика, проблеми / Ю.Макогон // Економіка України. – 1995. –№1.– С. 87–89.
  38. Макогон Ю.В. Украина в мировой экономике / Ю.В.Макогон. – Донецк, 1999. – 496 с.
  39. Международная экономическая интеграция/ под. ред. д-ра экон. наук, проф. Н.Н. Ливеницева. – М.: Экономистъ, 2006. – 430 с.
  40. Международные экономические отношения: учебник для вузов / [Е.Ф. Жуков, Т.Л. Капаева, Л. Т. Литвиненко и др.]; под ред. проф. Е.Ф. Жукова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 485 с.
  41. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз/ Т. Мельник // Міжнародна економіка. – № 8–9. – 2009. – С. 221–245.
  42. Мировая экономика / Под ред. Л. Тарасевича. – Петербург, 2001.– 320с.
  43. Мировая экономика и международный бизнес: учебник / под ред. В.В. Полякова. – Р.К.– М.: КНОРУС, 2005. – 656с.
  44. Митний кодекс України: Закон України №4495-VI від 13.03.2012 р. [Електронний ресурс]// Голос України. – 2012, 21 квітня – №73. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
  45. Міжнародна економіка: підручник / [А.П.Румянцев, Г.Н.Климко, В.В. Рокоча та ін.]; за ред. А. П. Румянцева. – К.: Знання-Прес, 2003. – 447 с.
  46. Міжнародні економічні відносини / під. ред. В.І. Шакун. – К.: Правові джерела, 1997.– 168 с.
  47. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних відносин / [А.С.Філіпенко, Р.Л.Балакін, В.С.Будкін та ін.]. – К.: Либідь. 1994. –256 с.
  48. Міжнародні ринки ресурсів. – К.: Центр навчальної літератури, 2005.– 194 с.

49. Мокій А.І. Регіонально–секторна модель зовнішньоекономічної інтеграції: передумови і стратегія реалізації / А.І.Мокій. – Львів: Коопосвіта, 1999. – 346 с.
50. Национальная экономика в системе мирового хозяйства: учеб. пособие [Л.Е.Мельник, Б.В.Душин, Н.Х.Корецкий и др.]. – Днепропетровск: Сичь, 1999. –140 с.
51. Новицький В. Формування відкритої економіки України: геополітичні орієнтири / В. Новицький // Економіка України. – 19%. – №5. – С.25–33.
52. Новицький В.Є. Динаміка зовнішніх боргових зобов'язань України В.Є.Новицький, О.В.Плотніков. – К.: Політична думка, 2000. – 332 с.
53. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України / В.Є.Новицький. – К.: КНЕУ. 2003. – 949 с.
54. Оніщенко В. Сучасні проблеми зовнішньоекономічної політики України / В.Оніщенко//Економіка України. – 1996. –№ 2.– С. 12–19.
55. Опришко В.Ф. Міжнародне економічне право: Підручник / В.Ф.Опришко. – Видання друге, перероблене і доповнене. – К.: КНЕУ, 2003. –311 с.
56. Осика С.Г. Інституціональні та процедурні механізми системи ГАТТ/СОТ. у регулюванні світової торгівлі / [С.Г.Осика, О.В.Онишук, А.С.Осика, Т.В. П'ятницький, О.В.Штефанюк]. – К.: УАЗТ, 2000. – 288 с.
57. Основи міжнародної торгівлі / під ред. Ю.Г.Козака, Н.С.Логвінової. – К.: Центр учбової літератури, 2005.– 656 с.
58. Павловський М.А. Стратегія розвитку суспільства. Україна і світ (економіка, політологія, соціологія) / М.А.Павловський. – К.: Техніка, 2001. – 312 с.
59. Панчишин С. Макроекономіка: навч. пос. / С.Панчишин. – К.: Либідь, 2001. – 616 с.
60. Пахомов Ю.М. Національні економіки у глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В.Губський. – К.: Україна, 1997. – 237 с.
61. Пембро М. Международные экономические, валютные и финансовые отношения / М.Пембро. – М.: Прогресс; Универс, 1994. – 496 с.
62. Передрій О.С. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник / О.С.Передрій. – Ужгород: Госпрозрах. редакційно–видав. відділ управл., 2001.– 176 с.
63. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні / А.А.Пересада. – К.: Либідь. 1998. – 392 с.
64. Перехідна економіка: підручник / [В.М. Геєць, Є.Г.Панченко, Е.М. Ліанова та ін.; за ред. В.М. Геєця. – К.: Вища шк., 2003. – 591 с.
65. Попов С.Г. Внешнеэкономическая деятельность фирмы: особенности менеджмента и маркетинга: учебное пособие / С.Г.Попов. – 4–е изд., перераб. и доп. – М.: Изд–во «Ось–89», 2001. – 368 с.
66. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 25.04.96 р. №93/96–ВР за станом на 15.01.2011 р.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=93/96-%E2%F0&print=1>
67. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: сб. науч. тр. / Ю.В. Макогон и др. (ред. кол.). – Донецк: ДонНУ, 2002.– 679с.
68. Р.Макконелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика. Пер. с англ. 11–го изд./К.Р. Макконелл, С.Л. Брю. – К.: Хагар–Демос, 1993. – 785 с.
69. Ринкова економіка: теоретико–практичні проблеми становлення в Україні / за ред. професора Г.І.Башнянина. – К.: ІСДО, 1996. – 382 с.
70. Рокоча В.В. Міжнародна економіка. У 2–х кн. / В.В.Рокоча. – К.: Таксон, 2000.
71. Румянцев А.П. Світовий ринок послуг / А.П. Румянцев. – Запоріжжя. ЦНЛ; 2006. – 456с.
72. Рут, Френклін Р. Міжнародна торгівля та інвестиції / Рут, Френклін Р., Філіпенко А. – К.: Основи, 1998. –743с.
73. Савельев Є. Європейська інтеграція і маркетинг: наукові нариси / Є.Савельев. – Тернопіль: Карт–бланш, 2003. – 482 с.

74. Савельєв Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник / Є.В.Савельєв. – Тернопіль: Екон. думка, 2001. – 504 с.
75. Сакс Дж. Економіка перехідного періоду: Уроки для України / Сакс Дж., Пивоварський О.; пер. з англ. О.Пивоварський. – К.: Основи, 1996. – 345 с.
76. Світова економіка / [А.С.Філіпенко, В.С.Будкін, О.О.Веклич та ін.]; за ред. С.Філіпенка. – К.: Либідь, 2000. – 582 с.
77. Семенов Г.А. Міжнародні економічні відносини: аналіз стану, реалії та проблеми / Г.А.Семенов. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 232 с.
78. Семенов Г.А. Міжнародні економічні відносини: аналіз стану, реалії і проблеми / Г.А.Семенов, М.О.Панкова, А.Г.Семенов. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – 232 с.
79. Семенов К.А. Международные экономические отношения / К.А. Семенов. – М.: Гардарики, 2000. – 336 с.
80. Соколенко С.И. Глобальные рынки XXI столетия: перспективы Украины / С.И.Соколенко. – К.: Логос, 1998. – 568 с.
81. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України / С.І.Соколенко. – К.: Логос, 1999. – 539 с.
82. Соціально–економічна географія України: навч. посібник / [О.І.Шаблій, М.І.Білецький, Б.І.Заставецький та ін.]. – 2–ге вид., перероб. і доп. – Львів: Світ, 2000. – 680 с.
83. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / А.М.Стельмашук. – Тернопіль: ТАНГ, 2000. – 315 с.
84. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: навч. посібник / Д.М.Стеченко. – К.: МАУП, 2000. – 176 с. – ISBN 966–608–023–0
85. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія / за ред. Д.Г.Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.
86. Стратегічні інтереси України в країнах Чорноморського регіону та проблеми національної безпеки / [Б.О. Парохонський, М.М.Гончар, В. Л.Кузнецов та ін.]; Адміністрація Президента України, Нац. ін-т стратег. дослід. – К.: НІСД, 2001. – 134 с.
87. Стровский Л.Е. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: учебник для вузов / [Л.Е.Стровский, Е.Д.Фролова, Е.А.Паршина, А.Б.Неткачев и др.]; под ред. проф. Л.Е.Стровского. – 5–е издание, переработанное и дополненное. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2010. – 504 с.
88. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій: підручник / В.М.Суторміна. – К.: КНЕУ, 2004. – 566 с.
89. Тихоліз Л.С. Шляхи економічної глобалізації / Л.С.Тихоліз // Всеукраїнський науково–виробничий журнал «Сталий розвиток України». – 2011. – № 1. – С.54– 57
90. Транснаціональні корпорації: навч. посібник / [В. Рокоча. О. Плотніков, В. Новицький та ін.]. – К.: Таксон, 2001. – 304 с.
91. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / [А.С.Філіпенко, В.С.Будкін, А.С.Гальчинський та ін.]. – К.: Либідь, 2002. – 470 с.
92. Україна на шляху до Європи. – К.: Фенікс, 2001. – 343 с.
93. Україна. Відновлення зростання на засадах справедливості: Меморандум про економічний розвиток України. – Вашингтон: Світовий банк, 1999.
94. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посібник / за заг. ред. А.І.Крелісова. – [2–ге вид., випр. і доп.]. – К.: ВІРА–Р, 2002. – 552 с. – ISBN 966–7807–10–Х
95. Філіпенко А.С. Економіка зарубіжних країн / А.С.Філіпенко. О.А.Вергун, І.В.Бураківський. – К.: Либідь, 1996. – 416с.
96. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: історія: підручник / А.С.Філіпенко. – К.: Либідь, 2006. – 392 с.
97. Філіпенко А.С. Світова економіка / [А.С.Філіпенко, В.С.Будкін, О.О.Веклич та ін.]; за ред. А.С.Філіпенка. – К.: Либідь, 2000. – 582 с.

98. Філіпенко А.С. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С.Філіпенко, В.С.Будкін. – К.: Либідь, 2002. – 470 с.
99. Фомичев В.И. Международная торговля: учебник / В.И.Фомичев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 446 с. – (Серия «Высшее образование»).
100. Хільчевська І.Г. Проблеми і перспективи європейської інтеграції України/ І.Г.Хільчевська // Картографія і вища школа: 36. наук. пр. – К.: ВГЛ «Обри». 2001. – Вип. 6.– С.20–24.
101. Холопов А. Переходная экономика, реформа внешнеторговой политики / А.Холопов // МЭиМО. – 1998. – №1. – С.25–35
102. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля: навч. посібник / Т.М.Циганкова, Л.П.Петрашко, Т.В.Кальченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.
103. Циганкова Т.М. Міжнародні організації: навч. посіб. / Циганкова Т.М., Т.Ф. Гордєєв. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 340 с.

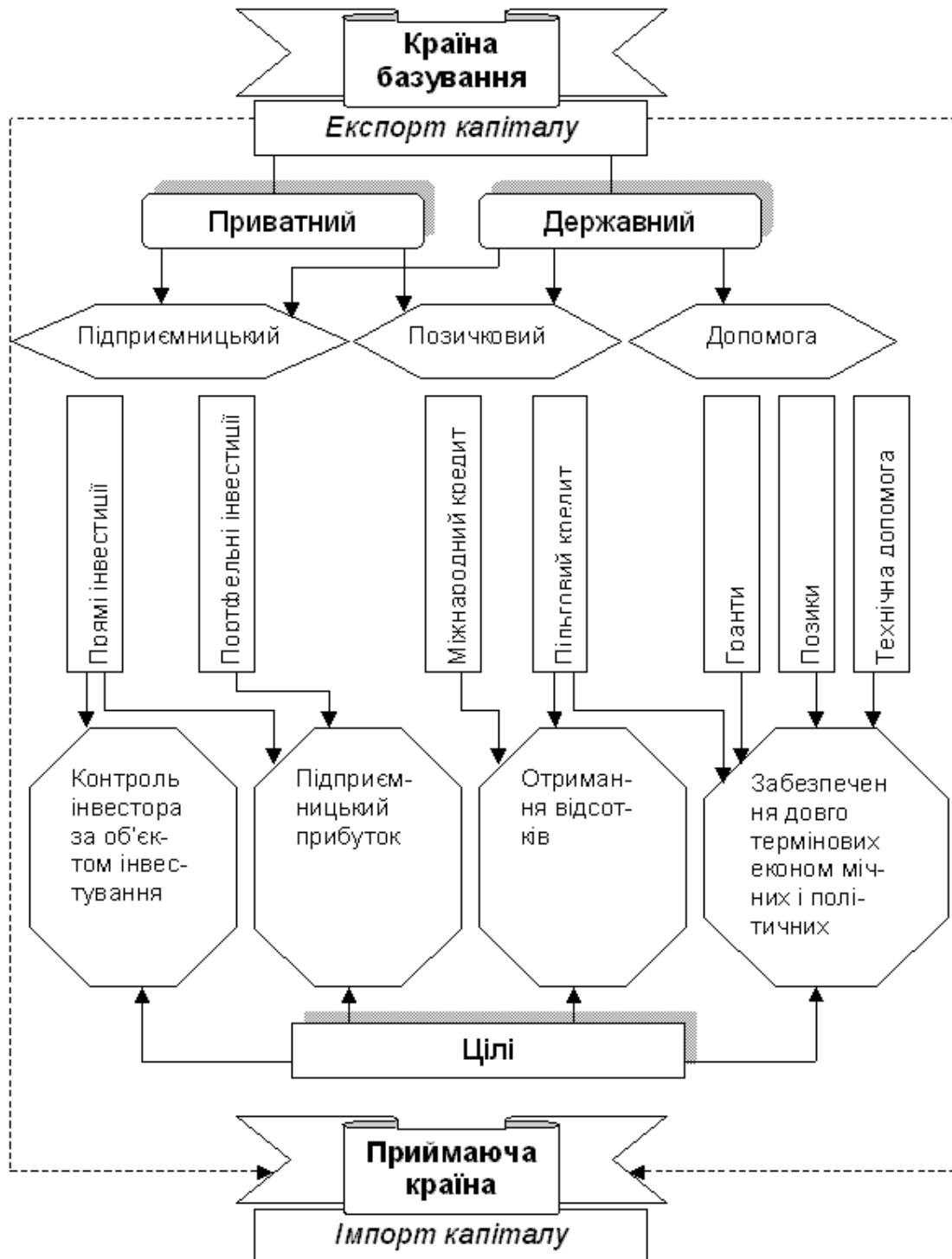
Інформаційні ресурси

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home> – Євростат
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua> – Міністерство закордонних справ України
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/methods/internationallinks/sd_natstat.asp – Статистичні служби країн світу
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com> – Європейський Банк реконструкції та розвитку
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index> – Державна митна служба України
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eib.org/> – Європейський інвестиційний банк
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org> – Міжнародний Валютний Фонд
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua> – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державна служба статистики України
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unecsc.org/> – Європейська економічна комісія ООН
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org> – Світовий Банк

ДОДАТКИ

Додаток 1

Види, форми мотивація руху капіталу

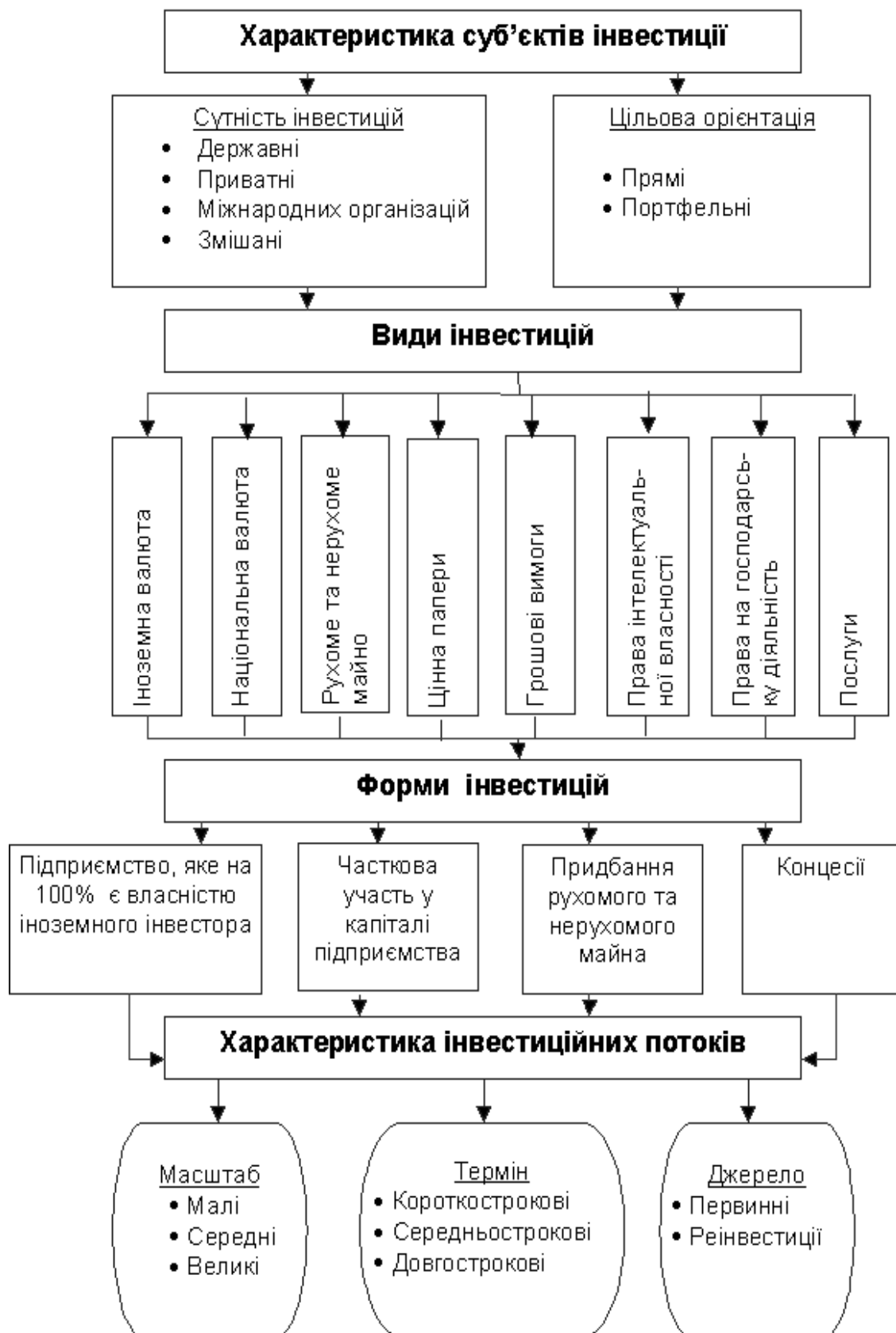
Характеристика структур національної економіки

Види структури	Зміст та характеристика
Відтворювальна	Характеризує співвідношення: між стадіями суспільного відтворення (виробництвом, обміном, розподілом та споживанням); між проміжним і кінцевим виробництвом; між фондом нагромадження та фондом споживання; між виробництвом засобів виробництва та предметів споживання
Галузева	Характеризує поділ економіки на окремі галузі та сектори економіки і відображає складені пропорції за видами економічної діяльності
Територіальна	Відображає частку у виробництві валового внутрішнього продукту (валового випуску) кожної адміністративної території, регіону, виробничо-територіальних комплексів
Інституційна	Характеризує співвідношення у виробництві валового внутрішнього продукту за формами власності, інституційними секторами, ринковими і неринковими інститутами
Зовнішньоекономічна	Характеризує співвідношення між експортом та імпортом товарів, послуг і капіталів; між національними економіками різних країн
Технологічна	Характеризує співвідношення технологічних укладів економічної системи

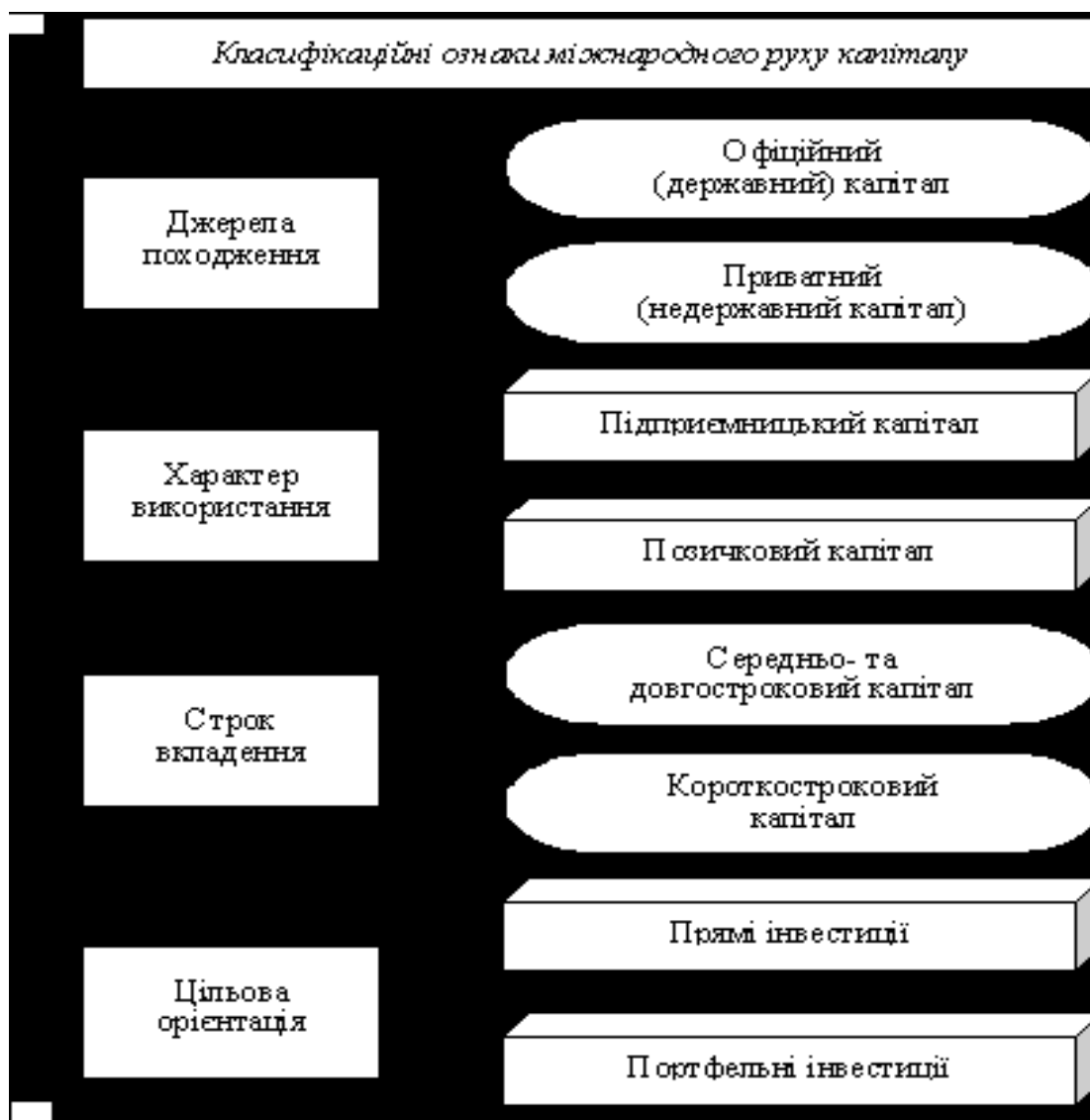
Елементи середовища функціонування національної економіки

Характеристика суб'єктів інвестиції

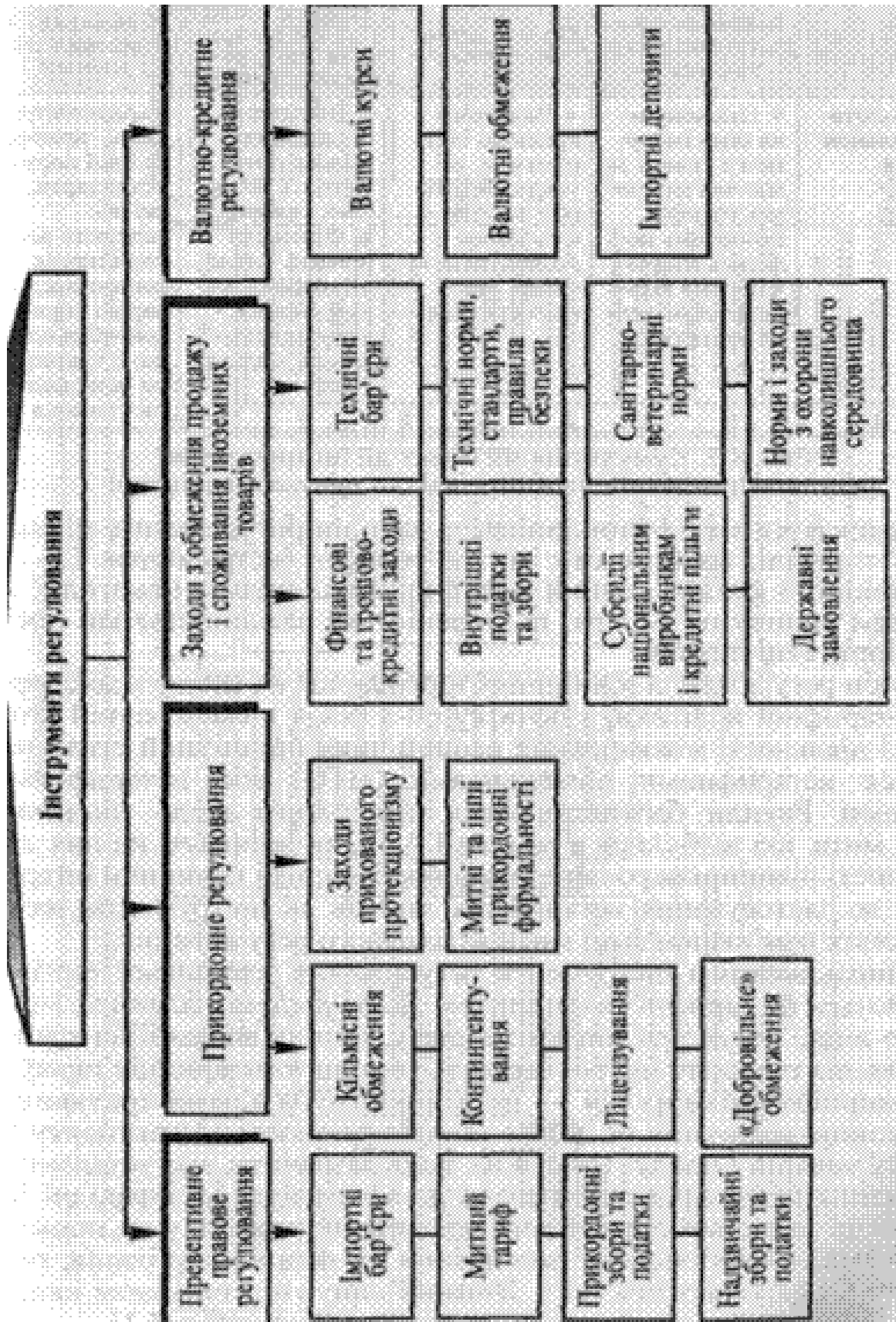

Класифікаційні ознаки міжнародного руху капіталу

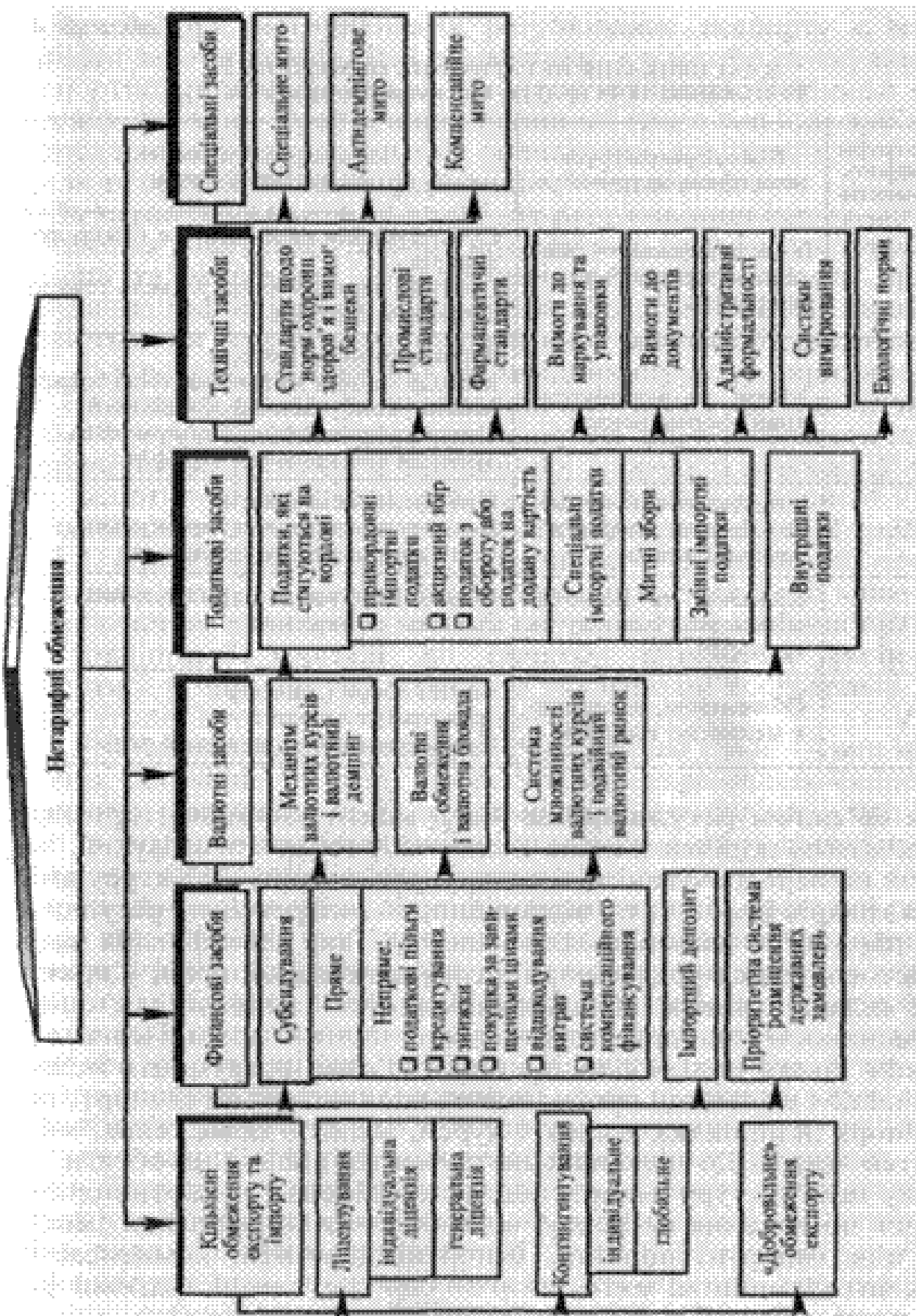

Система інструментів державного регулювання зовнішньої торгівлі

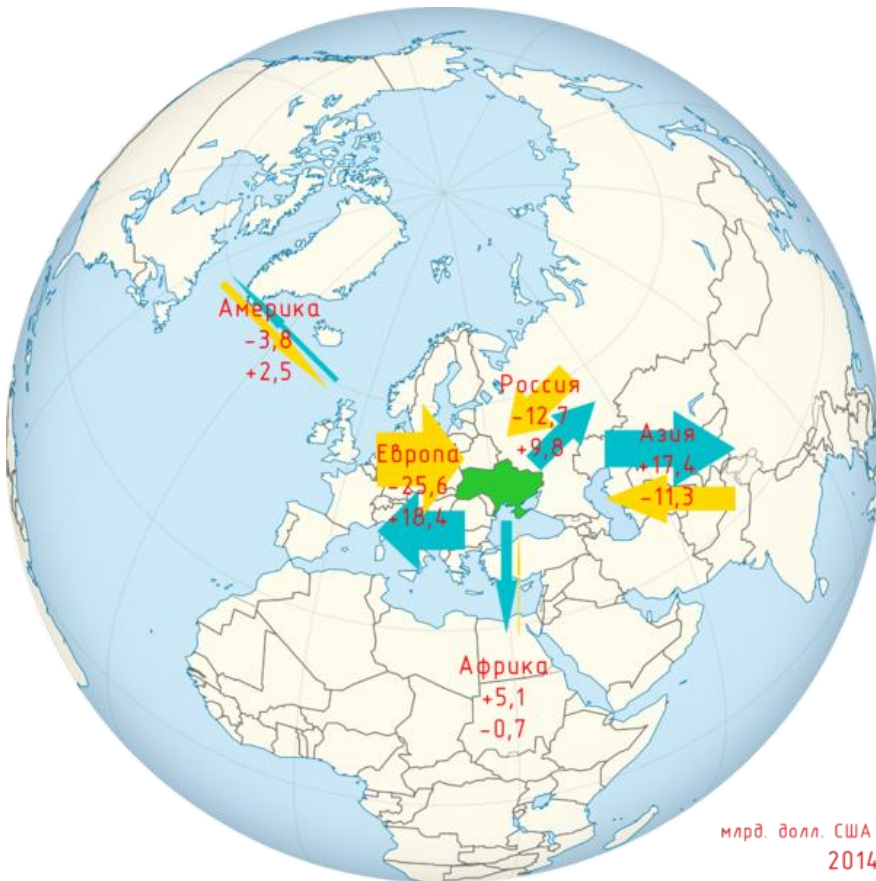
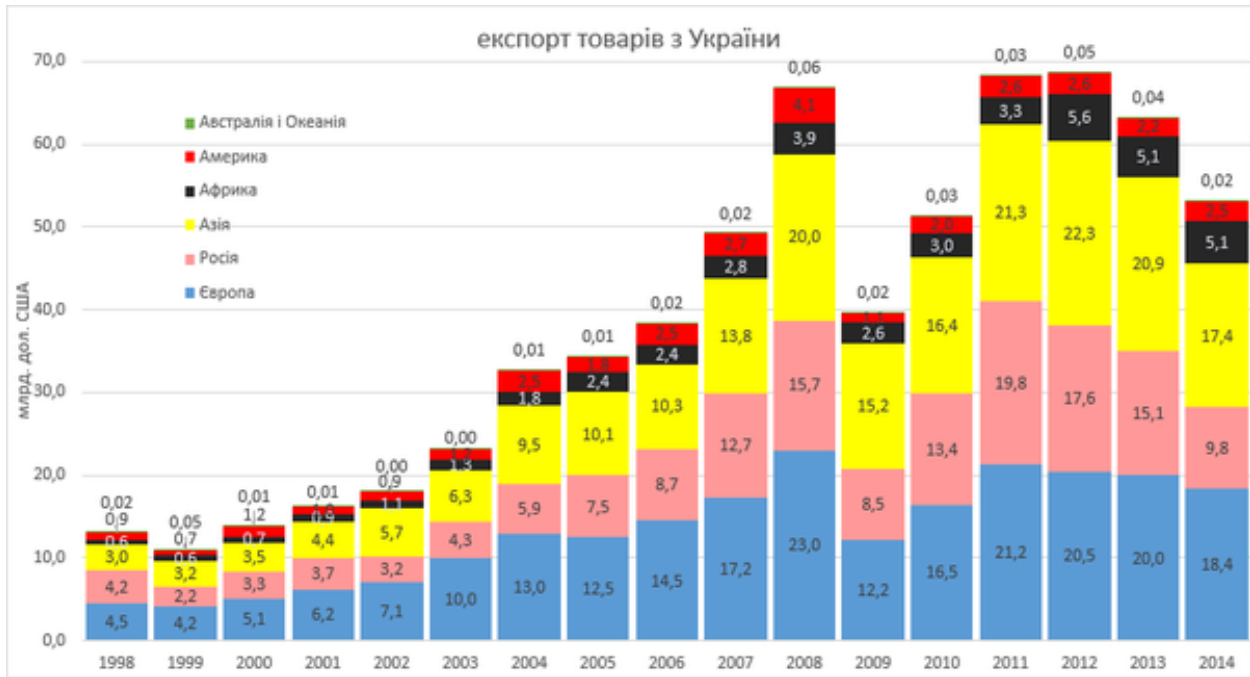
Класифікація нетарифних обмежень

Структура експорту і імпорту України

Як і чим Україна торгувала із зарубіжними партнерами в 2013 році

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Редагування, коректура – авторські

Формат 60x84/16

Ум.друк.арк. 6,04

Зам.№ 75

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
видавництва УжНУ «Говерла»

88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89

dep-editors@uzhnu.edu.ua

Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія 3т №32 від 31 травня 2006 року

